

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik atuisut isaannit isigalugu

Piareersaataasumik misissuineq

Ingelise Olesen
Nanna Lund Hansen
Christine Ingemann
Arnaruluk Lundblad
Christina Viskum Lytken Larsen

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik atuisut isaannit isigalugu
Piareersaataasumik misissuineq

Ingelise Olesen
Nanna Lund Hansen
Christine Ingemann
Arnaruluk Lundblad
Christina Viskum Lytken Larsen

Copyright © 2020
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Kukkunersiuisoq Tine Tjørnhøj-Thomsen
Nutserneranik kukkunersiuisoq Else Jensen

Issuaanerit, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaapput
issuaavigineqartoq erseqqissumik nalunaarlugu.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-496-7
Naqitanngorlugu saqqummersitaq: ISBN 978-7899-495-0

Statens Institut for Folkesundhed
Studivestryde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq
www.sdu.dk/sif

Siulequt

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik ukiuni qulikkaani kingullerni annertuumik eqiteriffigineqarpoq. Tamanna soorunami innuttaasunut malunniuteqarpoq. Taamaattumik 'Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik atuisut isaannit isigalugu' saqqummiussinnaagatsigu tulluusimaarutigaarput, innuttaasut peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanerminnut aamma atuinerminnut atatillugu, itisiliilluni misissuineq atorlugu, nalaattakkaminnik oqaasertaliinissaminnut aatsaat siullermeerlutik periarfissinneqarnerat pissutigalugu. Innuttaasut amerlasuut peqqinnissaqarfimmik, aamma peqqinnissaqarfimmi sulisut sulinerikkut tunniuttagaat annertuut pillugit nuannarinninnerat nalunaarusiami takutinneqarmat pitsaasuvoq. Ilutigitillugu pissutsit iluarsisariallit nalunaarusiami aamma tikkuarneqarput, taakkulu oqaluuserilluarneqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Pingaartumik peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnermi kalaallisut oqalussinnaanissaq innuttaasunit kissatigineqartoq inerniliussatut pingaarutilittut takuneqarsinnaavoq. Oqaatsinik nutserisarnerup maanna atuuttup pitsaassusianut tunngatillugu naammaginninnginnerit amerlapput, taamaattumillu qanoq iliorluni siunissami innuttaasunik akuutitsinerup annertunerulersinnissaanut tunngatillugu tamatuma oqaluuserineqarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq. Minnerunngitsumik oqaatsit naleqartitalu imminnut ataqatigiinnerat pissutigalugu.

Nalunaarusiamittaaq inassutigineqarpoq, peqqinnissaqarfiup tunngaviusumik naleqartitassaanik oqallinneq aallartinneqartariaqartoq, illuatungaani peqqinnissaqarfiup, amerlasuutigut danskit naleqartitaat pissusiallu aallaavigalugit ingerlanneqartup, aamma illuatungaani inuiaqatigiit kalaallit, peqqinnissaqarfiup kiffartuussaasa, kalaallit kulturiannik, ataatsimoornerannik aamma naleqartitaannik pingaartitsiffiusumik paaseqatigiinneq annerusoq anguniarlugu.

Misissuinermut peqataasimasunut tamanut qujanaq.

Atuarluarina,

Morten Grøn­bæk
Direktøri

Christina Viskum Lytken Larsen
Ilisimatusarnermi suleqatigiinnut aqutsisoq

Imarisai

Eqikkaaneq	5
1. Tunuliaqutaq	8
Innuttaasut akisussaassuseqarnerat	9
Kulturimik paasinninneq, naleqartitat aamma peqqinnissaqarfimmi taaguutit	10
Siunertaq aamma nalunaarusiap ilusilersugaanera	11
Suleqatigiissitaq	12
2. Oqallittarfinnik assigiinngitsunik aaqqissuussamik misissuinerit	13
Paasissutissanik pissarsifinnik misissuinerimi periuseq	13
Paasissutissanik katersuineq	14
Atuisut isummersuutaat oqallittarfinni assigiinngitsuni saqqummiunneqartut	20
Kapitalimik eqikkaaneq	23
3. Apersuilluni misissuineq	24
Apersuilluni misissuinerimi periuseq	24
4. Atuisut isumaat	31
Atuisut siunnersuutaat atorluarneqarsinnaasut	51
5. Napparsimasunut atuisunullu Issittumiittunut periarfissat akuutitsinerlu	53
6. Inassuteqaatit	58
Qisuariarfiginninnermi periutsit	60
Pitsaasumik oqaloqatigiinnissamut tunngavissat	61
Najoqqutat	63

Eqikkaaneq

Kalaallit Nunaanni Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik 2019-ip aasaanerani piareersaataasumik itisiliilluni misissuivoq, peqqinnissaqarfik Kalaallit Nunaanni innuttaasunit qanoq nalaataqarfigineqartarnersoq misissuiffigalugu. Misissuinermi siunertarineqarpoq, peqqinnissaqarfimmik atuisinnaaneq innuttaasunit qanoq nalaataqarfigineqartarnersoq, aamma innuttaasut peqqinnissaqarfimmik atuinerminni sunik pingaartitaqarnersut paasisaqarfigissallugu. Taamaalilluni ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu, nuna taakkerlugu, Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup innuttaasunik akuutitsiffiunerusup aamma atuisut nalilersuinerannik ilaqartup ilusilersornissaanik ineriartortitsinermik suliaqaqqinnissatsinnut pingaarutilimmik tunngavissalerpaatigut. Tunngavissaq innuttaasut namminneq isummersuutaannik aallaavilik, aamma kulturikkut naleqquttoq.

Kapitali 1-mi misissuinerup tunuliaqtaa, nalunaarusiap atuakkatigut tunngavia kiisalu misissuinerup sannaa ilusaalu naatsumik nassuiarneqarput. Atuakkatigut tunngavigineqartut ilaatigut innuttaasut akisussaassuseqarnerannik, kulturikkut paasinninnermik aamma naleqartitanik aallaaveqarput. Peqqinnissaqarfiup immikkoortuini pingasuni atuisut peqatigalugit misissuineq itisiliilluni apersuinerut, kiisalu 'Sharing Circle' ('iloqqasunngorluni isumattersaqatigiinneq') atorlugu, ingerlanneqarpoq. Tamatuma saniatigut Facebookimi saqqummiussat, nutaarsiassaqaqtitsivinni ilanngussat, paragraf 37 naapertorlugu Inatsisartuni apeqquteqaatit aamma peqqinnissaqarfik pillugu 2018-i tamakkerlugu naammagittaalliuutiginerarsimasut misissoqqissaarneqarput. Misissuineq peqataasut aallaavigalugit ineriartortinneqarlunilu ingerlanneqarpoq. Tamanna ima paasisariaqarpoq, misissuinermi iluseq atorneqartoq aamma inerniliussat napparsimasut peqatigiiffii, peqqinnissaqarfimmi sulisut aamma peqqinnissaqarfimmi oqartussat piffissap ingerlanerani oqaloqatigineqartarlutik, taakkulu tamarmik misissuinerup tapertaallutillu pingaarutilinnik immersueqataallutik.

Kapitali 2-mi saqqummiunneqarput, atuisut attaveqaqatigiittarfiit assigiinngitsut aqutigalugit peqqinnissaqarfik pillugu saqqummiussaannik misissueqqissaarnermit inerniliussat. Tassunga ilanngullugit Facebookimi saqqummiussat, nutaarsiassaqaqtitsivinni ilanngussat, paragraf 37 naapertorlugu Inatsisartuni apeqquteqaatit, kiisalu peqqinnissaqarfiup naammagittaalliuuteqartarfiani misissuineq. Atuisut attaveqaqatigiittarfinni assigiinngitsuni saqqummiussaannik aqqissuussamik misissuinerup takutippaa, tamaat isigalugu peqqinnissaqarfiup angujuminassusianut tunngatillugu aamma kiffartuussissutit pitsaassusaat innuttaasut akornanni naammagineqanngitsut. Angujuminassuseq pillugu naammaginninnginneq ornigulluni anngussinnaanermut, aammali ammaffiup nalaani oqarasuaatikkut sianernerup aamma utaqqisarnernut tunngapput. Nassuiaatit allat peqqinnissaqarfiup inuiaqatigiinnik kalaallinik kulturikkut naleqquttumik, aamma akuutitserpalaartumik pissuseqarnissaata pingaaruteqassusianut tunngapput.

Kapitali 3-mi itisiliilluni misissuinerup apersuinerup periutsip tunuliaqtaa nassuiarneqarpoq. Tassunga ilanngullugu paasissutissanik katersuinerup nunap immikkoortuinik toqqaaneq, paasissutissanik pissarsiffissanik pissarsiarneq kiisalu misissuinerup periutsip nassuiarneqarlutik. Ilisimatusaatigalugu paasissutissat pissarsiarineqartut malitassaqaarluni

itisiliilluni apersuinerinik 23-nik imaqarput, paasissutissanik pissarsiffiit nunap immikkoortuini peqqinnissaqarfiup immikkoortuinit Avannaanit, Qeqqanit aamma Kujataanit peqataasuullutik. Kapitalimi uani paasissutissanik katersuineri periuiseq Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) pillugu nassuiaat aamma takuneqarsinnaavoq. Paasissutissanik katersuineri periuiseq kalaallinut tulluarsarlugulu naleqqussarniarlugu "Sharing Circles" ("iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq"), oqaluuserisassaq pingaarutilik oqaluuserineqassatillugu Amerikap avannaani periusiullunilu ileqqusoq, isumassarsiorfigineqarpoq. Periuiseq Sharing Circles ('iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq') tassaavoq peqataasut iloqqasunngorlutik isummersuutiminnik, misigissutsiminnik aamma nalaataminnik avitseqatigiiffiat.

Kapitali 4 apersuilluni misissuinerup inernerinik imaqarpoq. Kapitali sammisanut agguataarneqarpoq, misissuineri atuisunit oqaatigineqartut sammineqarlutik. Peqqinnissaqarfiup pitsaasumik aamma pitsaanngitsumik nalaataqarfigineqartarneranut atatillugu oqaloqatigiinneq aamma paasissutissiineq pingaaruteqarluinnartut apersuilluni misissuineri tikkuarneqarpoq. Pineqartut marlungorlutik sammisanut allanut tapitartuupput, tassami oqaloqatigiinneq aamma paasissutissiineq amerlasuutit oqaatsitigut unammilligassanut, peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanermut, akuutinneqannginnermut aamma akisussaaqataanermik misigisimanermut kiisalu peqqinnissaqarfimmik tatiginninnginnermut attuumassuteqartinneqartarmata. Tamakkiisumik isigalugu atuisut najukkaminni kiffartuussissutit suut pissarsiarisinnaanerlugit aamma suut pissarsiarisinnaannginnerlugit pillugit paasitinneqarneq ajorlutik misigisimapput. Ilaatigut najukkami kiffartuussissutit tunniunneqartut atuisut naatsorsuutigisaannut naapertuuttuaanneq ajorput. Misissuinerulli aamma takutippaa, atuisut amerlasuut siullertut peqqinnissaqarfimminnut qujamasuuteqartut, aamma najukkaminni peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutit tamakkerlugit tunniussinnaasanngimmagit paasinnittut. Peqqinnissaqarfimmik atuisuineri kalaallisut oqaatsinik atuisinnaanissaq atuisut amerlasuut akornanni kissaatigineqarpoq, aammalu taamatut paasinnittumik, naammagittassusermik aamma inussiarnersumik pineqartarnissaq kissaatigineqarluni. Tamatuma saniatigut atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni ataatsimuussusermik annertunerusumik pilersitseqataanissamik kissaateqarneq oqaatigineqarpoq.

Kapitali 5-imi nassuiarneqarput, Issittumi aamma Nunani Avannarlerni napparsimasunik- aamma atuisunik akuutitsineq pillugu atuagassiat piusut aamma misilittakkat. Taakkunani peqqinnissaqarfiup aqqissuussaananeranut periutsit assigiinngitsut, Issittumi nunap inoqqaavisa kulturiannut naleqqussakkat, misissorneqarput. Tassunga ilanngullugit assersuutit, kiffartuussinerit aamma aqqissuussaanerit, innuttaasut kulturiannik aamma naleqartitaannik aallavillit.

Kapitali 6-i atuisut nalaattagaat aamma isummersuutaat, kiisalu atuagassiat pioreersut aamma misilittakkat naleqquttut aallaavigalugit ineriartortinneqartunik inassuteqaatinik tigussaasunik imaqarpoq. Misissuinerup takutippaa, peqqinnissaqarfiup aamma atuisut akornanni ingammik attaveqatigiinnikkut unammilligassaartoq. Ilutigitilluguli misissuinerup takutippaa, siunissami ineriartortinneqarsinnaasut tikkuussisumik attaveqatigiinnikkut pitsaaquteqartoq. Atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni oqaloqatigiinnerit tunngaviummik pitsanngorsarneqarnissaasa pingaaruteqassusiannik inassuteqaatit tikkuussipput. Tamanna nutserisut pitsanngorsarneqarnerisigut, peqqinnissaqarfiup tunngaviummik pingaartitaasa oqaluuserinerisigut, napparsimasunik siunnersortit pingaarnersuineri salliutinnerisigut aamma atuisut peqqinnissaqarfisik pillugu paasissutissanik pissarsiffiginnaasaannik peqqinnissaqarfiup qarasaasiatigut attaveqaataanik pioreersumik ineriartortitseqqinnikkut pisinnaavoq. Inassuteqaatit aamma qisuariarfiginninnissamut periutsinik aalajangersimasunik, nakkutiginninnissamut aamma atuisut nalaattagaannik akulikinnerusumik nalilersuinissamut,

atorneqarsinnaasunik siunnersuutininik ilaqarput. Tassunga ilanngullugit itisiliilluni ilisimatusarnikkut misissuinermit periutsit, tabletti atorlugu apeqqudit akissiat kiisalu sulinermit ataatsimoorfinnik pilersitsinerit.

1. Tunuliaqutaq

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmik atuisut isummersuutaat nalaattagaallu ukiuni kingullerni soqutigineqaleriartorput. 2011-mi Peqqinnissaqarfimmi aqqissuusseqqinnermi peqqinnissaqarfimmik eqiterinerup siunertaraa peqqinnissaqarfiup sullissinera inuiaqatigiit ineriartornerannut naleqqussarneqassasoq, kiisalu innuttaasut naligiissumik peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanerit qulakkiissallugu.

Peqqinnissakkut periusissiami 2014-imeersumi takorluukkat aamma suliassaqarfiit pingaarnert Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmut tunngavissiisut nassuiarneqarput (Naalakkersuisut, 2014). Assersuutigalugu anguniagaavoq innuttaasoq qitiutinneqassasoq, kiisalu peqqinnissaqarfik ataqatigiisooq, qaffasissumik pitsaassusilimmik sullissisoq aamma sumiluunniit najugaqaraluaaraanni toqqissisimanartuusoq misigineqassasoq. Tamatuma saniatigut innuttaasoq nammineq nakorsartinnerminut akuutinneqassaaq, kiisalu peqqinnissaqarfik annertuumik paasissutissiisuteqartartoq misigissallugu, tassani suussusersiinissamut aamma katsorsaanissamut pilersaarutini imarisat pillugit paasissutissanik pissarsinissaq periarfissaajuaannassalluni. Tamatuma saniatigut innuttaasoq peqqinnissaqarfimmit tikilluaqqusaasutut misigisimassaaq kiisalu sullissinerup, suussusersiinerup aamma katsorsartinnermi suliamik ilisimaarinnilluni sullissineq misigissallugu (Peqqissutsimut Attaveqatigiinnermullu Naalakkersuisoqarfik, 2014). Peqqinnissaq pisinnaatitaaffiuvoq, tamanna FN-imi 1948-mi nunarsuaq tamakkerlugu inuit pisinnaatitaaffii pillugit nalunaarummi ataatsimut malittarisassiorneqarpoq. FN-ip peqqinnissaq pillugu pisinnaatitaaffik sisamanik immikkoortulerlugu nassuiarpaa, tassa pissarsiariuminassuseq (availability), tikikkuminassuseq (accessibility), akuersaarneqarsinnaassuseq (acceptability) aamma pitsaassuseq (quality) (CESCR, 2000).

FN-ip inuit pisinnaatitaaffii pillugit peqqinnissaq pillugu pisinnaatitaaffik Kalaallit Nunaanni FN-ip nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit nalunaarutaanik (UNDRIP) tapertalerneqarsinnaavoq (United Nations, 2007). UNDRIP-imi artikel 33 naapertorlugu, nunap inoqqaavisa namminneq aalajangigassaraat kinaassusertik qanoq nassuiassanerlugu. FN-illi nassuiarpaa, nunap inoqqaavi pingaarnertut nassuiarneqartartut inuttut ataatsimoortut, "tiguagaannginneq sioqqullugu aamma inuiaqatigiit nunasiaateqartut sioqqullugit oqaluttuarisaanermi atajuarsimasutut" (United Nations, 2015). Kalaallit Nunaanni inuit, FN-imit nunap inoqqaavisut isigineqarlutillu akuersaarneqarput. Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat nalunaarut ilannguffiginikuuaat, FN-imullu ingerlaavartumik nalunaarusiortassallutik. Peqqinnissaq aamma Kalaallit Nunaanni peqqinnissamut pisinnaatitaaffik pillugit oqallinnerni taamaalilluni UNDRIP qitiuvoq. Ataani artikelit marluk, peqqinnissamut immikkut tunngasut, atuarneqarsinnaapput.

Artikel 23: Nunap inoqqaavisa peqqinnissaq, ineqarneq aamma aningaasaqarnikkut isumagininnikkullu allatigut pilersaarutitut, imminerminnut tunngasunut ineriartortitsinermut aamma aalajangiinermut peqataatinneqassallutik pisinnaatitaaffigaat.

Artikel 24.2: Inuit inoqqaajusut timikkut tarnikkullu peqqissutsimik qaffasinnerpaamik anguneqarsinnaasumik naligiimmik

pisinnaatitaaffeqarput. Naalagaaffiit pisinnaatitaaffimmik tamatuminnga tamakkiisumik atuinissaq anguniarlugu ingerlaavartumik pisariaqartunik aalajangiisassapput.

Kalaallit Nunaanni peqqinnissakkut periusissiaq aamma peqqinnissaqarfik, aamma inuiaqatigiit innuttaasumik qitiutitsisut pillugit takorluugaq, nunani tamalaani tunngavigineqartunik aamma pisinnaatitaaffinnik tunngavilersorneqarput. Kisiannili innuttaasut imaluunniit atuisut peqqinnissaqarfimmik isiginninnerat maannamut taamaallaat killilimmik misissorneqarnikuvoq. Kalaallit Nunaanni sullitat nalaattagaannik misissuineri pioreersuni takuneqarsinnaavoq, soorlu Aagaard (2015), ajorunnaarsinneqarsinnaanngitsumik napparsimasut ulluinnarni inuunerat pillugu takutitsisoq (Aagaard, 2015). Hounsgaard et al. (2013), kalaallit arnartaasa napparsimaneq pillugu isumaannik aamma illissap paavatigut kræftimut misissortinneq pillugu isumaannik misissuisimasoq (Hounsgaard et al., 2013), Montgomery's (2013), kalaallit arnartaasa illoqarfiginngisaminni imaluunniit nunaqarfiginngisaminni napparsimmavimmi ernisimanerminnut atatillugu nalaataannik misissuisimasoq (Montgomery-Andersen, 2013), aamma Augustussen (2018) Ph.d.-nngorniutigalugu allaaserisamini "Palliation til grønlandske kræftpatienter i Grønland og i Danmark" (Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu kræftertut anniaataat nipaallisarlugit katsorsaaneq) misissorsimavaa (Augustussen, 2018).

Misissuinerit taakku aalajangersimasunik nappaatilinnit, taakku nappaataannik aamma imaluunniit katsorsartinnerannik aallaaveqakkajuttarput. Misissuineri assigiinngitsumik nassuiarneqarput napparsimasut nammineq nappaamminnut isummersuutaasa, aamma ilisimasaasa kiisalu pisariaqartitaasa, aammali qanigisaasa, peqataatinneqarnissaasa pingaaruteqassusiat.

Misissuineri matumani Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik pillugu atuisut isummersuutaat pingaarnertut sammisallugit qinerparput, tassa napparsimasut aalajangersimasut isummersuutaat salliuinnagit. Peqqinnissaqarfimmik atuisoq tassaavoq Kalaallit Nunaanni innuttaasoq kinaluunniit peqqinnissaqarfiup sullississutaanik atuinissaminut periarfissalik.

Kalaallit Nunaanni napparsimasut imaluunniit atuisut akuutinneqarnissaannut aalajangersimasunik ullumikkut tunngavissaqaranilu llitsersuuteqanngilaq (Aagaard and Borg, 2018). Atuisulli peqqinnissaqarfimmi nalaattakkatik pillugit saqqummiussinissaminnut arlalinnik periarfissaqarput.

Peqqinnissaqarfiup napparsimasunut naammagittaalliuuteqartarfia, peqqinnissaqarfimmit pilersinneqarnikoq, aqqissuussamik ingerlanneqarpoq, katsorsaanerup sullissinerullu ingerlaavartumik pitsanngorsarneqartarnissaanik kissaateqarneq tunngavigalugu. Aqqissuussinerup tamatuma kukkunerit nalunaarutigineqarnissaat siunertarimmagu tamatuminnga misissuineq killilimmik takutitsissaaq, kiisalu misigisat pitsaanngitsut kisiisa paasissutissiissutigissallugit. Atuisut nalaattakkatik isummatillu pillugit peqqinnissaqarfiup avataani attaveqatigiiffinnik assigiinngitsunik atuillutik saqqummiussinnaapput. Taamaattumik misissuineri matumani atuisut nuna tamakkerlugu aviisini marlunni, Sermitsiaq aamma AG-mi, kiisalu inuit attaveqatigiittarfianni Facebookimi allagarsiussatigut ilanngussaat misissornikuuagut.

Innuttaasut akisussaassuseqarnerat

Innuttaasut pisinnaatitaaffitik pillugit ilisimanninnerat aamma misigisimasaminnik assersuutigalugu tusagassiuutitigut aamma inuit attaveqatigiittarfiini oqaaseqarsinnaanerat ilisimatusarnemi atuakkialerinnermi citizen-driven accountabilitymik nassuiarneqartarpoq.

Taaguut taanna innuttaasut akisussaassuseqarnerannik nutserneqarsinnaavoq. Innuttaasut akisussaassuseqarnerat akuliuffiginninnerit tikkuussivoq, sullissisuusumik (assersuutigalugu peqqinnissaqarfimmik) imaluunniit suliffeqarfinnik aalajangiisartuusunik allannguinnissaq siunertaralugu innuttaasut sullinneqarneq pillugu erummatigisaminnik oqaaseqarsinnaanerannut periarfissamik pitsanngorsaaneramik siunertaqartoq (Malena et al., 2004, Lodenstein et al., 2013). Akuliuffiginninnerit innuttaasunit namminernit, peqqinnissaqarfimmit imaluunniit aalajangiisartunit allanit aallartinneqarsinnaapput. Kingullertut taaneqartumik ilaatigut siunertarineqarpoq suliffeqarfiup innuttaasunut atassuteqarneranik sunniinarneq imaluunniit allannguiniarneq (Lodenstein et al., 2013). Akuliuffiginninnerit tassaasinnaapput pisinnaatitaaffiit pillugit paasititsiniaanerit, najoqqutassat, peqqinnissaqarfimmi napparsimasunut siunnersorti, assersuutigalugu innuttaasunik ataatsimiititsinikkut imaluunniit §37 naapertorlugu apeqquteqarnikkut ataatsimoorussamik misissuineq, peqqinnissaqarfiup naammagittaalliortarnermik aqqissuussinera aamma Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmi pisut siunertarineqanngitsut pillugit nalunaaruteqartarfimmik pilersitsineq. Aammali pisortatiguunnginnerusuusinnaapput imaluunniit iliuuseqariasarnerusinnaallutik, soorlu akerliuneq, suliumajunnaarneq imaluunniit nutaarsiassaqaqtitsivinni assigiinngitsuni imaluunniit inuit attaveqaqatigiittarfiini oqaaseqarnerit (Lodenstein et al., 2013).

Peqqinnissaqarfiup innuttaasumik qitiutitsinissamik takorluugaanut atatillugu innuttaasut akisussaassuseqarnerunissaanni innuttaasup pisinnaatitaaffini pillugit kiisalu sullissinerit pissarsiarisinnaasat pillugit malittarisassanik paasisimasaqarnissaa pingaaruteqarluinnarpoq. Innuttaasoq taakkuninnga ilisimasaqanngikkuni akisussaassuseqarsinnaanngilaq. Misissuinerimi matumani, atuisut isummersuutaannut aamma nalaattagaannut tunngasumi, taaguut innuttaasut akisussaassuseqarnerat ilanngunneqarpoq, innuttaasut akisussaaqataanerit aamma peqqinnissaqarfiup ineriartortinneqarneranut peqataatinneqarnerat pillugu oqallinneq tunngavilersorniarlugu.

Kulturimik paasinnineq, naleqartitat aamma peqqinnissaqarfimmi taaguutit

Misissuiffiusumi kalaallit kulturiannik aamma inooqatigiinnikkut ataqatigiinnerannik tunngavilimmik paaseqatigiinnermik pilersitsissalluni misissuinermit pingaaruteqarpoq. Misissuinerimi 2013-imeersumi, Paamiuni utoqqaat naleqartitaannut tunngasumi, kulturikkut naleqartitat assigiinngitsut ersersinneqarput, soorlu ataqqeqaqatigiinneq, pinngortitamik pingaartitsineq aamma kalaalimerngit. Tamani pingaartitaq malunnartoq tassaavoq atugarissaarfinni atugarliorfinnilu ilaqquttat pingaaruteqassusiat (Berliner and Stender, 2013). Ilaqquttat aamma ataqatigiinnerup inuulluataarnermut pingaaruteqassusia kalaallit isummersuutaannik misissuineri assigiinngitsuni uteqqiappoq (Petersen, 2003, Rink and Tróndheim, 2018). Kalaallit ilaqtariit peqataatitsillaqqissuupput siammasissuullutillu. Ilaqtariinni qanittumik attaveqaqatigiinneq misigissutsitigut nanertismanermit illersuutitut isigineqartarpoq, kiisalu attaveqaatit taakkuupput aliasuutitik nuannaarutinillu avitseqatigisartakkat. Taamaattumik pingaaruteqarpoq sulissutigisani tamani ilaqtariit ataatsimut tamaasa eqqarsaatiginissaat (Reimer Tróndheim, 2012).

Kalaallit oqaasiat 'peqqinneq' peqqinnermik ataatsimut isiginnilluni paasinninneruvoq, naleqartitanik, atassuteqaqatigiinnermik, avatangiisunik, kalaaliminernik aamma misilittakkanik tunngaveqartoq. Oqaaseq peqqinneq isumaviani, pigisanut, piffissamut sumiiffimmullu sapigaqannginnerunngilaq – inuit nukinnut imminernit nukittunerusunut soriarsinnaannginnerannik akuersinermit tunngavoq, assersuutigalugu 'sila'mut aamma pinngortitamut (Wistoft, 2012). Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni peqqinneq pillugu oqaaseq nutaaliaasoq kitaani peqqinnermik biomedicinskisuumik paasinnittaatsimut,

nappaateqartoqarneranut tunngatinneqartumut, peqqinnermi ataatsimut isiginnilluni paasinnittaatsip akerlianik avinneqarpoq (Wistoft, 2012).

Kulturi kikkunnut tamanut pingaaruteqarpoq, kisianni peqqinnissaqarfik aamma peqqissutsimik oqartussaasut annerusumik danskit aqqissuussinerat malillugu ineriartortinneqarnikuupput, taamaattumik pingaaruteqarpoq eqqumaffigissallugu inuit peqqinneq pillugu allatut isiginnittaaseqarsinnaasut, aqqissuussaannermi ilaariinngitsumik.

Siunertaq aamma nalunaarusiap ilusilersugaanera

Misissuinnermi siunertarineqarpoq **peqqinnissaqarfimmik atuisinnaaneq qanoq nalaataqarfigineqartarnersoq, aamma atuisut peqqinnissaqarfimmik atuinerminni suut pingaartitarineraat** paasisaqarfigissallugu.

Misissuineq Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmik atuisut peqatigalugit itisiliilluni misissuinnermi periutsit atorlugit aqqissuussamik najoqqutassaqarluni apersuinnermik aamma Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) atorlugit ingerlanneqarpoq. Tamatuma saniatigut ilisimatusaatigalugu atuagassiat aamma oqallittarfinnik assigiinngitsunik, peqqinnissaqarfimmik atuisut oqaaseqarfigisinnaasaannik, aqqissuussamik misissuisoqarpoq. Misissuinnermi aallaavigineqarpoq peqataasunut sammisumik periuseqarneq, tamatumani pisariaqarpoq ilisimatusartunik, atuisunik, kattuffinnik aamma peqqissaanermik suliaqartunik qanimut oqaloqateqarnissaq. Tamanna qulakkeerniarlugu suliniutip aallartinneqarnerani suleqatigiissitamik pilersitsisoqarpoq, peqqinnissaqarfimmit aamma napparsimasut peqatigiiffiinit sinniisuuffigineqartumik. Misissuinnermi qitiutinneqartussat suleqatigiilluni ineriartortinneqarput, kiisalu inernerit piffissap ingerlanerani illuatungeriit akornanni oqallisigineqartarlutik.

Misissuineq immikkoortunik pingasunik imaqarpoq, takussutissiaq 1-imi takutinneqartunik:

- Suliniummut tamarmut suleqatigiissitamik pilersitsineq
- Ilisimatusaatigalugu atuagassianik aamma atuisut oqallittarfiinik aqqissuussamik misissuineq
- Atuisut peqatigalugit piareersaataasumik itisiliilluni misissuineq

Suleqatigiissitaq

Misissuinerup ingerlanerani aamma ineriartornerani killiffinni tamani siunersioqatigisakkatut

Oqallittarfinni assigiinngitsuni atuisut isummersuutaat oqaatigineqartut

Aaqqissuussamik
ukuninga misissuisarnerit:

- Ilisimatusaatigalugu
atuagassiat
- Napparsimasut
naammagittaalliortarfiat
- §37 naapertorluqu apeqquutit

Apersuilluni misissuineq

- Illoqarfinni pingasuni paasissutissanik katersuineq;
peqqinnissaqarfik Avannaa, Qeqqa aamma Kujataa
- Itisiliilluni paasissutissanik katersuilluni apersuinerit,
atuisunut suut pingaaruteqarnersut aamma
peqqinnissaqarfimmik atuisinnaaneq qanoq
misilittagaqarfigineqarnersoq pingaarnerutillugit
- Sharing Circle (iloqqasunngorluni
isumattorsaqatigiinneq) atorlugu atuisunik apersuinerit,
peqqinnissaqarfimmik atuinerminni pingaarnerutitaat
salliuutillugit
- Napparsimasunut siunnersortimik aamma

Inernerit innuttaasup isummersutai aallaavigalugit nuna tamakkerlugu aamma siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu misissueriaatsimik ineriartortitsinissamut paasissutissiissutaallutillu tapertaassapput.

Takussutissiaq 1. Suliniutip ilusaa

Suleqatigiissitaq

Suleqatigiissitaq peqqinnissaqarfimmi aamma napparsimasut peqatigiiffiini pingaarutilimmik inissisimasunik inuttaqarpoq. Suleqatigiissitaq misissuineq malinnaaffigivaa, kiisalu misissuinermit pingaarnerutitat, periutsit aamma inernerusut pillugit isummersuisarlutik. Suleqatigiissitaq pingaartumik misissuinerup aallartisarnerani pingaarutilimmik inissisimavoq, tassani apersuilluni misissuinissami peqataasussatut siunnerfigisassat, aamma peqataasussarsionnissaq aalajangersarneqarmat. Tamatuma saniatigut misissuinermit apersuinermit ilitsersuummi pingaarnerutillugit sammisassanik ineriartortitsinermi pingaarutilimmik inissisimalluni. Suleqatigiissitaq nuna tamakkerlugu, aamma siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu misissueriaatsimik ineriartortitsinissamut, aamma piareersaataasumik misissuinermit innersuussutinik atuutilersitsinissamut pingaarutilimmik inissisimalersinnaavoq.

2. Oqallittarfinnik assigiinngitsunik aaqqissuussamik misissuinerit

Peqqinnissaqarfimmik atuisut isummersuutaannik misissuinerit atatillugu misissorpaput, atuisut peqqinnissaqarfimmik atuinermi misilittagaat qanoq oqallittarfinni assigiinngitsuni saqqummiunneqarnersut. Ilaatigut nutaarsiasaqaqtitsivinni ilanngussatigut aamma inuit attaveqatigiittarfiisigut saqqummiussatigut. Kiisalu ilaatigut napparsimasunut pisortatigoortumik naammagittaalliuteqartarfik aqutugalugu katsorsarneqarneq imaluunniit sullinneqarneq pillugu naammagittaalliorumasunut imaluunniit taarsiivigeqqusunut. Naggataatigut §37 naapertorlugu apeqqutit, peqqinnissaqarfimmik atuinermut tunngasut, misissorpavut. Inatsisartunut ilaasortat periarfissaqarpur §37 naapertorlugu Naalakkarsuisunut apeqquteqassallutik, apeqqutillu taakku takutissinnaavaat inuiaqatigiinni suut soqutigineqarnerunersut.

Misissuinerup immikkoortuani matumani siunertaq marloqiusamik avinneqarpoq:

(1) Ilaatigut oqallittarfiit, peqqinnissaqarfiup atuisuisa nalaattakkaminnik misilittakkaminnillu oqaaseqarfigisinnaasaat pillugit ataatsimut takunnissinnaalernissaq.

(2) Ilaatigut misissussallugu oqallittarfiit taakku qanoq annertutigisumik aamma suna pingaernerutillugu atorneqarnersut.

Pingaartereqarpoq naqissusissallugu, misissuineq manna oqallittarfinnik kikkut tamarmik atorsinnaasaannik toqqakkanik, atuisut isummersuutaat pingaernerutillugit, tunngaveqarmat. Taamaalluni isummersuutiniq tamanik tamakkiisumik takussutissiinngilaq.

Paasissutissanik pissarsifinnik misissuinerit periuseq

Oqallittarfinni kikkunnut tamanut ammasuni Facebookimi, Sermitsiami aamma Atuagagdluutit/Grønlandsposten AG-mi kiisalu politikikkut/allaffissornermi attaveqarfiusuni, §37 naapertorlugu apeqqutini aamma peqqissaaneq pillugu naammagittaalliutini aamma naammagittaalliorarfimmi sullissineq pillugu naammagittaalliutini peqqinnissaqarfik pillugu oqaaseqaatit misissoqqissaarneqarput. Misissuineq manna atuisut isummersuutaat pillugit piareersaataasumik itisiliilluni misissuilluni apersuinerit annertunerusumut ilaavoq, misissuinerimilu kissaatigineqarpoq atuisunik itisiliilluni misissuilluni apersuinerit tapertaallutillu ersersitsisuussasut.

Paasissutissanik katersuineq

Paasissutissanik pissarsiffiit tunuliaqutaannut aamma akuutitsinermut piunasaqaatit

Paasissutissanik pissarsiffinnit ilanngunneqartunit tamanit paasissutissanik aqqissuussamik tiguisinnaajumalluni ilanngussinissamut piunasaqaatit assigiit aamma ataatsimoorussamik tunngavissat atornerqarput. Paasissutissanik pissarsiffinnut tamanut ilanngussinissamut piunasaqaatit tassaapput:

- Oqaaseqaatit atuisumeersuussaapput/innuttaasumeersuussapput.
 - Peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanut aamma/imaluunniit peqqinnissaqarfimmut tunngassapput.
 - Piffissami 2018-ip aallartinneraniit 2019-imi upernaag ilanngullugu pisuussapput.
- Paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavigisat paasissutissanik pissarsiffinnit assigiinngitsunit katersorneqartunut aqqissuussamik immikkoortiterinermut tunngaviupput. Paasissutissanilli katersuinerup aamma misissuinerup nalaani tunngavigisanik tulluursaanissamut aamma ilassuteqarnissamut periarfissaqarpoq.

Universal Declaration of Human Rights

Inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiisummi *peqqinnissamut pisinnaatitaaffik* nunarsuarmut tamarmut atuuppoq, kiisalu innuttaasut akisussaassuseqarnerannik akuliuffiginninnermut tunngaviulluni. Oqallittarfinnik aqqissuussamik misissuinermut paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavigisaq taamaalilluni Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit nunarsuaq tamakkerlugu aalajangersakkami (Universal Declaration of Human Rights), FN-ip ileqquusumik ataatsimeersuarnerani 10. december 1948-mi Parisimi ingerlanneqartumi, suliarineqarsimasumit aallaaveqarpoq. Aalajangersagaq taanna inuiaqatigiinnut naalagaaffinnullu tamanut ataatsimut malittarisassiivoq (UN General Assembly, 1948). Immikkoortoq 1-imi eqqaaneqartut peqqinnissamut pisinnaatitaaffik kingusinnerusukkut immikkoortunut sisamanut pingaarnertut agguataarneqarpoq, matumani tuluttuumiit kalaallisuumut nutserneqarput: angujuminassuseq (availability), pissarsiariuminassuseq (accessibility), akuersaarneqarsinnaaneq (acceptability), aamma pitsaassuseq (quality) (CESCR, 2000). Peqqinnissaqarfimmi atortorissaarutit aamma peqqinnissaqarfimmit kiffartuussissutit naammattut pissarsiarineqarsinnaassapput. Peqqinnissaqarfimmit kiffartuussissutinik atuisinnaaneq immikkoortitsiffiussanngilaq, kiisalu aningaasaqarnikkut tigussaasumillu pisinnaassalluni (assersuutigalugu tassunga angalaneq). Peqqinnissaqarfimmit kiffartuussissutit akuerineqarsinnaassapput, ima paasillugu kulturikkut naleqquttuullutik, suaassutsimik apeqqutaatitsinatik kiisalu nakorsaanermi ileqqorissaarnissaq malissallugu (assersuutigalugu nipangersimasussaataaneq). Peqqinnissaqarfimmik atuisut isumannaatsumik, sunniuteqarluartumik, inummut sammisumik, piffissamik eqquisumik, naapertuulluurtumik aamma tamakkiisumik sullinneqassapput, ataatsimut isigalugu sullissineq pitsaasoq. Tatuma kingunerisaanik misissuinermi paasissutissanik pissarsiffinnik toqqarneqartunik suliaqarnitsinni oqaaseqaatit sammisanut immikkoortunut taakkununga sisamanut tunngassuteqartut misissorpavut.

Sermitsiaq aamma Atuagagdliutit (AG)

Sermitsiaq aamma Atuagagdliutit saqqummersitaat tamakkerlugit naqitanngorlugit ataatsimoorullugit Ilisimatusarfiup atuakkanik atorniartarfiani pigineqarput. Sermitsiaq AG-lu 2018-imeersut aamma 2019-ip qaammataani pingasuni siullerneersut misissorneqarput. Aviisit marluullutik sapaatit akunnikkaarlugit saqqummertarput, tamatumalu kingunerisaanik Sermitsiamit aamma AG-mit aviisit 65-it misissorneqarput, tassa katillugit aviisit 130-t.

Allaaserisanit nassaarineqartunit paasissutissat Exceltabelimut nuunneqarput, tassani sapaatip akunnera saqqummersitsiffiusoq, allaaserisap imarisaanik eqikkaaneq kiisalu paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavigisaq tunngavigalugu imarisat immikkoortiterneri nalunaarsorneqarlutik.

Kalaallit Nunaata Radioa (KNR)

KNR suliffeqarfiuvoq namminersortoq pisortanit aningaasalersorneqartoq, nuna tamakkerlugu TV-kkut aamma radiokkut kalaallisut aallakaatitsisartoq. Radio ullup unnuallu ingerlanerani nalunaaquttap akunnerini 24-ni aallakaatitsisarpoq, aallakaatitassiat 30-ullutik (KNR Radio, 2019). Tusagassiorfik angisuujuvoq, taamaattumik toqqarsimavarput KNR-imi tusagassiortoq misillitagaqarluartoq attaveqarfigissallugu, kiisalu taanna immikkut ilisimasalititut apersorsimallugu. Apersuinissaq sioqqullugu tusagassiortoq oqaatsit atorlugit akuersissuteqartipparput, taanna immiunneqarpoq kingornalu immiussineq allanneqarpoq. Apersuineq ammasumik ingerlanneqarpoq, kiisalu innuttaasut peqqinnissaqarfimmi nalaattakkaminnik avitseqateqarusullutik KNR-imut saaffiginnittarnersut aamma saaffiginnissutit taakku tamanut saqqummiunneqartarnersut aallaavigineqarlutik.

Facebookikkut allagarsiussat

Kalaallit Nunaanni innuttaasut amerlasuut inuit attaveqaaqatigiittarfianni Facebookimi quppernertik atorlugu nalaataminnik pitsaasunik pitsaanngitsunillu siammarterisarput. Allagarsiussalli taakku namminermut tunnganerusuusarput, aammalu allagarsiussaq takunerlugu takunnginnerluguluunniit apeqqutaasarluni kikkut Facebookikkut kammaginerlugit. Taamaattumik periarfissaanngilaq peqqinnissaqarfik pillugu allagarsiussanik aaqqissuussamik misissuinissaq.

Facebookimili gruppiniq peqarpoq, assigiinngitsunik siunertaqarluni innuttaasunit pilersinneqarsimasunik, gruppi ammasuusinnaapput matoqqasuusinnaallutilluunniit, kiisalu Facebookimi atuisutut ilaasortanngorfigineqarsinnaallutik. Kalaallit Facebookimi gruppiat Politikkikkut oqalliffik (Politisk Diskussionsrum) toqqarneqarpoq, kiisalu misissuinermi matumani paasissutissanik pissarsiffissatut naleqquttutut qinerneqarluni. Gruppi pineqartoq ammasuuvoq, tassani kikkut tamarmik allagarsiussanik aamma oqaaseqaatinik takunnissinnaapput, kiisalu gruppimi oqallinnermut ilanngussisinnaallutik. Gruppi ilaasortanit inuiaqatigiinni oqallinnermut atorneqarpoq. Juuli 2019-imi Facebookimi gruppi 11.480-inik ilaasortaqarpoq, eqqoriaannarlugulu nalilerneqarpoq allagarsiussat 700-t missaanniittut misissorneqartut.

Gruppimi tassani allagarsiussat allattui isertuganngortinneqarput, tamatumalu kingorna aaqqissuussamik misissorneqarlutik. Gruppimi tassani gruppi mut ilaasortatut nammineq misigisanik nassuiaatinik imaluunniit isorinnilluni apeqqutinik oqallisissatut ilanngussisoqarsinnaavoq. Facebookimi gruppimi oqaaseqaatit misissorpavut, kiisalu allagarsiussanik peqqinnissaqarfimmut tunngasunik januaari 2018-ip aamma maaji 2019-ip akornanni allanneqartunik toqqaalluta. Allagarsiussat danskisut aamma kalaallisut allassimasut ilanngunneqarput. Allagarsiussanik toqqarneqartunit paasissutissat Exceltabelimut nuunneqarput, tassani ulloq allagarsiiffik, allagarsiussamut oqaaseqarsimasut amerlassusiat, allagarsiussap imarisaanik naalisaaneq aamma paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavigisaq tunngavigalugu imarisat immikkoortiterneri nalunaarsorneqarput. Allagarsiussat kalaallisut allassimasut Exceltabelimut nuunneqarnerini qallunaatuunngortillugit nutserneqarput.

§37 naapertorlugu apeqqutit

Inatsisartunut ilaasortaq periarfissaqarpoq §37 naapertorlugu apeqquteqarneq atorlugu Naalakkersuisunut apeqquteqarluni pisortat suliassai pillugit paasissutissanik pissarsinissaminut.

Apeqquutit tamarmik, kiisalu taakkununga akissutit Inatsisartut nittartagaanni takuneqarsinnaapput (Inatsisartut, 2019). Misissuinermit matumani akissuteqaatit kisimik paasissutissatut atugassatut ilanngunneqarput. Inatsisartut nittartagaanni ujaasinissamut atortumik peqarpoq, tassani §37 naapertorlugu apeqqutini ujaasisoqarsinnaalluni. Peqqinnissaqarfik pillugu apeqqutinik nassaarniarnermi ujaasinermit oqaatsit ujaasissummi atornerqarput: syge, patient, sund, kræft, rejse, behand*, læge. Ujaasinermit oqaatsit taakku Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmi atorfilik, ulluinnarni §37 naapertorlugu apeqqutinut akissuteqaatinik suliaqartartoq, suleqatigalugu toqqarneqarput. Apeqquutit piffissami januaari 2018-imit marsi 2019-imit apeqqutigineqarsimasut misissorneqarput. Apeqquutit, peqqinnissaqarfiup avataani pinaveersaartitsinermit aamma atornerluisuunermit katsorsartinnernut tunngasut ilanngunneqanngillat. §37 naapertorlugu apeqqutinut ilanngunneqartunit paasissutissat Exceltabelimut nuunneqarput, tassani ulloq apeqquteqarfik, Inatsisartunut ilaasortap partiia, allakkami tamarmi apeqquutit amerlassusii, apeqquutit imarisaanit eqikkaaneq aamma paasissutissanik pissarsiffinnut tunngavigisat tunngavigalugit imarisat immikkoortiterneri nalunaarsorneqarlutik.

Naammagittaalliortarfik

Peqqinnissaqarfimmik atuisoq kinaluunniit naammagittaalliummik internetikkut imaluunniit allakkatigut tunniussisinnaavoq. Kalaallit Nunaanni naammagittaalliortarnermut aaqqissuussineq ima agguarneqarsimavoq; *peqqisaanermi suliat pillugit naammagittaalliorneq* (Nunatta Nakorsaanera), *sullissineq aamma tunniussinerit pillugit naammagittaalliorneq* (Peqqissutsimut Pitsaaliuinerimullu Aqutsisoqarfik) aamma *taarsiivigineqarnissamut qinnuteqaatit* (Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik).

Misissuinermit matumani Nunatta Nakorsaanera aqutugalugu peqqissaaneq pillugu naammagittaalliuutit 2018-imi nalunaarutigineqartut takusinnaagivut akuerineqarpugut, kiisalu Peqqissutsimut Pitsaaliuinerimullu Aqutsisoqarfik aqutugalugu sullissineq pillugu ukiumi tassani naammagittaalliuutit aamma takusinnaagivut akuerineqarluta. Naammagittaalliuutit taakku aaqqissuussamik misissorneqarput, naammagittaalliuut, naliliineq aamma naammagittaalliummik suliaqarnerup eqikkarnerata (taanna pissarsiassaappat) atuarnerisigut. 2018-imi naammagittaalliuutit 96-it Nunatta Nakorsaaneranut nassiunneqarput, kiisalu naammagittaalliuutit 58-it Peqqissutsimut Pitsaaliuinerimullu Aqutsisoqarfimmut nassiunneqarlutik. Naammagittaalliuutinit taakkununga paasissutissat tulluuttut Exceltabelimut nuunneqarput: sumiiffik naammagittaalliorfik, naammagittaalliuutit imarisaanik eqikkaaneq, paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavik tunngavigalugu imarisat immikkoortiterneri, naammagittaalliummik nassiussisoq (tassa imaappoq, nammineq naammagittaalliorloq imaluunniit qanigisaq sinnerlugu naammagittaalliorloq) aamma naammagittaalliornermit suliap killiffia (assersuutigalugu naammassineqartoq, imaluunniit suliarineqartoq).

Tabel 1. Misissuiffigineqartut

Oqallittarfiit	Piffissami	Misissuiffigineqartut annertussusaat	Ilanngunneqartut
Sermitsiaq	Jan 2018-mar 2019	Aviisit 65-it	Aviisimi allaaserisat 5
Atuagagdliiutit (AG)	Jan 2018-mar 2019	Aviisit 65-it	Aviisimi allaaserisat 6
Facebookimi gruppi	Jan 2018-maj 2019	Allagarsiussat 700-t missaanniittut	Allagarsiussat 51-it

KNR	Soqanngilaq	Tusagassiortumik ataatsimik apersuineq	Tusagassiortup oqaasii
Politikkikkut/allaffissornikkut attaveqaatit	Piffissami	Misissuiffigineqartut annertussusaat	Ilanngunneqartut
§37 naapertorlugu apeqqutit	Jan 2018-mar 2019	§37 naapertorlugu apeqqutit saaffiginnissutaasut 501-it nalunaarsorsimasut	Saaffiginnissutit 12
Peqqissaanermi naammagittaalliutit	2018	Naammagittaalliutit toqqukkat 94-it	Naammagittaalliutit 73
Sullissineq pillugu naammagittaalliutit	2018	Naammagittaalliutit toqqukkat 58-it	Naammagittaalliutit 47

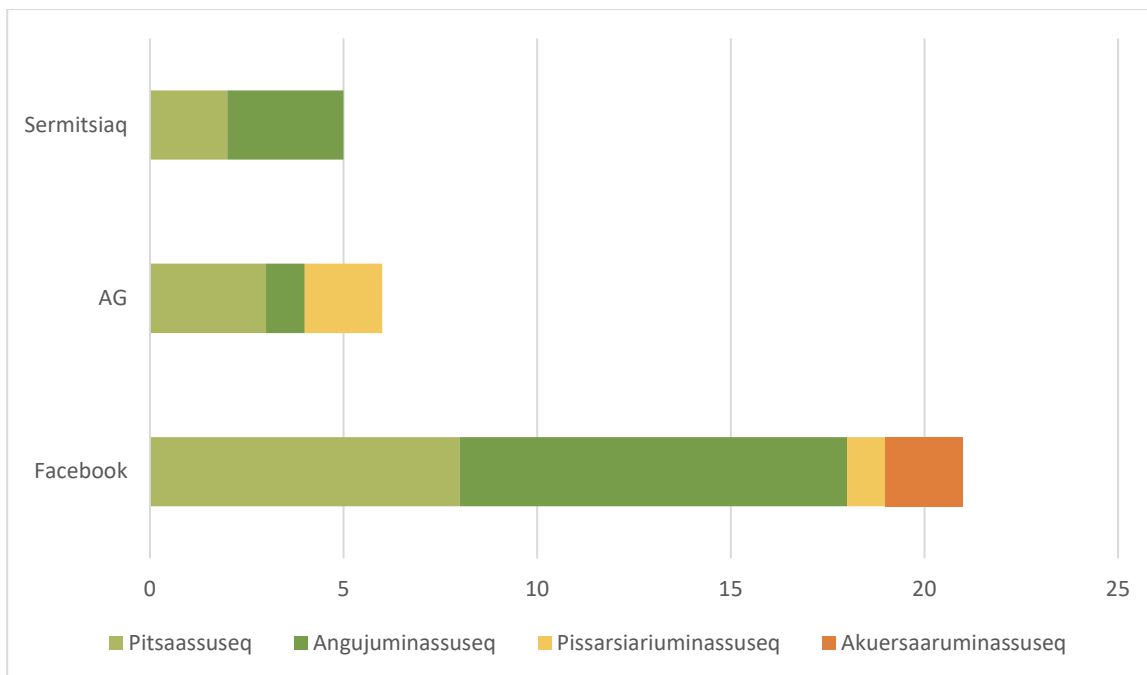
Tulliuttuni paasissutissanik misissuinermit inernerit oqaluttuarineqassapput. Paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavissaq naapertorlugu misissuivugut, immikkoortut taakku sisamat; *pitsaassuseq, angujuminassuseq, pissarsiariuminassuseq aamma akuersaaruminassuseq* paasissutissani qanoq akulikitsigisumik saqqummertarnersut. Pingaaruteqarpoq naqissusissallugu, misissuinermit matumani paasissutissanik pissarsiffiit toqqarneqartut taamaallaat paasisaqarfigineqarmata, kiisalu atuisut isummersuutaat taamaallaat aallaavigineqarmata. Taamaalilluni pisuni assigiinngitsuni nassuiarneqartuni qanoq pisoqarsimanersoq annertunerusumik misissorneqanngilaq. Tassa imaappoq, peqqinnissaqarfiup imaluunniit peqqissaanermik suliaqartut isummersuutaat misissuinermit matumani ilanngunneqanngitsut. Tamanna inernerit atuarneqarnerini aamma nassuiarneqarnerini eqqarsaatigissallugu pingaaruteqarpoq.

Nutaarsiassaqaartitsiviit aamma Facebook

Aviisini ilanngunneqartunik 130-nik misissuinerup, KNR-imi tusagassiortumik misilittagaqqortuumik apersuinermit ilallugu takutippaa, peqqinnissaqarfik nutaarsiassaqaartitsivinni akuttunngitsumik eqqartorneqartartoq. Kisiannili atuisut isummersuutaat nassuiaataallu aallaavigalugit qaqutigut eqqartuisoqartarluni. Katillugit aviisimi allaaserisat 11-t nassaarineqarput, peqqinnissaqarfimmi atuisut nalaattagaannut tunngasut. Allaaserisani 11-usuni oqaluttuaq ataasiinnaq pitsaasuvoq, tassani innuttaasup peqqinnissaqarfik nersualaarpa piffissaatillugu iliuuseqarsimanera pillugu. Allaaserisat sinneri qulit nalaatanik pitsaanngitsunik imaqarput. KNR-imi tusagassiortup paasissutissiissutigaa, innuttaasorpasuit, pingaartumik innuttaasut Nuup avataaniittut, KNR-imut saaffiginnittartut nalaatatik (pingaartumik pitsaanngitsut) radiukkat saqqummiunneqarnissaannik kissaateqarlutik. KNR-imi isumalluutit killeqarneri pissutigalugit suliat aallakaatitsinernut ilanngunneqarnissaat pillugu tamaasa misissorneqarnissaat periarfissaanngilaq.

Facebookimi gruppimi toqqarneqartumi allagarsiussanik aqqissuussamik misissuinermit allagarsiussat 51-it nassaarineqartut ilanngunneqarnissamut piumasaqaatinik eqqortitsippat. Allagarsiussat 51-it taakku pingajorarterutaat nalaatanut tunngapput, inummit namminermit nassuiarneqartut, gruppillu quppersagaatigut siammarterneqartut. Facebookimi gruppimi allagarsiussat affai sinnerlugit tamanut tunngasuupput, gruppimilu oqalliffimmi oqallissaarutaallutik. Taakku ilanngunneqanngillat, peqqinnissaqarfimmik atuinermut atatillugu nalaatanut misilittakkanullu tunnganngimmata.

Allagarsiussat amerlanerit nalinginnaasumik naammagittaalliornernik aamma peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutai suliaalu pillugit apeqqutinik imaqarput. Allagarsiussat taakku nalinginnaanerusut ilaat paasissutissanik pissarsiffinnut tunngavigisat naapertorlugit immikkoortiterneqarsinnaanngillat. Allagarsiussat amerlanerpaartaat marluk aamma 20-t akornanni oqaaseqaateqarfigineqarsimapput. Allagarsiussat sisamat 100-t sinnerlugit oqaaseqaateqarfigineqarsimapput. Allagarsiussa, amerlanerpaanik oqaaseqaateqarfigineqarsimasoq (oqaaseqaatit 136-t), peqqinnissaqarfimmi kalaallisut oqalussinnaaneq pillugu oqallinnermut tunngavoq. Peqqinnissaqarfik pillugu allaaserisat nutaarsiassaqaartitsivinnit aamma Facebookimi gruppimit aaneqartut tamarmik takussutissiaq 2-mi takutinneqarput. KNR-imi sulisumik apersuinermit aamma Facebookimi allagarsiussanit nalinginnaasunit oqaaseqaatit takussutissiaq 2-mi ilaanngillat.

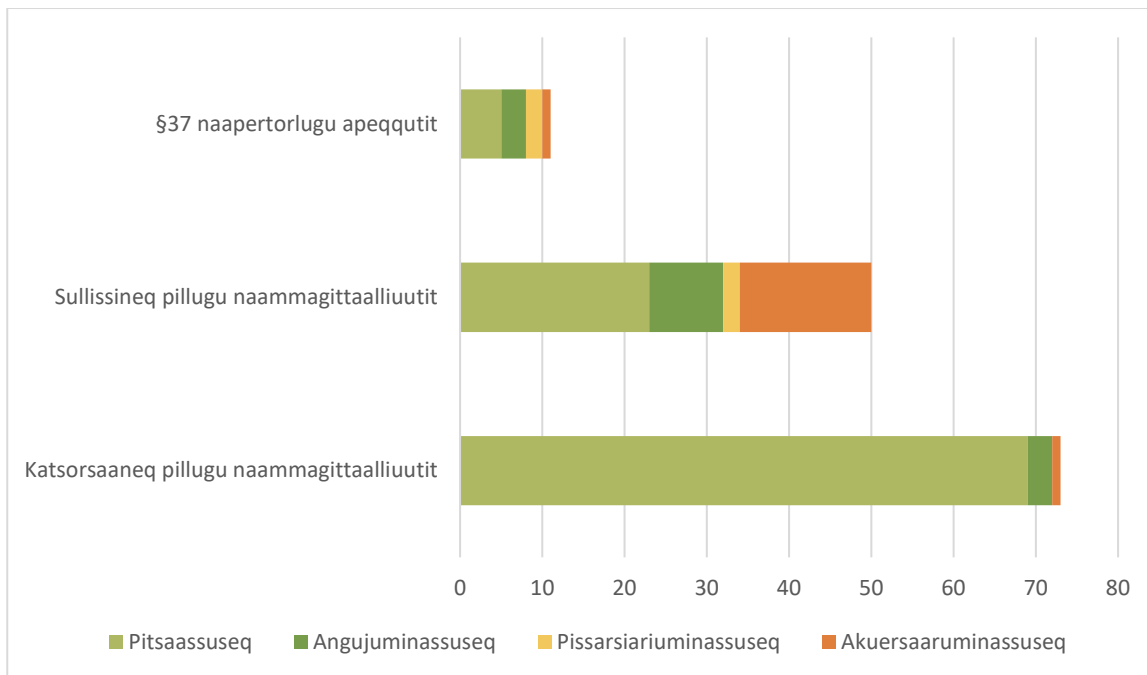
Takussutissiaq 2. Nassuiaatit nassaarineqartut paasissutissanik pissarsiffinnut Sermitsiaq, AG aamma Facebookimut agguarlugit, immikkoortunut agguakkat (n=31). KNR-imi apersuineq aamma Facebookimi allagarsiussat nalinginnaasut takussutissiami ilanngunneqanngillat.

§37 naapertorlugu apeqqutit aamma naammagittaalliortarfik

Paasissutissat naammagittaalliortarfimmit aamma §37 naapertorlugu apeqqutit tiguneqartut, paasissutissanit nutaarsiassaqaartitsivinnit aamma Facebookimit tiguneqartunit immikkoorput, §37 naapertorlugu apeqqutit imaluunniit naammagittaalliuutit pisortani suliffeqarfinnut attuumassuteqartut ilaannut toqqaannartumik saaffiginnittuummata, tassa Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfimmut, Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut imaluunniit Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfimmut. Tamatuma saniatigut saaffiginnissutit qanoq ittuunissaannik aalajangersimasumik piumasqaateqarpoq, naammagittaalliummi qanoq oqaaseqarsinnaanermut killiliisunik. §37 naapertorlugu apeqqutit Inatsisartuni ilaasortanit taamaallaat apeqqutigineqarsinnaapput, pisortani suliassat pillugit Naalackersuisunit paasissutissanik pissarsinissaq siunertaralugu, akerlianilli, napparsimasut imaluunniit napparsimasunut qanigisaasut naammagittaalliummik nassitsisinnaapput immersugassamik immersuinikkut, kingorna sularineqartussamik kiisalu maleruagassat aalajangersimasut malillugit akineqartussamik. Nutaarsiassaqaartitsivinni aamma Facebookimi ilanngussanut sanilliullugu,

naammagittaalliuutit pisortani ingerlatsinermut atatillugu katersorneqartarput aaqqissuussamillu akiortorneqartarlutik.

Takussutissiaq 3 §37 naapertorlugu apeqqutinut akissutinik, sullissineq pillugu naammagittaalliuutinik aamma katsorsaaneramik naammagittaalliuutinik ilanngunneqartunik 130-nik takutitsivoq, tassani sullissineq pillugu naammagittaalliuutit sisamat nassuiaatinik imaqarput, immikkoortunik ataasiinnanngitsunut tunngasunik imaqartunik.

Takussutissiaq 3. Nassuiaatit nassarineqartut paasissutissarsiffinnut §37 naapertorlugu apeqqutit, sullissineq pillugu naammagittaalliuutit aamma katsorsaanermit naammagittaalliuutit immikkoortunut agguarlugit; nassuiaatit 130-t, taakkunani sisamat immikkoortuni marlunniipput

§37 naapertorlugu apeqqutinik misissuinermit aaqqissuussami piffissami 1. januaari 2018-imit 31. marsi 2019 ilanngullugu, peqqinnissaqarfik pillugu saaffiginnissutit 11-t nassarineqarput. 2018-imi peqqissaanermi suliat pillugit Nunatta Nakorsaaneranut naammagittaalliuutit 96-it nassiunneqarput, taakkunannga 73-it naammagittaalliuutaapput peqqissaanermut tunngasut. Naammagittaalliuutit sinneri kukkullugit nassiunneqarsimapput (assersuutigalugu sullissineq pillugu naammagittaalliuutit) taamaattumillu misissuinermit ilanngunneqanngillat. Peqqissaanermi naammagittaalliuutinik misissuinermit naammagittaalliuutit aallaavigineqarput. Tamanna isumaqarpoq, eqqarsaatigineqanngimmata, naammagittaalliuut ilalernerqarsimanersoq imaluunniit ilalernerqarsimannginnersoq, misissuinermit matumani peqqinnissaqarfimmi kiffartuussissutinik atuisut isummersuutaat soqutiginarinneqarmata.

2018-imi Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfimmut naammagittaalliuutit 58-it nassiunneqarput, taakkunannga naammagittaalliuutit 11-t katsorsaanermit tunngasuupput. Taamaallitutik 47-t sullissineq pillugu naammagittaalliuutaapput, misissuinermit matumani ilanngunneqanngitsut. Katsorsaaneq pillugu naammagittaalliuutit aamma sullissineq pillugu naammagittaalliuutit 83 procentiini atuisoq nammineq naammagittaalliummik allattuvoq. Naammagittaalliuutit sinnerini angajoqqaq, imaluunniit panik/erneq qanigisaq sinnerlugu naammagittaalliortuupput.

Atuisut isummersuutaat oqallittarfinni assigiinngitsuni saqqummiunneqartut

Tulliuttumi paasissutissanik pissarsiffinnik tunngavigisap iluani immikkoortut sisamat iluini tamani, immikkoortut ataasiakkaat tamarmik imarisaannik paasissutissanik pissarsiffinit tiguneqartunit nassuiaanerit saqqummiunneqartut.

Pitsaassuseq

Innuttaasut KNR-imut saaffiginnissutaat pitsaanngitsumik, imaluunniit eqqunngitsumik pineqarsimasutut misigisaqarsimanerannut, imaluunniit illoqarfigisaminni nakorsanik naammattumik tikittoqartannginneranut tunngasuukkajuttarput.

Sulisunik amigaateqarneq aamma sulisut taarseraannerat nalaattagaapput Facebookimi gruppimi allagarsiussarpassuarni takuneqarsinnaasut. Allagarsiussat amerlanerpaartaat misissuinerimi pitsaassutsimik naammaginninnginnertut immikkoortinneqarput, tassunga ilanngullugit nakorsat ataavartumik taarseraannerat kukkusumik nakorsarneqarnermut pingaarnertut pissutaatinneqartoq; nappaatit piffissaagallartillugu suussusersineqartannginnerat; pitsaanerpaamik katsorsaanissaq anguniarlugu isumalluutit pigineqareersut tamakkerlugit atorluarneqarneq ajortut; aamma katsorsaaneq inuit ataasiakkaat pisariaqartitaannut tulluarsarneqarneq ajortoq. Kingullertut taaneqartoq innuttaasut namminneq illoqarfimminni ernerusuttarnerannut aamma toqorusuttarnerannut aalajangersimasumik tunngavoq.

Sermitsiami allaaserisaq ataaseq, aamma AG-mi allaaserisat marluk, piffissaq eqqorlugu nappaammik paasinnittarnermik aamma katsorsaanermik amigaateqarnermut aamma tunngapput, taakku nakorsat taarseraannerannut aamma nakorsanik amigaateqarnermut atatillugu eqqartorneqarlutik.

*Nakorsanik amigaateqarneq pissutigalugu toqungajalluinnarpunga.
Nappaatiga killiffiit sisamaannut pereersoq aatsaat paasineqarpoq. (AG
sap. ak. 39, 2018)*

Immikkoortumut *pitsaassutsimut* atatillugu, sulisunik amigaateqarneq aamma sulisut taarseraakkajunnerat §37 naapertorlugu apeqqutigut apeqqutigineqakkajupput. Apeqqutinut taakkununga tunngavilersuutigineqartut pingaarnertut innuttaasut katsorsartinnerminni isumannaatsumik sullinneqarnissaannut, aamma suussusersiisarnermi, kiisalu katsorsaanermi kinguaattooqqanermut tunngapput, peqqissaanermik suliaqartut taarseraannerujussuannik aamma amigaatigineqarnerannut atassuserneqarlutik.

*Naalakkersuisut nassuiaaqquneqarput, napparsimasut
isumannaatsuutinnissaat qanoq paasineqartarnersoq, apeqqutinnut
154/2018-imi akissutini tikkuarneqartut eqqarsaatigalugit, sulisunik
amigaateqarneq napparsimasunut sunniuteqanngitsaq, naak
nassuerutigineqaraluartoq misissuinissat katsorsaaniassallu
kinguartinneqartariaqarsimasut? (§37 naap. Apeqq. 2018)*

Katsorsaaniikkut naammagittaalliutit 73-iusuni 69-it pitsaassutsimut tunngapput. Ataatsimut isigalugu naammagittaalliutit tamani tamanna kukkunernik imaluunniit katsorsaanermik iluatsinngitsumik nassuiaanertigut erserpoq (*isumannaassuseq*). Naammagittaalliutit sisamararterutaat *piffissamik eqqorluuanermut* tunngapput, tassani nappaammik suussusersiniaanerit imaluunniit katsorsaanerit kinguaattoorsimammata, imaluunniit utaqqineq

sivisuallaarsimammat. Naammagittaalliuutini ataasiakkaani, misissuinermi pitsaassutsip ataani immikkoortiterneqarsimasuni, aaqqissuussaannermi oqartussaasoqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinngineq imaluunniit katsorsaannerup *inummut sammisup* amigaatigineqarnera tikkuarneqarput.

Sullissineq pillugu naammagittaalliuutit affaat (n=23) pitsaassutsimut tunngapput, taakkunani amerlanerpaat (n=13) pilattartinnissamut, innersuussinernut imaluunniit immikkut ilisimasalimmut nakorsiarnissamut utaqqisuniinneq pillugu naammaginninnginnerminnik nassuiaapput (*piffissamik eqquineq*). Naammagittaalliuutit sinneri, *pitsaassutsip* ataani immikkoortinneqarsimasut, assigiinngitsuupput. Assersuutigalugu pingasut *naammassisaqarluarsinnaanermut* tunngapput, tassani atuisut misigisimavaat, peqqinnissaqarfimmi isumalluutit pigineqareersut tamakkerlugit, imminnut pisumi aalajangersimasumi, sapinngisamik pitsaanerpaamik sullissinissamut atorneqarsimanngitsut. Facebookimi gruppimi inuit allat allagarsiussamikkut naammagittaalliuutigaat, peqqinnissaqarfimmi nalinginnaasumik pitsaanngitsumik sullissisarneq nakorsaasernerlu, tamanna innuttaasut Kalaallit Nunaannit nuuttarnerannut pissutaasutut oqaatigineqartarluni. Allagarsiussami ataatsimi kajumissaarisooqarpoq, Kalaallit Nunaat kalaallinut inuiaqatigiinnut aamma Kalaallit Nunaannut tulluarnerusumik peqqinnissaqarfeqartariaqarualuartoq.

Angujuminassuseq

Facebookimi gruppimi, §37 naapertorlugu apeqqutini aamma aviisini allaaserisani innuttaasut nassuiarpaat, peqqinnissaqarfimmut aamma immikkut ilisimasalimmut nakorsiarnissaq angujuminaatsutut misigisimallugu. Assersuutigalugu Sermitsiami allaaserisaq ataaseq utoqqarmut nunaqarfimmeersumut kræftimik nappaateqartumut tunngavoq, taassuma oqaatigaa peqqinnissaqarfimmit sumiginnarneqartutut misigisimalluni, suussusersiiniarnermik katsorsarneqarnermillu amigaateqarneq, kiisalu nappaateqarluni angerlarsimaffimmi ikiorneqarnissaq tapersersorneqarnissarlu amigaatigineri pissutigalugit. *Aningaasaqarniarneq* napparsimasup angallanneqarnissaanut, aamma meeqqap illoqarfimmut allamut imaluunniit Danmarkimut nuunneqarnerani qanigisaasup ingjallortaasinnaaneranut, tunngasut sullissineq pillugu naammagittaalliuutini sisamani, aamma §37 naapertorlugu apeqqummi ataatsimi, nassuiarneqarput.

AG-mi allaaserisami ataatsimi, kiisalu Facebookimi gruppimi allagarsiussani atuisut ilaasa oqaatigaat, peqqinnissaqarfimmit immikkoortitaasutut misigisimallutik, pimoorunneqaratik taamaattumillu ikiorneqarsimanatik imaluunniit katsorsartissimanatik misigisimagamik. Peqqissaanermi naammagittaalliuut ataaseq inuup ukiui pissutigalugit immikkoortitsinermik misigisamut aamma tunngavoq. Facebookimi gruppimi atuisut, peqqissaanermi naammagittaalliuutit aamma sullissinermi naammagittaalliuutit arlallit nassuiarpaat, nakorsiarfissat imaluunniit oqarasuaatit normui piugaluartut ammagaluartullu attaveqarfigisinnaanagit, oqarasuaatikkut iluatsitsisinnaannginnamik imaluunniit piffissamik tunineqassagunik pisariaqartitatik pillugit sulisut paasitinniarlugit oqalliseqatigeqqaartariaqartaramikkit.

Peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnikuugaluarpunga, kisianni anniaraluarlunga nakorsiarnissannut piffissamik tunineqarsinnaanngilanga. Politikeriugaluaruma erngertumik nakorsiarnissannut piffissamik tunineqarsimassagunaraluarpunga. (Facebook)

Nuliara peqqinnissaqarfimmut ippassaq sianerpoq, piffissami sivitsortumi anniartarami misissortikkusulluni. Oqarasuaatikkut nakorsiertitsisup nuliara Panodiliniq iisequaa, taamaaliorusunngilarli suna ajoqutiginerlugu nalugamiuk. Piffissami sivijsuaartumi uteqattaarillutik taama oqaloqatigiipput. Nuliara uteriiseqqippoq, oqarlunilu nakorsamit takuneqarusulluni. Aatsaat tassani nakorsiarnissaminut piffissamik tunineqarpoq. (Facebook)

Facebookimi gruppimi allagarsiussaqaq ataaseq arlaannaannulluunniit tapersersuiniangitsutut nipeqarpoq, kajumissaaralunilu peqqinnissaqarfik peqqinnissaqarfiup suliassaqarfii pillugit, kiisalu aamma peqqinnissaqarfiup inuiaqatigiinnut kalaallinut sutigut sullissisinnaanera pillugit paasissutissanik ilisimasanillu ajornannginnerusumik pissarsisinnaanissamik qulakkeerinnissasoq, ilisimasallu taakku inuiaqatigiinnut ingerlateqqillugit. Tamanna aamma §37 naapertorlugu apeqquumi ataatsimi sammineqarpoq. KNR-imi tusagassiorput oqaluttuaraa, takusinnaasarlugu atuisut naammagittaalliuutaat amerlanertigut peqqinnissaqarfiup peqqinnissaqarfimik atuisut naatsorsuutaannik naammassinnittannginneranut tunngassuteqartartut, imaluunniit pisut ilaanni atuisut peqqinnissaqarfiup atuuffia pillugu ilisimasanik naammattunik pissarsisarsimanginnerat pissutaasartoq.

Pissarsiariuminassuseq

Peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaasa pissarsiariuminassusiannut tunngatillugu AG-mi allaaserisaq ataaseq atuisumut, uippakajaarneq pillugu Kalaallit Nunaanni katsorsarneqarsinnaannginneranut, tamatumalu kingunerisaanik katsorsartissinnaajumalluni Danmarkimut nuuttariaqarsimaneranut tunngavoq. Allaaserisaq alla, atuisup Kalaallit Nunaanni katsorsartissinnaajumalluni nappaatip qaqutigoortup Kalaallit Nunaanni katsorsarneqarsinnaalernissaata akuerineqarnissaanik unammilligassaqaarsimaneranut tunngavoq. §37 naapertorlugu apeqquut ataaseq psykologimit katsorsartissinnaanerup inuiaqatigiinni periarfissaanissaa pillugu sukannersumik apeqquteqarfiuvoq. Sullissineq pillugu naammagittaalliummi ataatsimi akiuussutissamik kapitittarnerup, piffissani aalajangersimasuni nakorsiarnissamik pisariaqartitsiffiusup, ajornakusoornera naammagittaalliuutigineqarpoq.

Akuersaaruminassuseq

Facebookimi gruppimi allagarsiussani Danmarkimi kalaallit peqqissartut illuanni kalaaliminernik amigaaateqarneq sammineqarpoq, misissuinerimi akuersaaruminassusermut atassuserneqartoq. Napparsimasut kalaaliminernik pissarsisinnaanissaat ataasiakkaat inuulluataarnerannut tunngavusutut isigineqarpoq, kalaalimerngit kalaallit kulturianni pingaaruteqarluinnarmata. Taamaalilluni kalaaliminernik pissarsisinnaaneq pillugu oqallinneq peqqinnissaqarfiup kulturikkut attuumassuteqarneranut oqallinnermut atassuserneqarsinnaavoq. §37 naapertorlugu apeqquumi ataatsimi aamma Danmarkimi kalaallit peqqissartut illuanni kalaaliminernik amigaaateqarneq pillugu aperisoqarpoq.

Facebookimi gruppimi aamma allagarsiussat nammineq oqaaserisanik atuinermut tunngasut misissuinerimi immikkoortumut *akuersaaruminassusermut* atassuserneqarput.

Oqaatsivut qaqugu pingaarnertinneqalissappat? Qatsuppara suna ajoqutiginerlugu qallunaatut nassuiartarnera. Kalaallisuinnaq oqalukkutta salliutinneqassanngilagut. (Facebook)

Sullissineq pillugu naammagittaalliutini inuit 16-it peqqissaanermik suliaqartumik attaveqarnermi attaveqaqatigiissinnaannginneq, imaluunniit tulluannngitsumik attaveqaqatigiinneq aamma pissusilersorneq pillugit naammagittaalliorput, assersuutigalugu piffissamik inniminniiniarluni oqarasuaatikkut saaffiginninnermi imaluunniit pinasuartumik qaaqqusinnermi, imaluunniit nakorsamit imaluunniit peqqissaasumit misissortinnermi.

Kapitalimik eqikkaaneq

Oqallittarfinni assigiinngitsuni atuisut allaaserisaannik aqqissuussamik misissuinnermi peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanerup aamma sullissinerit pitsaassusiannik naammaginninnginneq amerlanertigut takutinneqarpoq. Nutaarsiassaqaqtitsivinnik, Facebookimi, naammagittaalliortarfimmik aamma §37 naapertorlugu apeqqutinik aqqissuussamik misissuinnerup takutippaa, paasissutissanik pissarsiffiit taakku annertunerpaamik atuisunit peqqinnissaqarfiup atornera aamma sullissineri pillugit apeqqutinik isorinninniarluni atorneqakkajunnerusartut. Taamaalilluni allagarsiussat, nalunaarutiginninnerit aamma allaatigisat amerlanertigut pitsaannngitsunik imaqarlutik. Tamatuma saniatigut pingaaruteqarpoq eqqumaffigissallugu periutsip killeqarnera, tassani paasissutissanik pissarsiffiit taamaallaat atuisut oqallittarfinnik atuisimasut isummersuutaannik, aamma piffissap killilikkap iluani pisunik takussutissiimmata.

Atuisut oqaluttuaat inunnut ataasiakkaanut tunngajuaannarput, misissuinnermilu matumani atuisut pisumut isummersuutaat kisimik misissorpeqarput.

Paasissutissanik pissarsiffinni ilanngunneqartuni tamani pitsaassuseq amerlanerpaatigut ilaatinneqarpoq. Paasissutissanik pissarsiffiit assigiinngitsut aqutugalugit innuttaasut nakorsanit sullinneqarnermi taarseraannerujussuaq kiisalu nappaatit suussusersinissaanut aamma katsorsartinnissamat utaqqisarnerujussuaq naammagittaalliutigaat. Nakorsat taarseraannerujussuat, aamma sulisussanik amigaateqarneq katsorsartinnerup ataqaqatigiinnginneranut aamma kukkusumik katsorsarneqartarnermut pissutaasut atuisunit isigineqarpoq. Peqqinnissaqarfiup angujuminassusianut pissutsit unamillernartuusut paasissutissanik pissarsiffinni assigiinngitsuni tamani aamma annertuumik sammeneqarput. Ornigulluni aamma oqarasuaat atorlugu peqqinnissaqarfimmut anngunniarneq pineqarlutik. Katsorsartinnissanut aalajangersimasunut katsorsarneqarsinnaannginneq allaaserisani ataasiakkaani nassuiaatigineqarput. Peqqinnissaqarfimmi inunnut ataasiakkaanut attaveqaqatigiinneq aamma iliuuseqaqatigiinneq pillugit naammaginninnginneq, pingaartumik sullissineq pillugu naammagittaalliutini, nassuiarneqarput. Paasissutissanik pissarsiffinnit assersuutit ataasiakkaat peqqinnissaqarfiup kulturikkut naleqquttuunissaata aamma inuiaqatigiinnik kalaallinik peqataatitsinerunissaata (akuersaaruminassuseq) pingaaruteqassusianut tunngapput. Tamanna Danmarkimi kalaallit peqqissartut illuanni kalaaliminernik pissarsisinaanissap, aamma attaveqaqatigiinnerup kalaallisut ingerlanneqarsinnaanissaata pingaaruteqarnerannik assersuutaavoq.

3. Apersuilluni misissuineq

Apersuilluni misissuinerimi periuseq

Itisiliilluni misissuineq

Itisiliilluni apersuinerit

Ilisimatusaatigalugu paasissutissanik katersukkat najoqqutassaqluni itisiliilluni apersuinerimik 23-nik imaqarput, paasissutissanik pissarsiffiit suaassusaannut, ukiuinut aamma illoqarfinnut, taakkulu nunaqarfiinut assigiinngitsunut pingasunut, agguataarsimallutik. Tabel 2 takuuk. Taakkunungattaq ilaapput inunnik, qitiusumik inissisimasunik, assigiinngitsunik arfinilinnik apersuinerit.

Tabel 2. Paasissutissanik pissarsiffiit agguataarneri

Ukiut	Amerlassuseq
Ukiut 18-34	5
Ukiut 35-54	9
Ukiut 55+	9
Suaassuseq	
Arnat	12
Angutit	11
Katillugit	23

Sammissassatut toqqarneqartut arlallit tunngavigalugit apersuinerimut najoqqutassiamik aqqissuussamik ineriartortitsinikuuvugut, aammali apersukkat isummersuutininik kiisalu sammissassanik nutaanik allanik ilanngussisinnanissaat periarfissaalluni. Sammissassat misissuinerup siunertaanik aallaaveqarluni, aamma suleqatigiissitat ilanngussinerisigut ineriartortinneqarput. Sammissassatut toqqakkat tabel 3-mi takuneqarsinaapput.

Tabel 3. Apersuinerimi najoqqutassiami sammisat

Sammissat	
1	Pitsaassuseq/naatsorsuutigisat/aporfiit
2	Peqqinnissaqarfimmi aqqissuusseqqinneq/nunap immikkoortuinut aggulunneq
3	Nalaattakkat pitsaasut
4	Nalaattakkat pitsaanngitsut
5	Katsorsartinneq sulisussaqaarniarnermit/napparsimasunut atuisunut isumannaatsuutitsinissamit/oqaatsinit pingaarnertullugu
6	Namineq peqqinnissaqarfisamat/akuunerimut akisussaaqataaneq
7	Naleqartitat/kulturimut naleqqussuseq

Itisiliilluni ilisimatusarluni apersuinerup periarfissaalersippaa paasissutissanik pissarsiffigisap isiginnittaasia paasisaqarfigissallugu. Taamaattumik apersuinerit paasissutissanik pissarsiffigisap oqaatsit atorusetai atorlugit ingerlanneqarput, inuit inuunerminni tunngavigisaat oqaatsinut kulturimullu aamma attuumassuteqarmata (Kvale and Brinkmann, 2009). Apersuisoq kalaallisut danskisullu oqaaseqarpoq, tamatuma apersuinerit oqaatsitigut eqaannerulersippai. Apersuinerit 29-t kalaallisut ingerlanneqarput, marluk danskisut ingerlanneqarlutik.

Misissuinerimi matumani apersuinerit, ataatsimut isigalugu tamarmik, peqqinnissaqarfiup avataani sumiiffimmi attuumassuteqanngitsumi ingerlanneqarput, isumaqaratta paasissutissanik pissarsiffigisat ammasumik oqaluttuarnissaminnut kiffaanngissuseqarnerussasut. Atuisut nunaqarfinneersut peqqissartut illuini apersorneqarput. Paasissutissanik pissarsiffigineqartut sumi apersorneqassanerlutik namminneq toqqarsinnaavaat.

Piareersaataasumik misissuinerup aallartisarnerni suleqatigiissitaq suleqatigalugu illoqarfiit uku toqqarpavut; Upernavik, Sisimiut aamma Qaqortoq. Illoqarfiit taakku nunami inissisimaffiisa assigiinngissusaat aallaavigalugu toqqarneqarput, taakku Kalaallit Nunaata Avannaani, Qeqqani aamma Kujataani inissisimammata. Takussutissiaq 4 takuuk. Tamatuma saniatigut taakku peqqinnissaqarfinnut assigiinngitsunut atassuteqarput, taamaalilluta isumaqarpugut innuttaasut nalaattagaannik siammasinnerusumik takutitsissasut.

Illoqarfiit tikeraarneqarput ullut 23. maajip aamma 1. juuli 2019-ip akornanni.

Illoqarfiit toqqarneqartut pillugit nassuiaatit

Upernavik

Upernavik Peqqinnissaqarfik Avannaani illoqarfiit avannarpasinnerpaat ilagivaat. Qulingiluanik nunaqarfeqarpoq, taamaalillunilu Upernavik Kalaallit Nunaanni illoqarfinni nunaqarfeqarnerpaajuvoq. Upernaviup illoqarfiani inuit 1.074-it missaanniittut najugaqarput, innuttaasullu 1.660-it missanniittut nunaqarfinnut qulingiluanut agguataarsimallutik, Kullorsuaq nunaqarfinni annersaalluni 432-nik inoqarluni (Avannaata, 2019).

Avannaani qitiusumik napparsimmavik, pingaarnertut akisussaasuusoq, Ilulissani inissisimavoq, kiisalu Upernavimmi peqqissaaveqarluni. Nunaqarfiit Upernavimmut atasut Aappilattoq, Kangersuatsiaq, Kullorsuaq, Innaarsuit, Naajaat, Nuussuaq, Tasiusaq, Nutaarmiut aamma Upernavik Kujalleq Upernavimmit peqqinnissakkut kiffartuunneqarput (Peqqik.gl, 2019c).

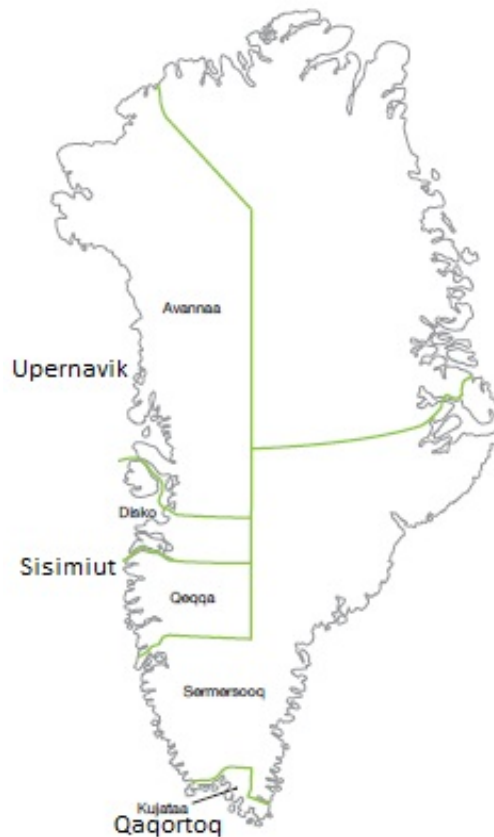
Sisimiut

Sisimiut Kalaallit Nunaanni illoqarfiit annersaata tulleraa, Peqqinnissaqarfik Qeqqani illoqarfiit annersaralugu. Sisimiut 5.524-nik inoqarpoq, kiisalu Maniitsoq, aamma Qeqqani inissisimasoq, 2.607-inik inoqarpoq. Inuit 1.254-it katillugit Sisimiut Maniitsullu nunaqarfiinut arfiniliusunut agguataarsimapput. Taakku tassaapput Kangerlussuaq, Itilleq, Sarfannguit, Kangaamiut, Atammik aamma Napasoq. Peqqinnissaqarfik Qeqqa Sisimiuni peqqinnissakkut kiffartuussiffiuvoq, qitiusumik napparsimmavik tassani inissisimalluni, kiisalu Maniitsumut nunaqarfinnullu qulaani taaneqartunut akisussaasuulluni (Peqqik.gl, 2019b).

Qaqortoq

Peqqinnissaqarfik Kujataani Qaqortoq qitiuvoq, nunaqarfiit Saarloq, Alluitsup Paa, Qassimiut aamma Eqalugaarsuit tassunga atallutik. Illoqarfiit mikinerit, Narsaq aamma Nanortalik, tamarmik immikkut pingasunik nunaqarfeqarput, tassaallutik Qassiarsuk, Narsarsuaq, Igaliku, Narsarmijit, Aappilattoq aamma Tasiusaq. Peqqinnissaqarfik Kujataa 2018-ip naanerani 6.624-nik inoqarpoq, illoqarfinnut pingasunut, nunaqarfinnut 11-nut kiisalu nunaateqarfinnut 37-nut agguataarsimasunik (Kujalleq, 2019).

Peqqinnissaqarfik Kujataata, qitiusumik napparsimmavimmi Qaqortumi inissisimasumut, nunaqarfinnullu tassunga atasunut peqqinnissakkut kiffartuussineq tigummivaa, kiisalu Narsami aamma Nanortalimmi peqqissaavinnut, kiisalu nunaqarfinni savaateqarfinnilu eqqaaniittuni illoqarfinnut taakkununga marlunnut atasuni, pingaarnertut akisussaaffik tigummillugu (Peqqik.gl, 2019a).

Takussutissiaq 4. Illoqarfiit tikinneqartut sumiiffii

Paasissutissanik pissarsiffissanik pissarsiorneq

Piareersaataasumik misissuinermit paasissutissanik pissarsiffissanik toqqaaneq Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit 2018-imi peqataasimasut akornanni nalaatsornikkut toqqaalluni pivoq. BFU-akuersinermut uppernarsaat naapertorlugu apeqquteqaqqinnissamut imaluunniit allamut tunngatillugu suliaqarnermi attavigeqqinnissaannut periarfissaqarpugut. Paasissutissanik pissarsiffissanut erseqqissaatigineqarpoq misissuinermit peqataaneq kajumissuseq tunngavigalugu peqataanerussasoq.

Ukiuinut aamma suaassusiannut atatillugu assigiinngisitaarnissaq qulakkeerniarlugu, illoqarfinni tamani, paasissutissanik pissarsiffissat marlunnut avinneqarput, arnat angutillu, ukioqatigiiaat 18-it 34-llu akornanni ukiullit, 35-t 54-illu akornanni ukiullit aamma 55-iniit qummut ukiullit.

Paasissutissanik pissarsiffik nukarlerpaaq 20-nik ukioqarpoq, angajullerpaarluni 79-inik ukioqarluni. Taakku sulisumit, Innuttaasut peqqissusiannik misissuinermit peqataasut kikkunerinik ilisimanninngitsumit, nalaatsornikkut toqqaarneqarput. Taamaalilluta qulakkeerniarsimavarput inunnik, apersuisup ukiorpassuarni sulinermigut nalunngisarilersimasinnaasaanik, toqqaannginnissaq. Tamatuma saniatigut, periarfissaqartillugu illoqarfinni pineqartuni napparsimasut akunnittarfiini atuisut nalaatsornikkut toqqaarneqartut ilanngunneqarput.

Illoqarfinnut pineqartunut tamanut aallannginnermi paasissutissanik pissarsiffissat, nalaatsornikkut toqqakkat, tamarmik oqarasuaatikku attavigineqarput, tassani misissuineq pillugu paasissutissineqarlutik. Peqataanissamut akuersisunut isumaqatigiissutigineqarpoq tikinnermi attavigineqarqissasut. Qitiusumik napparsimmaviit aamma peqqissaaviit, kiisalu kommunini sulisut attuumassuteqartut misissuinerput tikinnissarpullu pillugit tamarmik allakkatigut paasissutissineqarput.

Qitiusumik napparsimmaviit aamma peqqissaaviit attavigineqarput, illoqarfimmiinnerput pillugu aamma nunaqarfinit imaluunniit illoqarfinit mikinerusuneersunik nakorsiarsimasunik peqataasinnaasunik pissarsinissamik ikiorneqarnissaq siunertaralugu ilisimatinneqarlutik. Inuit imaluunniit kommunini immikkoortortat attavigineqarput, ikiorneqarnissaq imaluunniit piareersaanermi isummersorneqarnissaq, kiisalu suliamut attuumassuteqartunut attaveqarfissanik innersuunneqarnissaq siunertaralugu.

Inuit pingaarutilimmik inissisimasut

Suleqatigiissitap, inunnik pingaarutilimmik inissisimasunik arlalinnik inuttaqartup, saniatigut illoqarfinni taakkunani pingasuni inunnik pingaarutilimmik inissisimasunik toqqaasoqarpoq, taakku immikkut suliffeqarfiit assigiingitsut sinniisuuffigaat, sulinerminnilu innuttaasunut peqqinnissaqarfimmullu attuumassuteqarlutik. Inunnik pingaarutilimmik inissisimaffilinnik taakkuninnga apersuinerit inuup sulinermini misilittagaanik aallaaveqarput. Taakku atuisut ataasiakkaat apersorneqarnerinut paasinninnissamut tunngavittut aamma naleqqiussinertut, kiisalu ataasiakkaat nalaattagaat suliffeqarfimmut aamma ataatsimut isiginnilluni naleqqiussinermut atorneqarsinnaapput.

Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq)

Inunnik ataasiakkaanik malitassaqaarluni apersuinerit saniatigut ilanngullugu illoqarfinni tikeraarneqartuni tamani inuit ataatsimoortillugit apersuinissat pilersaarusiorneqarput. Inuit ataatsimoortillugit apersuinissami siunertaavoq inuit ataasiakkaat apersorneqarneri itisilissallugit kiisalu naleqqiutissallugit. Pingaarnertut sammineqartut, apersuineri saqqummersut, oqallisiginerisigut misissuinerup inernerisa tutsuiginassusiannik qulakkeerinniffiuvoq (Halkier, 2002).

Inuiaqatigiinni, nunani killernisut kulturikkut oqaatsitigullu tunuliaqutaqanngitsuni, inunnik ataatsimoortitsilluni apersuineri, pingaaruteqarluinnarpoq eqqumaffigissallugu kulturi, matuma ataani malittarisassat, attaveqatigeeriaatsit aamma ileqqut. Inuit ataatsimoortillugit apersuineri periutsini nalinginnaasuni kulturikkut naleqqussaanerit taamaalillutik paasissutissat pitsaatsusiannut pingaaruteqarput. Oqallinnermi aqutsisoq, marluinnik oqaasilik, sammineqartut aquunnerisa saniatigut illua-tungeriit akornanni kulturikkut aamma oqaatsitigut paaseqatigiinnerunermut sunnuteqarsinnaavoq, kiisalu eqimattami naligiinnerusumik avatangiiseqarnermik, ataqqinninnerusutut, tapersersuinerusutut aamma kajumissaarinerusutut sunnuteqartumik pilersitsilluni (Halcomb et al., 2006).

Inuit ataatsimoortillugit apersuinerimut periuseq siunertamut tassunga naleqqussarniarlugu Amerikap avannaani misissuinerimut periuseq, "Sharing Circles" ("iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq"), isumassarsiorfigaarput (Rothe et al., 2009). Sharing Circles, imaluunniit Talking Circles (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq), aallaqqaammut misissuinerimut periusiunngikkaluarpoq, kisiannili ileqqutoqqat malillugit attaveqatigeeriaasiulluni, Canadami, Alaskami aamma American Indianerit akornanni nunap inoqqaavini oqaluttuaqattaattarnermik ileqqoqarluartut akornanni atorneqartartoq. Sharing Circles (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) tassaavoq peqataasut iloqqasunngorlutik isummersuutiminnik, misigissutsiminnik nalaattakkaminnillu avitseqatigiiffigisartagaat. Peqataasut tamarmik ammallutik avitseqatigiikkunik amerlasuutigut peqataasut akornanni, inuttut imminnut

atassuserneqarsinnaalluni, toqqissisimaneq pilersinneqartarpoq. Sharing Circles imaluunniit Talking Circles (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) assigiissutigaa, sammisat aalajangersimasut aamma unammillernartut tapersersuerpalaartumik aporaaffiunngitsumillu oqallinnissamut peqataatitsiffiusumik pilersitsisarmata. Taamaattumik Sharing Circles (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) periutsit ataqqinnittumik aamma itisiliilluni paasissutissanik misissuinermi atorineqarsinnaalluurtunik pissarsissutigineqarsinnaasutut isigineqarpoq.

Kalaallit naleqartitaat tunuarsimaarnermik, ataqqinaammik, nakuussusermik, ataqqinninnermik aamma maniguunnermik ilaatigut tunngaveqarput. Inuiaqatigiit Inuit siuliini aaqqiagiinnginnerit eqqartorneqarneq ajorput, inuiaqatigiinni mikisuni immikkoortitsinermik kinguneqarsinnaammat, aamma aniguinissamut tunngasinnaalluni. Pitsaasumik inooqatigiinneq, taamalu tunuarsimaarneq, sulii ullumikkut kalaallit kulturianni naleqartitaavoq qitiusoq (Wistoft, 2009). Tunuarsimaarneq tamanna, aamma oqaluttuaqattaattarnermik kulturi, ullumikkut sulii attanneqartut, tunngaviupput allaanerumik, soorlu Sharing Circlemik (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinnermik) periuseqarluni inuiaqatigiit kalaallit akuersaartumik naleqqussarfigalugillu pinissaasa pingaaruteqarneranut.

Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) Kalaallit Nunaanni

Paasissutissanik pissarsiffiit tamarmik ataasiakkaarlugit apersuineranut atatillugu aperineqarput, piffissami allami, ataatsimoortitsilluni apersuineranut peqataarusunnersut. Tamatuma ingerlanneqarnissaanut illoqarfimmi ataasiinnarmi atuisut naammattut katersorneqarsinnaasimapput. Apersuineranut taakkununga peqataasussanik amigaateqarnermut pissutaasut nalinginnaasumik tassaakkajupput apersortitsinerit, inuuissiornerit, silaginnerani aalisariarneq il.il., taamaattumillu paasissutissanik pissarsiffissat perusunnginnerannik pissuteqarnatik.

Kommuni aqutugalugu inimik, siunertamut tulluurtumik, attartorpugut, kiisalu Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) ingerlallugu. Paasissutissanik pissarsiffiit aamma aqutsisoq iloqqasunngorlutik qeqqani nerriveqanngitsumi issiapput, taamaaliornikkut akunnerminni aporfissaqaratik ammasumik inissisimasinnaallutik. Aqutsisup oqaloqatigiinneq aallartippaa, kiisalu oqaloqatigiinnerup aaqqissuussamik, aamma sammivik qimannagu ingerlanissaa akisussaaffigalugu, sammisassatut toqqarneqartut, misissorneqarlutillu paasinarsinneqartussat eqqarsaatigalugit, tamatumali saniatigut isumaavoq oqaloqatigiinneq pitsaasumik aamma peqataasut akornanni nalinginnaasumik ingerlanneqalissasoq. Inuk oqaluttoq malinnaaffigisinnaajumallugu qisumineq oqalunnermi paarisartagaq atorineqarpoq, oqaluttullu avitseqatiginninni naammassigaangamiuk nammineq oqalunnermini paarisani ingerlateqqittarlugu. Taamaalilluni ataasiakkaat oqalunnerat ataqqineqartarpoq, taamaalillutillu peqataasut sinnerinut malinnaanarninngortarluni, tusarnaarnerulersitsisutut illuni.

Oqaloqatigiinneq eqqarsalersitsillunilu peqataasut akornanni isumassarsianik atorluarneqarsinnaasunik pilersitsivoq. Sammisani taama oqallisiginninneq ingerlalluarpoq, peqataasullu oqaloqatigiinnerup ingerlalluarnissaanut akisussaaffimmik tigusipput. Aqutsisoq tunngaviusumik aqutsisutut atuuppoq, aammali pisariaqarfiani oqaloqatigiinnermut peqataasarluni, assersuutigalugu oqaloqatigiinnermik aallartitsilluni aamma oqaloqatigiinnermik aallartitsisutut nammineq pingaartitamik oqaluttuarluni, kiisalu oqalunneq avitseqatigiittunut ingerlateqqittarlugu, taakku namminneq naleqartitaminnik oqaluttuarlutik nangitsisarlutik. Tamanna peqataasut aamma aqutsisup akornanni naligiinnermik pilersitsivoq. Tabel 4-mi Sharing Circlemi (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinnermi) sammisat aallaavusut takuneqarsinnaapput.

Tabel 4. Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq), Upernavimmi oqaloqatigiinnermi najoqqutarisaq

Sharing Circle (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) – Upernavik	
Oqaloqatigiinnermik aallartitsissut (Icebreaker)	Suut naleqartitaraavut?
Oqaloqatigiinneq paasissutissiinerlu	Peqqinnissaqarfik inuiaqatigiillu imminnut ungasipput Immitsinnut qanoq naapittarpugut? Oqaloqatigiinneq kimit aallartinneqartarpa? (Ataqatigiinnissamut PEQQ.-mit peqatiserineqarneq?)
Akisussaaqataaneq	Akisussaaqataaneq qanoq isikkoqarpa? Akisussaaqataassagussi tamanna qanoq iluseqassava/ingerlassava? Qanoq akuutinneqarusuppisi? Pissutsit qanoq inneri akueriinnarniarpavut?

Apersuinerit immiussineq aamma immiussanik allaganngortitsineq

Apersuinerit tamarmik Olympus Digital Voice Recorderimik immiunneqarput, nipillu immiussat qarasaasiamut nuunneqarlutik, nutserneqarlutik kingornalu Wordinngorlugit naqiterneqarlutik. Piffissap ingerlanerani apeqqutinik ilassutaasunik aamma uppernarsaataasunik ilalerlugu apersuinerup imarisaanik nassuiaaneq aallartinneqarpoq, kiisalu oqaatigineqartut pingaarutillit apersuinerup kinguninngua erngerluni allanneqarlutik, kingusinnerusukkut misissueqqissaarnermut aamma apersuinerup imarisaanik nassuiaanissamut ikiuutaasussatut. Apersuinerit amerlanerpaat nutserneqarput, kiisalu aaqqissuullugit allaganngortinneqarlutik. Apersuineq toqqaannartumik inuit akornanni sunniivigeqatigiinneruvoq, kiinnap qanoq isikkulersornera, ussersornerit, oqaatiginngisat oqaatsillu ataatsimoorlutik (Kvale and Brinkmann, 2009). Misissuinermit matumani oqaluttuartup oqaasii oqaatsinut allanut allallugit nutserneqarput. Taamaattumik apersuinerit tamani takusat pingaarutillit iluaqutissallu sulisumit allamit nalunaarsorneqarput, apersuinerit imarisaasa nassuiarnerannut nutsernissaannullu iluaqutaasinnaasussamik.

Kalaallit danskillu oqaasii sannamikkut assigiinngitsorujussuummata soorunami nutserinermi allaganngortitsinermilu qanoq paasinninneq malillugu nassuiaaneq atorineqareerpoq. Sapinngisarli naapertorlugu toqqartumik nutseriniartoqarpoq.

Misissuinermit periuseq

Apersuinerit tamakkerlugit siullertut atuarluaqqissaarneqarput, kingornalu software NVivo (v. 12) atorlugu misissorneqarlutik, taanna itisiliilluni misissuinermit atortussiaavoq. Apersuinermit pissarsiat misissorneqarput, ingerlaavartumillu ammasumik kodelersuinikkut taaguutinik sammisanillu paasissutissat akimorlugit ineriartortitsisoqarlunilu nalunaarsuisoqarluni. Misissuinerup ingerlanneqarnera taanna inunnit marlunnit immikkut misissorneqarpoq, kingorna kodelersuineq illugiinnit misissoqqissaarneqarluni, kiisalu sammisanik paasineqartunik taakkuninnga ingerlatitseqqiineq oqallisigineqarluni.

Ileqqorissaarnissamut tunngaviit

Suliniut Kalaallit Nunaanni Ilisimatusarnermit Ileqqorissaarnissamut Ataatsimiititaliamit akuerineqarpoq. Tamatumunnga piumasaqaataavoq, Kalaallit Nunaanni paasissutissat pillugit inatsisip malinneqarsimanissaa, kiisalu Datatilsynip maleruaqqusaasa malinneqarnissaat. Akuersineq pillugu nalunaarut apersuinerit sioqqullugit paasissutissanik pissarsiffiginiakkamut

saqqummiunneqartarpoq. Paasissutissanik pissarsiffiginiagaq taassuminnga atuaqqissaarinissaminut apeqquteqarnissaminullu periarfissinneqartarpoq. Taanna atsiorneqareeraangat, kiisalu paasissutissanik pissarsiffiginiakkap oqaluttuami atorneqarnissaanut akuersereeraangat aatsaat apersuinerit aallartinneqartarput. Sharing Circlemut (iloqqasunngorluni isumattorsaqaatigiinnermut) peqataanermi akuersineq pillugu nalunaarummik allamik suliaqartoqarpoq. Misissuinerimi issuaanerit annikitsunnguamik iluarsisaapput. Taamaalillutik suaassutsimik taasinerit peerneqarput, kiisalu paasissutissanik pissarsiffigisat kinaassusaasa isertuunneqarnissaat qulakkeerniarlugu qanigisaasunik imaluunniit pineqartunik taarserneqarlutik, tamatuma saniatigut aamma sumiiffiit taaguutaat ullullu piiarneqarlutik.

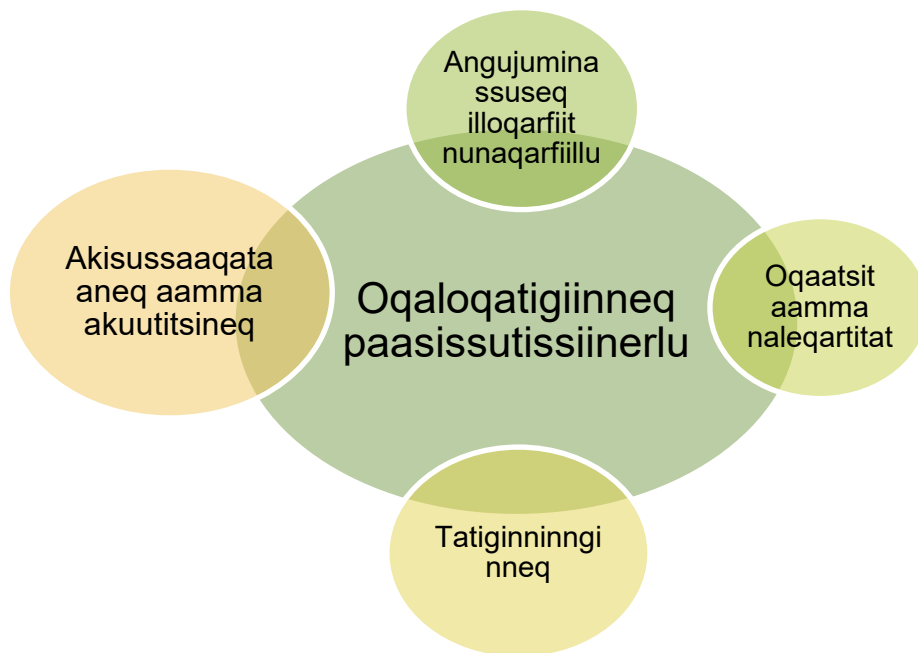
Aammattaaq paasissutissanik pissarsiffigineqartut tamarmik apersuinissaq sioqqullugu apersuinerit immiunneqarnissaat pillugu akuersitinneqarput.

4. Atuisut isumaat

Matuma ataani paasissutissanik pissarsiffiit peqqinnissaqarfimmik atuinerminni pissutsit suut pingaaruteqarnersut pillugit isummersuutaannik misissuineq saqqummiunneqarpoq. Isummersuutit, ilaatigut apersuinerne pilersunut, kiisalu ilaatigut apersuinerne najoqqutassiami sammisanik aallaaveqartunut, agguarlugit saqqummiunneqarput. Misissuineq manna piareersaataasumik misissuinerummat paasissutissanik pissarsiffissat amerlanngitsut toqqarneqarput, aammalu erseqqissaatigineqassaaq nalaattakkat misissuinerne matumani paasineqartut aamma inuiaqatigiit sinnerisa nalaattagaannut toqqaannartumik sanilliunneqarsinnaanngimmata.

Atuisut isummersuutaanni qitiusumik sammineqartut

Takussutissiaq 5 apersuinerne misissuinerne sammisat ersarinnerusut pillugit takussutissiivoq, taakkulu matuma ataani sukumiinerusumik nassuiaateqarfigaavut:

Takussutissiaq 5. Sammisat qitiusut

Oqaloqatigiinneq paasissutissiinerlu atuisut oqaluttuarpassuini pingaarnertut sammineqarput, peqqinnissaqarfimmi pitsaasumik aamma pitsaanngitsumik nalaattagaanni. Sammisaaq taanna sammisanut allanut qalleraavoq, pitsaasumik, sunniuteqarsinnaasumik imaluunniit pitsaanngitsumik attaveqatigiinnermut sammiviit saatinneqartuaannarsinnaammata.

Angujuminassuseq illoqarfiit nunaqarfiillu unammillernartunut, atuisut peqqinnissaqarfimmut aamma katsorsartinnissamik atuisinnaanermut atatillugu nalaattagaannut, tunngapput. Unammillernartut taakku assersuutigalugu sumiiffimmut katsorsartiffissamut ungasinnerujussuarmut, imaluunniit najukkami peqqinnissaqarfimmi aqqissuussaanikkut pissutsinut allanut tunngapput. Tamatuma saniatigut nunaqarfiit immikkut taaneqarput, taakkunani peqqinnissaqarfimmik atuisinnaaneq illoqarfinnut assersuunneqarsinnaanngimmat.

Oqaatsit aamma naleqartitat sammisaavoq atuisumut inuttut aamma peqqinnissaqarfimmik attaveqarnermi pingaartitatut paasineqartunut sammisanut tunngasoq.

Akisussaaqataaneq aamma akuutitsineq peqqinnissaqarfimmik atuinermi akuutitsinermut isummersuutinik aamma nalaattakkanik nassuiaateqarfiuvoq, kiisalu oqaaseq akisussaaqataaneq atuisut akornanni qanoq paasineqarnersoq aamma misigineqarnersoq.

Tatiginninnginneq itinerusumik atuisut akornanni toqqissisimanginnermut tunngavoq. Tamanna atuisut namminneq nalaattagaannit, imaluunniit qanigisami aamma/imaluunniit nunaqqatimi nalaattagaannik, nassuiaataannit tunngaveqarsinnaapput.

Oqaloqatigiinneq Paasissutissiinerlu

Apersuinerit aallarteqqammernerini ersarissivoq, paasissutissiisarneq pillugu atuisut arlalinnik unammillernartunik nalaataqartartut. Misissuinerup takutippaa, atuisorpasuit naammaginartumik paasissutissinneqartanngitsutut misigisimasut, namminneq illoqarfimmini sullissinerni suut kiffartuussissutitut periarfissaanersut aamma periarfissaannginnersut pillugit. Ima paasineqassaaq, atuisut naatsorsuutaat kiisalu kiffartuussissutit tunniunneqarsinnaasut imminnut naapertuuttuaannanngitsut. Misissuinerulli aamma takutippaa, atuisorpasuit paasisinnaasaraat najukkaminni peqqinnissaqarfimmi peqqissaanikkut kiffartuussissutininik tamanik tunniussisoqarsinnaajuannarunangitsoq.

Peqqinnissaqarfimmik aqqissuusseqqinneq pitsaaquteqarlunilu ajoqutitaqarpoq. Paasisinnaavara atortut pitsaanerusut, siusinnerusukkut pigineqarsinnaanngitsut, maanna pigineqartut.

Atuisut peqqinnissaqarfik pillugu oqaluttuaat isummersuutaallu paasissutissat pitsaassusiannut, atuisut pissarsiarisartagaannut, aamma atuisut peqqinnissaqarfiillu akornanni oqaloqatigiinnermut tunngalluinnarput. Taamaattumik paasissutissat aamma oqaloqatigiinneq unammillernartunut amerlasuunut, atuisut tikkuagaannut, qitiutinneqarput.

Paasissutissiisarneq naammaginangilaq. Pitsaasumik paasissutissinneqartaraluaanni pisut akuerineqarsinnaassagalarput.

Paasissutissiisarneq eqqumaffiginerujussuugalarunikku pitsaanerussagalarpoq. Paasissutissiisarneq pitsaanerujussuusinnaavoq.

Atuisut ilaasa nalusarpaat malittareqqiinerit imaluunniit misissorteqqinnissat kiap akisussaaffigissanerai, assersuutigalugu Rigshospitalip, meeqqat nakorsaata imaluunniit immikkut ilisimasallit allat piffissap ingerlanerani misissortinnissaq aalajangersimappagu. Amerlanerit naatsorsuutigisarpaat malittareqqiilluni misissuinissat peqqinnissaqarfiup siulliulluni iliuuseqarfigissagai, kingornalu atuisumut attaveqarlutik paasissutissiillutik, misissuineq

pineqartoq qaqugu qanorlu ingerlanneqassanersoq. Misissuinerup taamaalilluni takutippaa, pisumut taamaattumut atatillugu kina qanoq iliissanersoq peqqinnissaqarfiup erseqqissumik paasissutissiissutigisarsimagunangikkaa, kiisalu paasissutissap eqqortumik tiguneqarnera qulakkeertarsimagunangikkaa. Sammisaaq tamanna pillugu atuisut eqqarsaatersuutaasa ilaat ataani nassuiarneqarput.

Qanigisara piginnaanngorsaaqqinneqareermat aperineqarpugut uummataa misissorneqaqqissimanersoq [pilattartereernermini], misissorneqarsimangilarli. Uagut nammineq apeqqutiginiikuunngilarput. Sullissisut ujartuinerunissaat kissaatigaarput.

Marloriarlunga Rigshospitalimiinnikuuvunga. Nammineerlunga nukingisaarisariaqarsimavunga [misissorneqaqqinnissamut]. Tassa aaqqissuussaaneq ilisimasaqarfigisariaqarpoq. Aamma arlallit tusartarpakka malittareqqinneqarnissamut nammineq nukingisaasariaqartarsimasut.

Atuisup ataatsip eqqaavaa, peqqinnissaqarfiup paasissutissiissutigisimasariaqaraluaraa, pineqartup qanigisami Nuummumut nakorsiartup ingiallornerani qanoq atugassaqartitaassanerluni:

Paasitinneqarpugut panipput ingiallorteqassasoq, apuukkattali paasivarput, uanga [angajoqqaq] taamaallaat ulluni marlunni peqqissartut unnuisarfianni inissaqartunga. Taamaattumik ilaqutaqanngikkaluaruma [Nuummi] sumiiffissaqarsimanaviannikkaluarpunga.

Atuisut allat nakorsaatinik aalajangersimasunik sooq tunineqarnerlutik paasissutissinneqarnissartik amigaatigivaat, kiisalu nakorsaatip sunniutai, aamma sunniutigisinnaasai allat, pillugit paasissutissanik ujartuisarlutik.

Sunniutaasinnaasut allat pillugit aamma nakorsaatip tunniunneqartup qanoq sunniuteqartarnera pillugu naammattumik paasissutissaqanngilaq.

Aamma uanga nakorsaatitorpunga, nammineq aperinngikkaanni, taava sooq nakorsaat taanna atussanerlugu paasissutissiisoqarnek ajorpoq. Paasissutissiineq ajorput.

Atuisut arlallit siviisuumik utaqqinerit misigisarsimavaat, isumaqarpullu nakorsamut imaluunniit peqqissaasumut misissortinnissamut utaqqineq paasinarnersinnaagaluartoq, utaqqinermut siviisuumut suna pissutaanersoq pillugu sulisut paasissutissiisarneq pikkoriffiginerusuuppasuk, imaluunniit anigallarnissamut kingusinnerusukkullu uteqqinnissamut periarfissaqartoqaraluarpat.

Iluassagaluarpoq, nakorsiarluni utaqqinermi, nakorsat aamma peqqissaanermik suliaqartut kinguaattoorujussuaqqanermi susoqarnera pillugu attaveqaqatigiinneq atorsinnaasuuppasuk, assersuutigalugu pisoqaqqammersimappat nalunaaquttap akunnera ataaseq qaangiuppat aggeqqinnissamut paasitinneqarsinnaasuugaanni.

Iluassagaluarpoq, nalunaaquttap akunnerata ataatsip ingerlareernerani anillattarsinnaagunik oqarlutillu ulapillutik, imaluunniit nukingernartumik tigusaqarsimallutik. Taava paasinninnerusoqarsinnaagaluarpoq.

Aap, misiginikuuara utaqqisariaqarlunga, taamanilu anillapput paasitillungalu ulapillutik, tamannalu ataqqilluinnarpara.

Iluarsimassagaluarpoq oqaannarsimagaluaruni "ulapikkama, kingusinnerusukkut sianerfigisinnaavakkit".

Nakorsamut, sianernissamut aamma meeraaqqerisunut piffissaritat allanngortinneqarnerini, aamma peqqinnissaqarfimmi sullissinerit allat allanngornerini innuttaasut paasissutissinneqartarnissaat aamma ujartorneqarpoq.

Ataatsimiititsinerusariaqanngillat, kisiannili innuttaasut paasitinniaannarlugit. Pingaartumik nutaalioraangamik imaluunniit allannguigaangamik.

Meeqqama marlunnik ukioqalernerminut atatillugu meeraaqqerisumut misissortinnissaa pillugu saaffiginnikkama, oqarput taamaaliortoqassaarsimasoq. Quppersagaataat naapertorlugit allassimavoq misissortittoqassasoq. Tamanna pillugu paasitikkakkit oqarput, meeqqat taakku [taassuma meerai] Danmarkimit innersuussutaasoq maliinnarlugu marlunnik ukioqalernerminnut atatillugu misissortissimasut.

Nalaattakkat pitsaasut aamma oqaluttuarineqarput.

Ataqqinnittorujussuupput, ikiuukkumatullutillu arlaannik perusutaqarnersunga aamma sorusunnersunga apeqqutigisarpaat.

Sullissineq iluarisimaartorujussuuara. Nakorsat pikkoripput tusarnaallaqqillutillu.

Siusinnerusukkut eqqaaneqareersutut oqaloqatigiinneq paasissutissiinerlu atuisut akornanni isummersuutini annertuumik sammineqarpoq, misissuinerullu takutippaa, tamanna nalaatanut pitsaasunut aamma ajortunut tunngaviulluinnartartoq. Nalaattakkat pitsaasut, atuisut oqaatigisaat, inussiarnernermik, tikilluaqquserpalaarnermik aamma ataqqinnittumik attaveqarnermik tunngaveqarput.

Angujuminassuseq illoqarfiit aamma nunaqarfiit

Angujuminassuseq illoqarfiit

2014-imi Innuttaasut peqqissusiannik misissuinerup takutippaa, peqataasut amerlanerpaartaasa peqqinnissaqarfiup angujuminassusia iluarisimaaraat (Dahl-Petersen I. k., Bjerregaard P. et al. 2016). Peqqinnissaqarfiulli angujuminassusia sammisaavoq inuiaqatigiit akornanni annertuumik oqallisigineqartoq. Misissuinermi matumani atuisut ilaat nassuiaanissamut periarfissaqartinneqaratik itigartitaasarsimapput, imaluunniit nakorsamik toqqaannartumik oqaloqatiginnissinnaaneq ajornakusoortoq nalaattarlugu.

Saaffiginnilluni sianeraanni, qanoq oqaasissaqarnerluni tusarnaaqqaarnagu qalliinnarneqarluni ima oqarfigineqararneq "ajorpalunngitsutit nipikkut tusaasinnaavara. Ajoquteqanngilatit, qanoq iliuuseqarsinnaanngilagut".

Nakorsaq iluamik attavigisinnaanngikkaanni, suna tamarmi allat aqcutigalugit ingerlanneqartariaqaraangat.

Nammineq ornigulluni saaffiginnikkaanni igalaap matoqqasup tunuani issiasarput, taava saaffiginnittarfiup saavaniit sianerfigineqassapput. Pitsaassagaluarpoq, igalaaq ammalaartuugaluarpagu. Tamanna ajorpoq.

Atuisut allat, ataani issuaanerit takutitsinerattut, napparsimmavimminnut saaffiginninnerminni pitsaasumik misigisaqarsimapput.

Saaffiginnikkaanni oqaloqatissaqartuaannarpoq. Itigartitsisoqarneq ajorpoq, aamma saaffiginnissutigisamut tunngasumik siunnersuisoqartuaannarpoq.

[xxx] napparsimmavia iluarisimaarpara. Saaffiginnikkaangama, ingerlaannaq takuneqartarpunga. Itigartitaaneq ajorpunga, sianeraangama ingerlaannartumik piffissalernerqartarpunga. Aamma paasinikuuara, inuit sianeqattaarpallaaraangata peqqissaavimmut ornigutiinnarsinnaallunga, tamanna aamma ajorneq ajorpoq, aamma sianeqqaarsimannngikkaangamaluunniit tigusarpaannga.

Peqqinnissaqarfik iserfigereeraanni taava naammaginartumik ingerlasarpoq. Taava attaveqarneq pilersarpoq, sullinneqalersarpugut, taamalu suliasat ingerlateqqinneqartarlutik.

Tamanna aamma napparsimmaviup ammasarfiata avataatigut atuuppoq.

Piffissami qanoq ilisukkulluunniit saaffiginnissinnaavugut. Assersuutigalugu napparsimalersinnaavunga, nalinginnaanngitsumik ersiuteqarlunga, taamaalinermi unnukkut sianersinnaavunga takuneqarlungalu.

Misiginikuunngilara aqaguani ullaakkut aggiinnarsinnaasunga oqartut.

Meerarput [xxx]-imik nappaateqarpoq, misigisimavungalu ulloq unnuallu ingerlanerani sukkulluunniit saaffiginnissinnaasugut, aamma toqqissisimanngikkaangatta. Misigisimavunga tikilluaqqusaalluta.

Allat tikilluaqqusaanngitsutut imaluunniit pimoorunneqanngitsutut misigisimasarput.

Peqqinnissaqarfik orniguffigineqarsinnaasutut soorunami naatsorsuuteqarfigaara. Ornigukkaangamali tikilluaqqusaasutut migisimaneq ajorpunga.

Qanigisama nalaataa aallaavigissavara. Taanna uummammigut iluaalliuuteqarpoq. Pineqartoq saaffiginnikkami paasitinneqarpoq matoreernerup kingorna takuneqarsinnaanngitsoq. Tamanna ernumanermik pilersitsivoq, tillernej imaluunniit uummat pineqartillugu misissortittoqartariaqaralarpoq.

Oqarasuaatikkut utaqqineq aamma nakorsiarluni utaqqineq naatsorsuutigineqarsinnaasumit illoqarfinni initunnginneruvoq. Ataasiakkaalli tikkuarpaat, sulisunik oqaloqateqarniarneq sivisuumik utaqqineqarsinnaasartoq.

Sivisuumik utaqqisoqarsinnaavoq, nalunaaquttap akunneri marluk tikillugit utaqqisinnaaneq qaqtigoortuunngilaq.

Pitsaanngitsortaa tassaavoq sivisuumik utaqqisarneq, aamma ilaatigut sapaatip akunnera sinnerlugu peqqinnissaqarfiup utaqqisitsisarnera.

Peqqinnissaqarfimmik atuinermi nalaattakkat sulisut pissusilersuutaannut aamma tunngasarput, peqqinnissaqarfimmut saaffiginninnerup qanoq nalaataqarfineqartarneranut sunniuteqartarluni:

Sulisut pissusilersuutaat misigisanut aalajangiisuusorujussuupput.

Misigisimavunga saaffiginnittuaannarama qatsukkaannga. Misigisimavunga imaattartut, "illinaasiinuna" imaluunniit "nammineq sianersinnaannginnami".

Misigisanut ajunngitsunut tunngatillugu inuk aalajangiisuusorujussuusarpoq. Sulisut qanoq innerat misigisamut sunniuteqartarpoq. Tamanna illugiinnut atuuppoq. Tikilluaqqusaalluarneq uannut isumaqartorujussuuvoq.

Unnuit ilaanni toqqusaakkut ima anniartigilerama allaat iisisinnaananga sianerfigaakka. Eqqissisimaqqusaavunga, orniguteqqusaagamalu paasivara ajornerunngitsoq. Taama sullinneqarnera toqqissisimaninnut misigisannullu pingaarutilerujussuuvoq.

Angujuminassuseq misissuinerup aallartinneraniilli immikkoortut soqutigineqartut ilagaat, siusinnerusukkut taaneqareersutut peqqinnissaqarfimmik atuinermi qimerluukkat ilagimmassuk, inuiaqatigiit oqallinneranni ersarissorujussuaq. Innuttaasut peqqissusiannik 2014-imi misissuinermi peqataasut amerlanerpaartaasa peqqinnissaqarfimmik atuisinnaaneq iluarisimaarpaat, kisianni angujuminassuseq qanoq paasineqarpa, aamma angujuminassuseq siunissami qanoq nalilersorneqarsinnaava? Misissuinerup matuma takutippaa, aaqqissuussaaniikkut imaluunniit nunap ilaani sumiiffiit pillugit unammillernartut kisiisa innuttaasut tikkuarneq ajoraat, aammali tikilluaqqusaasutut misigisimaneq kiisalu tusaaneqartutut misigisimaneq atuisut peqqinnissaqarfiup angujuminassusianut aamma atorneranut atatillugu pingaartitarigaat.

Atuisut nunaqarfinneersut

Peqqinnissaqarfimmik atuisut nunaqarfimminni nalaattagaannik misissuineq immikkut suliarineqarpoq, tassani nunaqarfinni aaqqissuussaaniikkut pissutsit ilaat tupinnanngitsumik illoqarfinni peqqissaavinni imaluunniit qitiusumik napparsimmavinni pissutsinut assersuunneqarsinnaaneq ajormata.

Nunaqarfinni peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanik atuisinnaaneq

Ataani allassimasut atuisut, nunaqarfimminni peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanut tunngatillugu, unammilligassaqartitsinerisa ilaannik ersersitsipput.

Nunaqarfipput avinngarusimasorujussuarmiikkami toqqissisimanartuaannanngilaq. Taama avinngarusimatigisumi najugaqarluni apeqquserneqarsinnaavoq ilinniagaqarsimannigitsup najukkami kisimiilluni sullissinera.

Ajoqusernerit tassanngaannartumik pisut nalorninartumik suliarineqartarnerat, kiisalu ikinik suliarinninnermi atortussanik pisariaqavissunik amigaateqarneq atuisut aamma nalaattarpaat.

Seeqqunni ameq ammavoq, peqqissaanermik suliallip qanoq iliussanerluni naluaa. Toqqissisimanannigitsorujussuuvuq, aamma singernikkut napeqqalluni.

Amigaateqaqaaq. Nakorsaatit, mattutit angisuut amigaataapput, atortut pingaarutillit nalinginnaasut amigaataapput. Assersuutigalugu mersortinnialerama, nakorsiartarfiup kapuutit atortullu allat amigaatigai. Tusaavara peqqissaanermik suliaqartoq oqartoq "aamma taamaattuuteqanngilagut". Ukioq 2019-imi tamanna piffissamut naleqqutinngilaq.

Atuisup ataatsip ajutoornermi pinasuartumik nakorsarneqarnissaq pillugu saaffiginninnermini suleriaaseq ima nassuiarpaa:

Peqqissaanermik suliallip isigaanga, tigusinnaanangali, nammineerlunga angerlaqqaassagama tassanngaanniillu [xxx] napparsimavimmut sianissallunga, taakkulu peqqissaanermik sulisoq attavigissammassuk. Kilerujussuarpunga oqarfigineqarlungalugu sianissasunga. Sulisoq susinnaanngilaq sianinngikkuma, [xxx]-imi napparsimavimmut sianereeruma taanna nalunaarfigineqassaaq qanoq iliussanerluni.

Ajutoorama anisariaqarsimapput mersuineramik siusinnerusukkut pikkorissarsimasumik, ujaasiartorlutik. Peqqinnissaqarfiup avataaniittumik nassaartariaqarsimapput.

Apersuinermittaag atuisut aamma isumaliutersuutigaat, nunaqarfimmini ilinniarsimasumik peqqissaanermik sulisoqaralarunik nunaqqatigiinnut tamanna qanoq kinguneqassagaluarnersoq.

Peqqissaanermik suliallit [xxx] napparsimavimmiit agginarsinnaanngillat, nunaqarfitsinnili sulisumik ilinniarsimasumik, pisunik pinasuartunik naliliilluarsinnaanerusumik peqaralarutta, tamanna katsorsartinnermik aamma sullinneqarnermik pitsannguerujussuassagaluarpoq.

Taamani ilinniarsimasunik sulisoqarallaratta toqqaannarnerusumik katsorsarneqarsinnaasarpugut, assersuutigalugu annertuumik aqqunartitertoqarsimappat erngerluni suliarineqarsinnaasarnikuuvoq. Assersuutigalugu maannakkut kilernernik mersorsinnaanngitsumik, imaluunniit ajoqusernernik annerusunik naliliisinnaanngitsumik sulisoqarpugut.

Atuisut arlallit tikkuarpat, nunaqarfinni nakorsiartarfiit nakorsaatinik nunguutsisartut. Taamaalilluni atuisut nakorsaatinik atugassaminnik malinnaanissartik ajornakusoortittarpat, naak malinnaarusukkaluarlutik.

Nakorsaatinut inuunermut pisariaqavissunut atatillugu tamanna ajorpoq. Lisartakkat amigaatigineqartarneri akulikippallaaqaaq, pingaartumik uagutsinnut aalajangersimasumik nakorsaaitortuusunut, ullorpassuit ingerlasinnaasarput soqarani. Uannut isumaqartorujussuuvoq, paasitinneqarnikuugama aalajangersimasumik nakorsaaitussasunga, kisianni nunguutsisarpunga.

Amigaateqaalussinnaavoq. Nakorsaaitit ullussamikkut qaangiussimasut ilaatigut tunniussuunneqartarput, tamannalu akuttunngitsumik pisarpoq.

Atuisut aperineqaramik kina akisussaasuunersaq ima akisoqarpoq:

Peqqissaanermik suliaqartorput suliani pillugit ilinniagaqanngilaq, kisianni pikkorissarnerni peqataanikuulluni. Taanna ajunngilaq, isumaqarpunga nakorsaaitit nassiunneqartannginnerannut kukkuneq [illoqarfimmeersoq]. Saaffiginnissutivut apeqquteqaativullu nunaqarfimmi peqqissaanermik suliaqartup akisarpai.

Nunaqarfitsinni peqqissaanermik suliaqartup eqqumaffiginerusariaqarpai. Kisianni tassunga tunngatillugu ajornartorsiutit arlaqarnerupput. Tonserpassuimmi nassiunneqarsinnaanngillat, nunaqarfitsinni inuit [xxx-innarnik] amerlassuseqaratta.

Tamakkerlutik qulaani taasatta assinginik unammilligassaqaqanngillat. Atuisoq ataaseq nakorsiartarfistik pillugu ima oqarpoq:

Ullumikkut nakorsiartarfepugut, nukinginnartumillu pisoqartillugu unitsitaasoqarsinnaalluni. Ukiuni kingullerni atortorissaarutitigut siuariartortoqartorujussuuvoq, peqqissaanermillu suliaqartumik ilinniarsimasumik peqarluta.

Peqqissaavimmik imaluunniit qitiusumik napparsimavimmik nunaqarfimmit atuisinnaaneq

Nunaqarfiit ilaanni atuisut misigisarpaat illoqarfinni napparsimmavinnut saaffiginninnerni sullissineq sivisusinnaasartoq, imaluunniit saaffiginninneq malitseqartinneqarneq ajortoq. Assersuutigalugu atuisut ilaata qaammat ataaseq nakorsiarnissani utaqqisimavaa, seeqqumigut singernermigullu annertuumik ajoqusernermini kingorna:

Ulloq [ullua peerneqarpoq] orluvunga, seeqqukkullu annertuumik kilerlunga singerneru napillugu. Ullorli taanna [ullua peerneqarpoq] nakorsamukarnissara utaqqilerpara.

Nunaqarfimmi nakorsiartarfimmut saaffiginninnermi, katsorsartinnissamut innersuussisinnaanissap atuisumut anngunnissaata tungaanut, aqquusaagassat arlallit, nutserinerit aamma nassuiaanerit, aqqusaqaarlugit ingerlasarnerat atuisut arlallit oqaluttuarivaat.

Aamma nalunngilara, peqqissaanermik suliaqartup ilinniarsimannigitsup saaffiginnissutiga illoqarfimmi napparsimavimmut ingerlateqqittaraa, kisianni saaffiginnissutip akissuteqarfigineqarnissaanut piffissaq sivisooq ingerlasarpoq.

Assersuutigalugu unnuakkut sianeraanni, taava aqaguani nakorsamut ingerlateqqinneqarneq ajorpoq, tusagaqartoqaqqinneq ajorpoq.

Qulaani nalaattakkat akerliannik nunaqarfimmi allami atuisoq alla iluarisimaarinnittorujussuuvoq, atuisut katsorsarneqarnissamik periarfissaqarsinnaanerit qanoq pingaaruteqartigisoq taassuma tikkuarpaa.

Inuit allat assigalugit [xxx]-imi nakorsiartarfiup oqarasuaataanut attaveqarsinnaavunga. Nunaqarfimmi piffissaq qanoq iligaluarpalluunniit nakorsiartarfimmukarnissannut periarfissaqarpunga, tamannalu iluarpoq. Ulluinnaat tamaasa nal. 8-11-p akornanni misissortinnissamut periarfissaqarpoq, nakorsiartarfimmut orniguttoqaannarsinnaasarluni. Pisariaqartinneqaraangat [xxx]-imi nakorsanut ingerlateqqinneqartarput, ullorlu taanna nal. 15-ip kingorna sianertoqartarpoq. Matumani erseqqissaaneq aamma nakorsaatit pineqarsinnaallutik.

Nunaqarfinni oqaatsitigut unammilligassat

Immikkoortumi tullermi oqaatsit naleqartitallu isumaat itinerusumik sammisussaagaluarivut, matumani pingaaruteqarpoq nunaqarfinni atuisut oqaatsitigut unammilligassaat,

peqqinnissaqarfimmik atuinermi sunniuteqarsinnaasut, sammissallugit. Nunaqarfinni atuisut arlallit nalaattarpaat, saaffiginnissutigisatik oqaatsitigut eqqortumik nutserneqarlutilluunniit ingerlateqqinneqarneq ajortut. Ataani issuaanermi atuisoq nunaqarfimmi sulisunut ilinniarsimangitsunut saaffiginnippoq, taakkulu amerlanertigut tassaasarput peqqiilliornerminni peqqinnissaqarfimmut saaffiginikkaangamik siullertut saaffigisartagaat.

Isumaqarpunga saaffiginnissutigisag eqqortumik ingerlateqqinneqarneq ajortoq. Nakorsap paasissutissat eqqortut pissarsiarinngikkaangagit, taava ima pisoqartarpoq, nakorsaat pineqartoq misilinneqassasoq oqarfingeqaannartarluni. Tamanna toqqissisimanarinngilara.

Oqaatsitigut unammilligassat oqalutsinneqarnissamut periarfissaqartitaanngitsutut misigisimasinnaanermut, kiisalu minnerunngitsumik saaffiginnissutigisap eqqortumik nutserneqarnissaanut, pissutaasut ilagisinnaagaat atuisut ilaat isumaqarput. Qanimut ilaquataasoq qanigisami napparsimamera, tamatumalu kingorna toqunera, pillugu ima oqaaseqarpoq:

Eqqarsaatigisarpara nappaataata ersiutai immaqa erseqqissumik nutserneqarsimanatillu ingerlateqqinneqarsimannginnersut, taamaattoqarsimappammi immaqa qulimiguulimmik aatiaarnerusimasinnaagaluarpoq.

Ajornakusoortarpoq qallunaatut oqalussinnaanani, imaluunniit oqaaseqatigiinnani.

Tamatuma saniatigut sulisunit soqutigineqanngitsutut misigisimaneq nalaanneqartarpoq.

Qallunaat oqaasii pikkoriffiginngilakka, kisianni pisuni taamaattuni eqqarsaatigikkajuttarpara saaffiginnissutiga immaqa iluamik nutserneqarneq ajortoq. Tamanna oqaatsinut tunngallunilu soqutiginninnginertut misigisimanarpoq.

Peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanik nunaqarfinni atuisinnaanermut atuinermilu atugassarititat

Nunaqarfinni peqqinnissaqarfiup kiffartuussissutaanik atuisinnaanermut atatillugu pissutsit immikkut illuinnartut atuupput. Tamanna issuaanerit matuma ataaniittut ersersippaat.

Naluara qaqugu angerlassanerlunga. Ulloq [xxx] nakorsamit takuneqassaanga, kisianni taava qaqugu angerlassaanga. Qulimiguulik inunnut qulingiluanut inissaqarpoq, taamaattumik misissortereeruma aatsaat tulliani inissaqarpat aallarsinnaassaanga.

Qanigisama perululluni napparsimasup peqqissaavimmit sooq angallanneqarsinnaannginneranut peqqinnissaqarfiup tunngavilersuutigaa, qulimiguulimmi inissaqannginnera.

Ersarippoq, nunaqarfinni atuisunut atugassarititaasut illoqarfinnut sanilliullugit allaanerusut. Nunaqarfinni peqqinnissaqarfinni sulisut peqqissaanermik suliatigut piginnaasaasa amigaataaneri ernummatigineqarput. Tamanna ilaatigut saaffiginninnerit eqaannerusumik pisinnaanginnerannik tunngaveqarpoq, tassani pinasuartumik pisoqartillugu, assersuutigalugu ajutoortoqartillugu, nunaqarfimmi nakorsiartarfimmut toqqaannartumik saaffiginnittoqarsinnaangimmat, kisianni angerlaqqaarluni napparsimavimmut sianeqqaarluni, taakku suussusersiiteqqaagassaammata, aalajangiiseqqaarlugit imaluunniit nakorsartinnissamut innersuussitinneqqaartussaammata. Tamatuma saniatigut atuisut ilaasa suliat tungaatigut piginnaasat amigaatigineqarneri toqqissisimanggissutigaat, aamma ungasissumiinneq, anorip silallu pissusia eqqarsaatigineqassalluni.

Nunaqarfinni atuisut nunap isorartussusaanut aamma atugassarititanut tunngasut inuuniarnerminni atugassarititaasutut isigalugit ilisimaarivaat. Atuisut aamma nunaqarfimminni sullissinerit suut periarfissaanerinik aamma periarfissaannginnerinik piviusorsiorpalaartumik eqqarsaatersuuteqarput. Assersuutigalugu atuisup ataani allassimasup oqaatigaa, ambulanceqarluni iluassagaluartoq, kisiannili nunaqarfimmi aqqusineqannginnera pissutigalugu ATV [All-Terrain Vehicle] tulluarnersagaluartoq.

Ambulance [illarpoq]. Illalaarninnut pissutaavoq aqqusineqannginnerput, kisianni takorloorsinnaavara pissutsinut atukkatsinnut ATV tulluarnersinnaasoq. Tamanna immaqa aningaasaqarnikkut allatulaaq pingaarnersiunikkut pisinnaavoq.

Ujartugaat tassaapput, imminerminnut atugassarititaasut aqqissuussaaniikkut pitsaanerpaamik qanoq naammassiniarneqarsinnaanerit pillugit paasissutissanik amerlanerusunik aamma attaveqatigiinnermik pitsaanerusumik pissarsinissaq, assersuutigalugu katsorsartinnermik malittareqqiineq, peqqissaavimmut saaffiginnissutinik eqqortumik ingerlatitseqqittarneq kiisalu periarfissat pillugit siunnersorneqarneq. Tamatuma saniatigut kissaatigineqarpoq nakorsiartarfinni sulisunik ilinniarsimasunik peqarnissaa.

Oqaatsit aamma naleqartitat

Oqaatsit naleqartitallu ataatsimut sammisassatut toqqarneqarput, oqaatsit imminni atuisorpassuarnut unammillernartuummata, aammali naleqartitaallutik.

Oqaatsit

Kalaallit Nunaanni kalaallisut danskisullu oqaatsit atorneqarput, kalaallisut oqaatsit pingaarnertut oqaasiullutik. Nalunaarusiami 'Oqaatsitta inissisimanerat' oqaatigineqarpoq oqaatsitigut piginnaasat, inuit namminneq nalunaarutigisaat, malillugit misissuineq tunngavigalugu inuiaqatigiit 70 %-iisa missaanniittut kalaallisut oqaaseqartuusut, 15 %-ii marluinnik oqaaseqartuusut (kalaallisut aamma danskisut), aamma 15 %-ii danskisut oqaaseqartuusut (Frederiksen, 2017). Peqqinnissaqarfik suliffeqarfiuvoq kalaallisut oqaatsinik atuisinnaangitsunik sulisorpassuallit ilaat. Tamatuma kingunerisaanik inuiaqatigiinni kalaallisuinnaq oqaasillit sullinniaarangamikkit nutserisumit ikiorneqarnissaq pisariaqartittarpaat. Misissuinerup matuma takutippaa, atuisut nalaattaraat oqalutsimit ikiorneqarnissamut periarfissat amigaataasartut, aamma oqalutsit atorneqartut ilaat suliassamut oqaatsitigut naammaginartumik piginnaasaqarneq ajortut. Atuisut amerlanerit kissaatigaat namminneq oqaatsitik, tassa kalaallisut oqaatsit, atorlugit napparsimavimmut saaffiginnissinnaanissartik.

Aamma naatsorsuutigivara, kalaallisut oqaaseqaraanni kalaallisut oqalulluni saaffiginnittoqarsinnaasariaqartoq, taamaalilluni saaffiginninneq

nutserneqaqqaartariaqassanani. Qallunaatut oqalussagaanni eqqortumik oqarniarluni eqqarsarluaqqaartariaqarnartarpoq.

Tamatumunnga atatillugu atuisup ataatsip oqaluttuaraa, illoqarfitsik kalaallinik nakorsa qarallarmat maannamut sanilliullugu qanoq iluarusunnartigisimanersoq:

Nakorsiarniaraangama oqaasissakka eqqarsaatigilluaqqaartariaqartarpakka. Ima iluatsitseqqatiginikuuvugut marlunnik kalaallisut oqaasilinnik nakorsa qarnikuulluta, nakorsiarnermilu nammineq oqaatsit atorsinnaallugit iluartorujussuuvoq.

Oqalutsinik amigaateqarneq aamma atuisut kalaallit sivisunerusumik utaqqisariaqartarnerannut pissutaasutut taaneqarpoq.

Nalaannikuuara, oqaatsinut atatillugu, oqalutsinik amigaateqartoqartoq, sivisunerusumillu utaqqinissaq naatsorsuutigineqarsinnaasoq. Taamaalillutik qallunaatut oqaasillit siulliullutik tiguneqartarlutik.

Oqaatsitigut unammillernartut paatsuinerpassuarnik nassataqarsinnaapput, aamma kalaaliulluni Danmarkimiikkaanni. Tamanna issuaanermi ataaniittumi ersersinneqarpoq, tassani paasissutissanik pissarsiffigisap ataatsip paasivaa danskisut oqalussinnaanngikkaanni uummatikkut peruluutaasumik ajoquteqarluni Danmarkimi suliaritinneq artornartuusoq.

Nuanninngilluinnarpoq oqaaseqatiginngisat nunaanniilluni, aamma Danmarkimiilluni oqalutsit akuttoqaat. Qallunaatut oqalussinnaanngilanga. Ajorluinnarpoq oqalutseqarani paasisaqarsinnaanani. Qallunaat oqaloqatigisinnaagaanni ajornannginneroqaaq.

Oqalutsimik ikiorteqartarneq pitsaanerpaaffianiinngilaq, tamatumalu kingunerisimagunarlugu atuisup sooq angerlartinneqarnini nalullugu, aamma katsorsartinnera naammassineqarsimagunanngitsoq angerlartinneqarsimalluni.

Paasitinneqarpunga uninngaqqissaarlunga scannertissallunga, tassani innangasunga peqqissaasoq iserpoq oqaluttorujussuullunilu, anillatsinneqarpunga, paasineqarporlu balloni [uummatip taqarsuinik ballonimik allisaaneq] inissaminiinngitsoq. Angerlarpunga, sulili uppittarlunga, taava Nuummi nakorsat oqarput katsorsartinnera suli naammassinngitsoq angerlartinneqarsimasunga.

Atuisut allat oqaluttaanerup pitsaassusianik iluarisimaarinninngillat. Issuaanerit ataaniittut ajornartorsiut tamanna ersersippaat.

Qallunaatut paasilaarsinnaagaluarluni oqalutseqarusunnartarpoq, ilaatigulli tusaaneqarsinnaasarpoq oqaluttuaq allanngorlugu nutserneqartoq.

Ataatsimut isigalugu nutserineq kisiat iluarinngilara, pitsaanerusinnaavoq, oqalutsit oqaatsinik ilisimaarinninnerusariaqaralarput.

Atuisup matuma ataani uparuarpaa, misissortinnermi pingaarutillip akissutitaa oqarasuaatikkut danskisut oqaluunneqarluni paasissallugu qanoq ajornartigisimanersoq.

Nuummi MR-scannertinnikuullunga akissutit paaserpiarnagit oqarasuaatikkut [qallunaatut] pissarsiaarakka. Naatsorsuutigisimagaluarpara aggersarneqarlunga paasissutissinneqassallunga.

Tamatuma saniatigut nalaanneqartarpoq oqaatigineqartut oqalutsinit ilaatigut nutserneqarneq ajortut. Tassa, oqalutsit namminneq nalilertarunaraat, suna katsorsaasumut danskisut oqaasilimmuut nutsissallugu pingaaruteqarnersoq, aamma suna nutsertariaqannginnersoq.

Saaffiginnissutigaluunniit oqalutsip nutsinngilaa.

Aamma oqaluttuarineqarpoq, nakorsaait tunniunneqartut pillugit paasissutissat pinissaat, imaluunniit apeqqutiginnissaat ajornakusoorsinnaasoq.

Ajornartorsiutaavoq nakorsaaiterisup qallunaatut oqaaseqartuunera, taamaalilluni qallunaatut nammineq oqalussinnaanngikkaanni nammineq aperisoqarsinnaananilu nakorsaaitissat pineqartut pillugit paasissutissat paasineqarsinnaanngimmata.

Tassa misissuinerup takutippaa, oqaatsitigut unammilligassat arlalinnik immikkoortortaqartut. Unammilligassanik aamma paatsuuinernik nalaataqarneq atuisut akornanni kamaammernermik aamma toqqissisimannginnermik pilersitsisarput. Qulaani issuaanerit ilaanni taaneqartutut, oqaatsit sammineqarnerat sammisamit 'Oqaloqatigiinneq paasissutissiinerlu'-mit immikkoortivinneqarsinnaanngilaq, tassami oqaatsit attaveqatigiinnermut tungaviulluinnartuummata. Taamaattumik oqalutsit peqqinnissaqarfimmi pingaarutilimmik inissisimapput, taamalu atuisut akornanni aamma initoorujussuullutik.

Naleqartitat

Wistoft (2009) nassuiarpai naleqartitat tassaasut suut pingaaruteqarnersut aamma kissaatiginarnersut kulturikkut aalajangikkamik isiginnittaatsit (Wistoft, 2009). Inuit oqaatsinik aamma naleqartitanik assigiinngitsunik, peroriartornerminni atukkanit sunnigaasimasunik, pigisaqarput. Kulturi ilaatigut peqqinnissamik, nappaatinik aamma kinaassutsimik qanoq isiginninnitsinnut sunniuteqartarpoq. Taamaattumik atuisut aperineqarput, suut naleqartitarineraat, aamma inuunerminni suut pingaaruteqartutut isigineraat. Matumani sumiiffinni assigiinngitsuni atuisut naleqartitaat tigulaariffigineqarput, amerlanertigut ilaquuttat, pinngortitaq kiffaanngissuserlu pingaarnertut sammineqarlutik.

Kalaaliunera naleqartitama pingaarutilerujussuit ilagaat. Tamanna tulluusimaarutigisorujussuuaara. Timimik aalatitsineq, pinngortitami pisuttuarneq.

Kiffaanngissuseq, pinngortitaq. Aap, pigisat salliutinnagit inuuneq. Sanaartorpallaarneq uanga isumaqatigisorsuunngilaa.

Naleqartitama pingaarnepaat ilagaat aalasinnaaneq, arlaannik suliaqarneq, unittooraangama inuuneq nuannerunnaartarpoq, umiatsiannik angalaarlunga pinngortitamiittarpunga.

Naleqartitama annersaat tassaapput ilaqttakka, meeqqakka, pinngortitaq.

Tassa meeqqakka, nuliara aamma ilaqttakka. Taakku pingaarnersaapput.

Naleqartitakka tassaapput ilaqttakka, meeqqakka aamma ernuttakka, taakku uangalu peqqissuunissarput. Aammali inunnik allanik ikiuisinnaanera pingaaruteqarpoq. Inuiaqatigiinni sullissinissara uannut pingaaruteqarpoq. Ilaqttakka qaninnerit pingaaruteqarput, aammali innuttaaqatima peqqissuullutillu ajunnginnissaat uannut pingaaruteqarpoq.

Atuisut namminneq pingaartitaat pillugit oqaloqatigiinnermut tapertaliullugu misissuinermit apeqqutigaarput, namminneq naleqartitamik peqqinnissaqarfiup aamma naleqartitarigai isumaqarnersut.

Ilimaginngilara naleqartitavut assigiittut, kisianni naluara taakku suut naleqartitarineraat. Misigisimanngilangali ataatsimooruteqartugut.

Isumaqarpunga naleqartitakka peqqinnissaqarfiup qanillattorsinnaanngikkai.

Assigiinngitsutigut ataatsimoorfeqarpugut. Aamma oqaatsivut peqqinnissaqarfimmit atorneqarlutillu ataqqineqarput.

Pingaartilluinnakkakka tassaapput ilaqttakka qaninnerit, meeqqakka, pinngortitaq aamma illuma angerlarsimaffimmalu eqqaa, aamma uigalu angalaartaqaagut. Pinngortitamiinneq. Pilineq. Misigisimavunga uanga aamma peqqinnissaqarfiup naleqartitavut imminnut naapeqatigiissinnaasut.

Peqqinnissaqarfiup naleqartitakka naaperiarsinnaavai, isumalluutissaalli killeqarput. Kulturikkut naleqartitanik tunniusserusukkaluarput, maannakkuugallartorli isumalluutitigut naammattunik pigisaqanngillat.

Uanga naleqartitarinerpaavakka pinngortitamiinneq, pilineq, eqalunnik pujuorineq, maannakkorpiaq qassutikka piareersaleruttorpakka, ningaarput panigalu eqalunniatigissagakkat. Misigisimavunga Peqqissaaviup naleqartitakka taakku paasisinnaallugillu ataqqigai.

Atuisut ilaat pinngortitap, qulaani taaneqartutut inuiaqatigiinni pingaartitat annertunerpaartaannut ilaasup, atornerqarnerusinnaanerani kissaateqarsinnaapput. Assersuutigalugu ajoqusernerup kingorna piginnaangorsaqqilluni sungiusaqqinnermut atatillugu.

Misigisimangilanga pinngortitamut tunngatillugu naleqartitat peqqinnissaqarfimmit akuersarneqartut. Qitikkut ajoquseqqanikuuvunga, tamannalu pillugu nammineerlunga paasissutissanik ujartuinikuullunga. Timera aalatittorujussuara. Misigisimangilangali kissaatigisakka peqqinnissaqarfimmit akuersarneqartut, taakkumi oqartarmata, "app-inik aalliinnassaait".

Kalaallit naleqartitaasa ilaat, Wistoft (2009) nassuiagai, assersuutigalugu tunuarsimaarnek, issuaanerni ataaniittuni erserpoq.

Aamma imaassinnaavoq kalaallit amerlavallaartut tunuarsimaarpallaarlutillu tatiginnippallaartuusut, immaqalu oqaatiginngisaminnik nalornigisaqarsimassasut.

Akuersaarpallaarujussuarpugut. Naammagittarpallaarpugut. Isumaqarluinnarpunga ataatsimiititaliamik taama ittumik pilersitsisoqarpat iluaqtaasorujussuussasoq.

Akuersaarpallaarpugut. Innuttaaqataavugut, aamma uagut oqarsinnaatitaavugut. Inuit allat assigalugit aamma uagut piunasaqaateqarsinnaavugut.

Atuisut namminnek naleqartitamik isummersuutigaat, kiisalu tamatumunnga atatillugu peqqinnissaqarfisik ilanngullugu eqqarsaatiginiarsaralugu. Kisiannili inuttut naleqartitamik peqqinnissaqarfiup qanoq ilaatittartiginerai imaluunniit ilaatittartiginnginnerai pillugit erseqqissuliutunik arlaqarnerusunik assersuuteqanngillat, tamatuma takutissinnaavaa, tamanna atuisut katsorsartinnerminni naleqartitamik ataqqineqarnerannik, paasineqarnerannik aamma/imaluunniit ilaatinneqarnerannik misigisimanerannut tunnganerugunartoq. Tamanna kalaallit oqaasiinut, ilaqutariittut ataatsimuussutsimut, kalaallit nerisaannut aamma pinngortitamik atuinnermut ataqqinnineq pillugu issuaanerni erserpoq.

Nassuiarneqartutut ilaatigut kalaallit qangaaniilli naleqartitaat tunuarsimaarnermik aamma ataqqinninnermik tunngaveqarput. Tunuarsimaarnek ulloq manna tikillugu kalaallit kulturianni naleqartitaavoq qitiusoq. Matumunnga atatillugu tunuarsimaarnek, atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni attaveqatigiinnermi aporfiusutut, atuisunit ersersinneqarpoq, tamannaavorlu atuisup katsorsarneqarnerminut akuutinneqarnissaanut peqataatinneqarnissaanullu pisariaqartinneqartoq.

Erninerit

Upernavimmi atuisut akornanni isumaqatigiissutaavoq, erninerit inuunermi pisut angisuut ilagigaat, ilaqutariinnuinaangitsoq aammali illoqarfimmut pingaarutilerujussuit. Inoorlaat inuunermi nuannaalersitsisartut isumaqartoqarpoq. Paasissutissanik pissarsiffiit amerlanerpaat Upernavimmi inunngornikuupput, ilaat ernutaqarput aamma Upernavimmi inunngornikunik, ernutaqqiutaalli Ilulissani imaluunniit Nuummi inunngorsimapput.

Atuisut pingaartilluinnarpaat ilaqtat kinguaariit ilagalugit najugarisami ernisinnaanissaq, minnerunngitsumillu ilaqtariinngortunut annertuumik pingaaruteqartillugu ataataasoq immaqalu qatanngutaasut allat peqataanissaat.

Maani inunngorpunga, maanilu meeqqakka erniaralugit. Eqqarsarpunga illoqarfimmi allami erninissaq ajorluinnarsimassasoq, aammalu akisusimassalluni. Aanaanngortut aataanngortullu peqataasinnaanngillat.

Meeqqakka tamarmik maani inunngorput, ukiaru ernutartaassaanga, maanili inunngortussaannqilaq.

Taamani illoqarfimmi maani ernisoqarsinnaagallarmat nuannersuuvoq. Maanna Nuummi Ilulissanilu ernisoqartarpoq, misigissuserlu allaavoq.

Meeqqavut tamarmik [xxx]-imi inunngorput, aamma ernuttavut. Qularinngilara illoqarfimmi najugaqarfigisami, ilaqtat najugaqarfigisaanni, ernisannginneq ilaqtariinngortunut, imaluunniit ilaqtariinngornermut sunniuteqartarpoq. Pingaaruteqartorujussuuvormi. Pitsaanerussagaluarpoq erninerit [xxx]-imi pisinnaagaluarpata.

Inuttut aamma aningaasaqarnikkut akisuvoq. Ilaqtariit akissaqanngillat. Sumiiffimmi tikiffimminni ilaqtanngikkunik akunnittarfimmi ineqartariaqarput, tamannalu akissaqarfigineqanngilaq. Nammineq misiginikuuara tamaani ernisoqarsinnaagallarmat, peqatigiissutigineqarsinnaagallarmallu.

Ernigama [xxx] napparsimmaviani misigisaq nuannersorujussuuvoq. Misigisaq nuannersunngorpoq, illoqarfigisamimi ernilluni pilluarnartorujussuummat, ernineri ikiortit pikkorissut aamma qiimasut, qanoq nassuiassallugu nalunarpoq, misigisarli nuannerluinnarpoq.

Anaanngortussap, Nuummut erniartortussap erniartornissaq pillugu angalanissami ernumaginera oqaluttuaraa.

Ernera qimassagakku maanna ernumalereernikuuvunga, aallaqqaninni susoqassava.

Illoqarfinni qitiusumik napparsimmavilinni pissutsit allaanerusussaagaluarput, tassami naartusut peqqissuulutillu pissusissaatut naartusut tamarmik illoqarfimminni ernisinnaasussaagaluarput (Peqqik.gl, 2015). Tamannali piuaannqilaq. Matumunnga pissutaagunarpoq sinitsitsinissamut upalungaarsimasunik amigaaqarneq.

Suna tamaat aalajangersinnaagaluarukku, iluassagaluarpoq suna tamarmi Sanamisut ikkaluarpat. Ernissat amerlanerpaartaat Nuulartinneqartarput, sinitsitsinissamut upalungaarsimasooqannginnera tunngavilersuutigalugu.

*Soorunami neriuppunga arnaatiga maani ernissasoq, sulili naluarpot.
Erniffissaata nalaani sinitsitsisartunik upalungaarsimasoqassanersoq
peqqinnissaqarfiup naluaa.*

Atuisut ilaasa paasiuminaatsinneruaat erninerit ilai sooq Nuummi pissanersut.

*Erninerit ilaat Nuummi pisartussaapput. Paasisinnaanikuunngisaannarpara
sooq illoqarfigisaq qimallugu erniartortoqartarnersoq. Kisianni tamanna
ilisimasaqannginninnik pissuteqaannarsinnaavoq.*

*Eqqarsarnartittaqaara, inuit sumiiffinnut allanut, soorlu Nuummut
erniartortarnerat. Tassa inuit sinerissameersut. Qaqutigoorpoq Ilulissani
imaluunniit Sisimiuni ernisoqartarnera.*

Misissuinermi matumani erninerit tupinnanngitsumik kikkunnut tamanut pingaaruteqarput, pingaartinneqartorujussuullutillu. Misissuinerup imarisaa isigigutsigu erninerit pingaartumik, Upernavimmi atuisut akornanni sammineqartorujussuupput. Tamatumunnga pissutaasinnaavoq, Upernavimmi peqqissaavimmi ernisitsisoqarnissaanut piginnaasaqartoqarunnaarmat, Sisimiunut aamma Qaqortumut, qitiusumik napparsimmaveqarlutik ernisitsisoqarnissaanut piginnaasaqarfeqartunut, sanilliullugu (Peqqik.gl, 2015). Nammineq illoqarfigisami ernisinnaanissamik kissaateqarneq nalinginnaasuuvoq, kisiannili peqatigitillugu ilaasa paasisinnaavaat, namminneq illoqarfigisaminni erninissap isumannaatsuunissaanut najukkami peqqinnissaqarfimmi atortorissaarutini aalajangersimasunik pisariaqartitsisoqartoq. Atuisulli arlallit oqaatigaat nalullugu sooq nammineq illoqarfigisaminni erninissaq periarfissaannginnersoq, paasisinnaanagulu sooq qanigisatik imaluunniit nunaqqatitik aallartariaqartarnersut.

Akisussaaqataaneq aamma akuutitsineq

Akisussaaqataaneq

Ukiuni kingullerni innuttaasut inuiaqatigiinni akisussaaqataanerit sammineqangaatsiarpoq, ilaatigut peqqinnissaqarfiup iluani. Innuttaasut namminneq peqqinnerminnut akisussaaffimmik tiguisinnaanissaannut naatsorsuuteqarnerup saniatigut, naatsorsuutigineqarpoq ullutsinni sullitaq imaluunniit atuisoq ujartuisuussasoq, paasisimasaqassasoq aamma paaqqutarineqarnerminut aamma katsorsarneqarnerminut piumasaqaateqartassasoq (Martinsen et al., 2012). Naatsorsuutigineqarportaaq peqqinnissaqarfimmi atuisut, ilaatigut siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu, peqqinnissaqarfiup qanoq isikkoqarnissaa pillugu oqallinnermi peqataassasut. Taamaattumik misissuinermi matumani atuisut aperineqarput, peqqinnissaqarfimminnut akisussaaqataasutut misigisimanersut.

*Apeqqut akissallugu ajornakusoorpoq, nalugakku
taamaaliorinnaanerlunga? Taamaattoqarsinnaava?*

*Eqqarsaatiginikuunngilara. Imaassinnaavormi kissaatinik siunnersuutinillu
tunniussisinnaasugut.*

Tunngaviusumik paasisimasaqarfiginngikkaanni akisussaaffimmik tigusinissaq ajornakusoorpoq. Aperineqarneq ajorpugut, ”una unalu qanoq isumaqarfigaagit/isumaqarfigaasigit”.

Naamerluinnaq, nakorsap oqaasia malinneqartarpoq. [xxx]-imi katsorsartissimagaanni angerlarluni akissuteqartoqarnissaa utaqqineqassasoq, sivisoorujussuarmillu utaqqisinnaasarpugut. Allatut iliortoqarsinnaaneraniq oqartoqarneq ajorpoq.

Apeqquut atuisut akornanni eqqarsalersitsivoq, aammalu peqqinnissaqarfiup aamma innuttaasut qanoq qaninnerulersinneqarsinnaanerannik eqqarsalersitsilluni:

Immaqa ataatsimiititaliaq, peqatigiiffik imaluunniit arlaannik peqqinnissaqarfiup avataaniittoq aqqutigalugit taamaaliortoqarsinnaavoq. Pilersitsisoqarsinnaavoq. Taamaaliortoqarsinnaavoq, taamaalilluni atuisoq aamma sunniuteqataasinnaavoq.

Peqqinnissaqarfik ikiorneqarnissamik pisariaqartitsilissappat ikiuunnissamut piareersimavugut, akisussaaqataasutummi misigisimanarpoq, kisianni ulluinnarni qanoq akisussaaqataassanerlunga imaluunniit qanoq akissanerlugu naluara.

Isumaqarluinnarpunga innuttaasuusugut akisussaaqataasugut. Peqqissaavik atukulasorujussuara, taamaattumillu sammisaq tamanna soqutigilluinnalersimallugu. Qularinngilara paasissutissiisarneq pitsaanerusoq pillugu oqaloqatigiissinnaasugut, tamatuma ataqatigiinnerput pitsaanerulersissinnaavaa.

Akuutitsineq

Atuisunik akuutitsinissaq ukiuni makkunani annertuumik sammineqarpoq. Atuisumik akuutitsineq annertunerujartortumik peqqinnissaqarfimmik ilaasutut aamma napparsimasumik qitiutitsilluni sulinissamut pisariaqartut ilaattut isigineqariartorpoq. 'Den landsdækkende Undersøgelse af Patientoplevelser i Danmark' kisitsisitigut aamma itisiliilluni misissuinernik suliaqartarpoq, napparsimasut imaluunniit qanigisaasut naatsorsuutigisaannik aamma assersuutigalugu napparsimmavimmi uninnganerup ingerlaneranut, imaluunniit napparsimasut nunap sinnerani napparsimmavinni nalaattagaannik naliliinermut atatillugu, akuutinneqarnissap pisariaqartinneqarneraniq ersersitsisussat (Foged et al., 2007). Misissuinita takutippaa, atuisut akornanni oqaaseq akuutitsineq, assersuutigalugu nammineq katsorsarneqarnermi imaluunniit nammineq peqqinnissaqarfigisamut tunngatillugu assigiinngitsumik misigineqartartoq. Issuaanerni ataaniittuni atuisut akuutinneqartutut misiginersut aperineqaramik eqqarsaataat akissutaallu takutinneqarput.

Taakku ataanniippugut, isumaqarpungalu immitsinnut paatsooqatigiittartugut, paasisaqanngitsutut misigisimaneq. Paaseqatigiinngilagut. Misiginarpoq ima isumaqartut, ”tusaassavatsigut, uagut misilittagaqarpugut”, aamma tassaniinngikkaluaraanni, immaqalu allamik oqariartuutissaqaraluaraanni.

Misigisimangilanga katsorsarneqarninni akuutinneqarlunga, aamma naluara sutigut tapertaasinnaagaluarnerlunga. Suliaminnik ilisimasallit ataqqisarpavut.

Atuisuuvugut, aqunneqartutullu misigisimavugut, akisussaasoqaranilu. Innersuussutit maliinnarneqartussaapput.

Akuutinneqartutut misigisimangilanga, sooq taamaaliortoqarnersoq imaluunniit taamaaliortoqannginnersoq paasitinneqarneq ajorpunga.

Aap, soorunami. Inuiaqatigiinni susoqaraluarpalluunniit akuutinneqartarpugut. Kisianni naluara katsorsartinnermut qanoq sunniuteqaqataasinnaanerlunga.

Atuisut allat misigisimapput namminneq katsorsartinnerminnut akuutinneqarlutik.

Misigisimavunga katsorsartinninnut aamma misissortinninnut akuutinneqarlunga. Akuutinneqarpunga ilitsersuunneqarlungalu, tamannalu iluarisimaarnarpoq. Aamma uima napparsimanerani taamaattoqarpoq.

Misissorluarneqarpunga ilitsersorneqarlungalu, aammali tamatuma saniatigut misigisimavunga isumaga ataqqineqartoq.

Atuisut akisussaaqataaneq pillugu isummersuutaat tunngavigalugit, siullertut malunnarpoq taakkununga oqaaseq tigussaangitsuusoq, kisiannili tamanna pillugu isummersuutitik oqaluttuarigaangamikkitt annertusisarpoq, kiisalu oqaloqatigiinneq aamma paaseqatigiinneq iserfigineqartarlutik. Tamatuma saniatigut akisussaaqataaneq ikiuutaasinnaasutut isigineqarsinnaavoq, atuisup nammineq aamma napparsimmaveqarfigisaminut ikiuukkusussuseqarluni oqaatigimmagu.

Akisussaaqataaneq oqaasiuvoq assigiinngitsorpassuarnut tunngasinnaasoq, atuisut akornanni assigiinngitsunik isumalersorneqarsinnaasoq. Akuutitsineq aamma atuisut akornanni assigiinngitsunik isigineqarpoq. Atuisut tusaaneqartutut misigisimagaangamik kiisalu erseqqissumik ilitsersuunneqarsimagaangamik iluarisimaarnartorujussuusarpoq misigisarlu pitsaasuusarluni. Akuutitsinermi unammillernartut sammisanut allanut soorlu oqaloqatigiinnernut, paasissutissiinernut, oqaatsinut aamma naleqartitanut tunngasinnaapput. Akisussaaqataanermik tigusinissaq amerlanernit ajornakusoortutut isigineqarpoq. Tamanna tunngavilersorneqarpoq, suliassani peqqinnissaqarfimmut tunngassuteqartuni peqataatinneqanngitsutut misigisimanermik. Imaassinnaavoq atuisut oqaatigisaattut sunneeqaataasinnaangitsutut akisussaassuseqanngitsutullu misigisimanermut atassuteqartut.

Tatiginninnginneq

Atuisut oqaatigigaluaaraat, peqqinnissaqarfimmik atuinerminni pitsaasorpassuarnik nalaataqartarlutik, qanigisat misigisaat aamma allat pillugit oqaluttuat pillugit oqaluttuarput, arlaleriarlutik peqqinnissaqarfimmut saaffiginnittarsimagaluarlutik iisartakkanik

tunineqaannarsimasunik, maannalu perulullutik napparsimasunik imaluunniit toqukkut qimagussimasunik. Ataani issuaanerni, peqqinnissaqarfik pillugu toqqissisimannginneq aamma tatiginninnginneq pillugut oqaatigineqartut, nassuiarneqarput.

Innuttaasut angerlartiinnarneqartarput, paasineqartarporlu ilungersunartumik nappaateqartut, aamma innuttaasut akunnerminni peqqinnissaqarfik toqusut inaattut oqallisigisarpaat.

Inuimmi ilaat toqusarput, ilaallu upperineqanngitsutut misigisimasarput, ilumoorporlu, inuit amerliartuinnartut toqusarput eqqortumik katsorsarneqarsimannginnertik pissutigalugu.

Napparsimasut saammarsaannartarpaat. Arlallit tusartarpakka arlaleriarlutik nakorsiartarsimagaluartut, angerlartiinnarneqartartulli imaluunniit iisartakkanik tunineqaannartartut, kingornalu ilaasa iluamik misissorneqarsimannginnertik toqutigisarlugu.

Atuisut taamaalillutik peqqinnissaqarfimmut arlaleriarluni saaffiginnittarnerit, itigartinneqarlutik aamma pimoorunneqaratik misigisimasaat, pillugit namminneq oqaluttuatik aamma allat oqaluttuaat oqaluttuaraat.

Anaanaga naamigut anniarpoq, sunaaffa ullualunnguit qaangiuppata toqusussa. Qatanngutiga matoreernerup kingorna nakorsiartarfimmut sianerpoq, piumasaralugulu anaana nakorsamit takuneqassasoq, oqaloqatigisaatali naviiginnapajaarpaa. Misigisaq nuanninngilaq.

Qanigisara napparsimanikuuvoq, oktobarimili qernertumik meriartarluni. Soorunami nakorsiartarfimmut saaffiginnittaraluarpoq, qisuariartoqanngilarli.

Aamma ataasialinngilaq nalunngisat kræfteqarnerartut, toqutigisussaallugulu oqartartut. Aperigaanni nakorsiarsimanersut oqartarput "amerlaqaat".

Napparsimasunut siunnersortip atuisut nalaattagaat ilisarivai, imalu nassuiaalluni:

Aap, tamanna tusakkajuttarpara. Taamatut saaffigineqaraangama, qanoq ilungersunartiginera apeqqutaatillugu pineqartumut saaffiginnittarpunga. Tamatumani paasinialugulu saaffiginnissut pineqartoq qanoq suliarineqarsimanersaq.

Peqqinnissaqarfimmik tatiginninnginneq aamma allatigut ersertarpoq.

Kukkulluni nakorsaasersuineq pissutigalugu misileraataannartut misigisimavunga, taamaattumillu Danmarkimut nuukkusissinnaavunga, sullissineq tamanna naammaginarpiannngimmat.

Sulisut inunnik immikkoortitsisarput, sulisut immikkoortitsisarnerat ajoqutaalluinnartuuvoq.

Misileraataasutut misigisimavunga, nakorsaat una unalu misilikkit.

Atuisut akornanni tatiginninnginneq taamaalilluni nammineq misigisimasaniq, tassa saaffiginninnitit pimoorullugit tiguneqarneq ajortut misigisimagamik, kiisalu illoqarfimmi imaluunniit sinerissami allat misigisimasaannik aamma oqaluttuaannik tunngaveqarput. Taamaalilluni atuisut peqqinnissaqarfimmut upperinninnerannut sunniuteqartumik toqqissisimanninnginneq pilersinneqarpoq.

Atuisut siunnersuutaat atorluarneqarsinnaasut

Immikkoortoq manna misissuinermi qitiusumik sammisat ataasiakkaat ilaaniinngilaq. Ataatsimut isiginninneruvoq, atuisut ilaasa peqqinnissaqarfimmi nalaattagaannik pitsaasunik, kiisalu akuutitsinermik pitsanngorsaannissamik namminneq siunnersuutaannik nassuiaanerulluni. Atuisut nalaattagaannut pitsaasunut inuit akuusimasut pissutaanerat ersarilluinnarpoq. Inussiarnisaarneq aamma inuttut attaveqatigiilluarneq atuisup misigisimagaangagu misigisaq pitsaalluinnartutut taakkunani inissittarpoq.

Unitsinneqaraangama upalungaarsimasoqartarnera, aamma uannik isumassuisarnerat, qujamasuutigisarpara.

Qanigisatta napparsimaneranut atatillugu inuit najuuttut aamma eqqaamavakka. Misigisaq nuannersuuvoq.

Sulisut ilaat nalunngisarigatsigit, meeqqallu nuannarimmatigit pitsaasortaqarpoq. Meeqqatta isikkani napimmagu misigisarput iluarisimaarluinnarparput. Suna tamarmi ajunngitsumik ingerlavoq.

Misissuinerup aamma takutippaa, qanigisaq perululluni napparsimappat imaluunniit napparsimasimappat, peqqinnissaqarfimmi nalaattakkat ajunngitsorpassuusartut.

Qanigisaqarpunga kræftimik toqquteqarnikumik, tamatumunngalu atatillugu peqqinnissaqarfik annertuumik attaveqarfigisimavarput, misigisimavungalu pisinnaasartik tamaat ikiorniartaraatigut.

Peqqinnissaqarfik pitsaasumik nalaataqarfigisarpara, qanigisakka perulullutik napparsimasut ajoraangata aasarpaat isumagalugillu.

Qanigisama qanoq innera tunngavigalugu aaviiartorlutik uatsinnukartarneri pitsaasuvoq.

Atuisut paasiniaaffigineqarput peqqinnissaqarfimmut atatillugu allanik sunik kissaateqarsinnaanersut. Amerlanngitsut atortunik aalajangersimasunik kissaateqartut, aamma

allat namminneq illoqarfigisaminni ernisinnaanermik periarfissaqarnissamik kissaateqartut saniatigut, amerlanerit peqqinnissaqarfiup illoqarfimmi aamma inuiaqatigiinni ersarinnerunissaa kissaatigaat. Assersuutigalugu Unnuk kulturisiorfimmi misigisanut pitsaasunut innersuussisoqarpoq.

Tamatuma saniatigut atuisut aamma peqqinnissaqarfik ataatsimoorlutik paatsuuinernik, oqaloqatigiinnermi unammillernartunik tunngaveqarunartunik, qanoq aqqiiniarsinnaanerit siunnersuutigineqarpoq.

Neriuutigaara akulikinnerusumik naapeqatigiittoqarsinnaasoq. Unnuk kulturisiorfimmi tamanna kisimi pisarmat. Iluassagalarpoq nakorsat, peqqissaasut aamma innuttaasut immaqa ukiumut pingasoriarlutik naapittarsinnaasuuppata.

Ataqatigiinnikkut, napparsimmavik innuttaasunut katersortarfimmi sammisaqartitsigaangat. Taamaattoqarnerusinnaavoq.

Siusinnerusukkut peqarnikuuvoq, tassani aaversittoqarsinnaallunilu aap naqitsinera misissortinneqarsinnaavoq, angissuseq uuttorneqartarluni, allallu. Ullormi tassani inuit saaffiginniinnarsinnaapput. Pitsaasorujussuuvoq, isumaqarpunga suliniut pitsaasuusoq.

Ikioqatigiinneq, peqqinneq aamma ataqatigiinneq. Taakkumi inummut nukissaqarnerulersitsisarput.

Atuisut nalaattakkatik pitsaasut matumani isummersuutigaat. Napparsimanerminnut atatillugu isumassorneqarnertik, imaluunniit qanigisamik isumassorneqarnerat aallaavigivaat, aammali aqqissuussinerit, peqqinnissaqarfimmik ataatsimooqateqarfiusumik misigisimasaannik aallaaveqarlutik, assersuutigalugu illoqarfimmi ataatsimut aqqissuussinernut atatillugu. Atuisut peqqinnissaqarfimmik atuinerminni nalaattagaat pitsaasut ersersinneqarnerat, aamma namminneq isumassarsiaat kajumissuseqarnerallu, pitsaaqutinik tassaniittunik sulissuteqaqqinnissamut ajunngitsumik tunngaviliivoq, assersuutigalugu ataqatigiinnerit, oqaloqatigiinneq aamma soqutiginninnermik takutitsineq.

5. Napparsimasunut atuisunullu Issittumiittunut periarfissat akuutitsinerlu

Misissuinermi matumani siullertut siunertaasimavoq, peqqinnissaqarfimmik atuisinnaanermi aamma atuisut peqqinnissaqarfimmik atuinerminni suut nalaattarneraat aamma pingaartitarineraat isummersortillugit misissussallugu ingerlateqqissallugulu. Tamatuma saniatigut taaneqareersutut misissuineq manna siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu nuna tamakkerlugu misissuisarnermi periusissamik ineriartortitseqqinnissamut tunngavissiivoq, atuisut peqqinnissaqarfimmik naliliinerannik aamma ineriartortitsinissaq pillugu isummersuutunik ingerlaavartumik akuutitsinissamik qulakkeerinnittoq. Periutsimik taama ittumik ineriartortitsinermi tunngavissanik pitsaanerpaanik pilersitsiniarluta, nunani issittumiittuni allani, misilittakkat immikkoortumi matumani ilannguppavut.

Misissuineq manna sioqqullugu Institute for Circumpolar Health Research, Yellowknife, Canadamiittoq, 2018-imi Canadap avannaani nunap immikkoortuani Northwest Territoriesimi napparsimasut nalaattagaat pillugit tusagassiuutitigut saqqummiussanik misissuivoq (ICHR, 2019). Misissuinerup inerneru suli saqqummersinneqanngillat, nunalli tamalaat ataatsimeersuarneranni, 17th International Congress on Circumpolar Health, 2018-imi saqqummiunneqarlutik (Affleck, 2018). Ilisimatusarnermi matumani siunertarineqarpoq, Canadap avannaani nunap immikkoortuani peqqinnissaqarfimmik atuisut sunik pingaartitaqarnerisut paasisaqarfiginerisigut atuisut katsorsartinnerminni nalattaagaasa aamma katsorsaanerup inernerisa pitsanngorsarneqarnissaat. Tamatumani napparsimasunik isumaginnittarnermi pitsanngorsaaffiusinnaasut nassaarinissaat siunertaralugu. Tamanna sumiiffimmi netavisimi, ukiut qulit kingulliit ingerlanerini atuisut isummersuutaannik, aaqqissuussamik misissuinnikkut ingerlanneqarpoq.

Misissuinermit inernerugallartut takutippaat, atuisut nassuiaaneri amerlanertigut makkununga tunngasuusartut: 1) paaqqutarinninnermi aaqqissuussaanikkut aporfiit, tassani napparsimasup nunami sumiiffia aamma/imaluunniit malittarisassani eqqunngitsoqarnera aamma/imaluunniit sullissinerit napparsimasup nalaattagaanut aalajangiisuusartut; aamma 2) sullissinerup/paaqqutarineqarnerup pitsaasusianik, imaluunniit kulturimut ataqqinninnginnermik atuisut misigisimasaat. Nutaarsiassaqaartitsivimmik misissuineq manna misissuinermi matumani oqallittarfinnik assigiinngitsunik misissuinissamut isumassarsisitsivoq, tassani Northwest Territoriesimi peqqinnissaqarfimmi peqqissaanikkut sullissineri unamillernartut Kalaallit Nunaannut assingummata. Taamaalilluni Northwest Territoriesimi peqqinnissaqarfimmik atuisut oqaasii aamma kalaallit atuisut oqaasii assigiissuteqartorujussuupput. Pingaartumik peqqinnissaqarfiup pitsaassusianut aamma atuisinnaanermut atatillugu nalaattakkat nunap immikkoortuini taakkunanani taaneqakulapput.

Misissuinerup matuma saniatigut Issittumi peqqinnissaqarfiup sullissineri pillugit napparsimasut isummersuutaannut tunngasumik misissuinermit ilisimatusarnikkut allaaserisat 93-it aaqqissuussamik misissorneqarput. Misissuineq Yellowknifemi Institute for Circumpolar Health

Research suleqatigalugu ingerlanneqarpoq. Allakkianik misissuinermit inernerit suli saqqummiunneqanngillat, inernerugallartulli takutippaat, ilisimatusarnikkut allaaserisat amerlanerpaartaanni pingaernerutillugit sammineqartut tassaasut 1) sulisut pissusilersuutaat aamma attaveqatigeeriaaseq pillugit naammagisimaarinnineq, 2) paaqqutarineqarnermi napparsimasup nalaattagai, 3) paasissutissanik pisariaqartunik, paasinartunik naammattunillu pissarsisarnermik nalaattakkat, kiisalu 4) utaqqisarnerit, paaqqutarineqarnermi ataqatigiissaarineq aamma atortulersuutit eqqiluutsuutinneqarneri pillugit nalaattakkat. Allaaserisat affangajaanni issittumut aalajangersimasumik tunngasuusutut nalunaarutigineqarput. Tamatumani assersuutit tassaapput illoqarfiit imminnut ungasinnerujussui. Peqqissaanermi sullissinernik atuisinnaanermut ajornakusoortitsinerit, taakku napparsimasut angerlarsimaffimminnit, ulluinnarni inuunerminnit minnerunngitsumillu ilaquuttaminnit piffissami sivikinnerusumi imaluunniit piffissaligaanngitsumi qimaguteqqasarnerannik nassataqartut. Allaaserisat ilamininngui qarasaasiakkut nakorsiatitsisarnermik atuinermut tunngapput, ajornakusoortitsinermik nalaataqartoqartaraluartoq tamakku ajunngitsumik tiguneqartarput, angerlarsimaffiup ilaquuttallu qanittuaniiginnarsinnaaneq tamatuma periarfissaalersimmagu. Tamatuma saniatigut tunngaviusumik naleqartitat arlallit, inuiaqatigiit kulturianik aamma oqaluttuarisaanerannik ersersitsisut, ilisimatusarnerni ersersinneqarput. Taakku peqqinnissaqarfimmik atuinermi nammineq oqaatsit atorsinnaanerinik, nerisassat ilitsoqqussat pisinnaanerinut aamma uninnganermi sammisassanut, kiisalu peqqissaanermik suliaqartut napparsimasumik naapitsinerminni kulturikkut naleqquttumik aamma ataatsimut isiginnittumik pissuseqarnissaannut kissaateqarnermut tunngapput.

Ataatsimut isigalugu ilisimatusarnerni taakkunani marluusuni naqissuserneqarpoq, nunani issittuniittuni isumassarsiorfissanik pitsaasunik pingaarutilinnillu aallerfissaqartoq. Aamma nunap immikkoortui tamarmik assartuinikkut aamma isumalluutitigut unammilligassaqaraluartut, innuttaasut peqqinnissaqarfimmik ingerlalluurtumik aamma peqqissaanermi pingaarutilimmik sullissinernik pissarsinnaanermik qanoq qulakkeerinniffigisinnaanerivut misillitakkanik pingaarutilinnik nunani issittumiittuni oqallinnermut Kalaallit Nunaat tapertaasinnaavoq.

Kalaallit Nunaanni aamma nunani issittumiittuni allani innuttaasut akisussaassuseqarnerat

Taaneqareersutut innuttaasut akisussaassuseqarnerat atuisut tusaaneqarnissaasa pitsanngorsarneqarnissaannut, kiisalu tamatuminna namminneq imaluunniit allatigut, aaqqissuussaanerup aamma atuisup akornanni sullissinernik aamma ataqatigiinnermik ineriartortitsinissamik aamma pitsanngorsaanissamik siunertaqartunik atuisinnaanissamut tunngavoq. Akuliunnerit ajornaallisaataasut imaluunniit innuttaasut akisussaassuseqarnerannik aallavillit ataani saqqummiuppavut.

Kalaallit Nunaanni oqallittarfiit assigiinngitsut

Facebook, inuit attaveqatigiittarfiat Kalaallit Nunaanni atugaasorujussuaq, atuisut nalaattagaasa oqallittarfinni aaqqissuussamik misisorneqarneranni annertuumik tapertaavoq, allagarsiussanili ataasiakkaani paasissutissat killeqarput. Nutaarsiassaqartitsivinni toqqarneqartuni, Sermitsiaq aamma AG, kiisalu KNR, peqqinnissaqarfik akulikitsumik taaneqartarpoq oqallisigineqartarlunilu, kisiannili qaqtigorujussuaq atuisut nalaattagaat toqqaannartumik nassuiarneqartarlutik. KNR-ip tamatumunnga ajuusaarutigaat, oqaluttuat misissornissaannut saqqummiunnissaannullu isumalluutitigut naammattunik pigisaqannginnamik. Kalaallit Nunaanni naammagittaalliortarfik atuisut saaffiginninnerannik tunngaveqarpoq, tamannali atuisup aamma aaqqissuussaanerup akornanni toqqaannartumik oqaloqatigiinnissamut periarfissiinngilaq.

Atuisunik qanimut oqaloqateqarnissamut peqqinnissaqarfiup tungaanit suliniutinut assersuutaavoq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani napparsimasunut siunnersorti, 2018-imili atuisunit tamanit saaffigineqarsinnaasoq. Napparsimasunullu siunnersortip tikkuarppaa, saaffiginnissutit amerlanerpaat Kommuneqarfik Sermersuumeersuusartut. Tamatuma saniatigut, Dronning Ingridip Peqqissaavia misiligutitut Facebookimi quppernermik pilersitsinikuuvoq. Quppernermut tamatumunnga siunertaavoq peqqissaaviup suliassaqarfiisa aamma sulisuisa atuisunut qanillisinnerunissaat, kiisalu innuttaasunut ingerlaavartumik nalinginnaasumik peqqinnissaq pillugu paasissutissiisarnissaq. Facebookimi qupperneq maannamut pingaartumik Nuummi atuisunut saaffiginnittuuvoq.

Nunavumi (Canada) pisortatigoortuunngitsumik naammagittaalliortarfik

Nunavumi (Canada) Kalaallit Nunaannut sanilliullugu naammagittaalliortarfimmik pisortatiguunnginnerusumik peqarpoq. Naammagittaalliortarfimmik pisortatigoortuunngitsumut aalajangiisuuvoq, Nunavumi peqqissutsimut naalakkersuisoqarfimmi atorfillittat illoqarfinnut nunaqarfinnullu innuttaasunik ataatsimiisitsiartortarnerat, tassani atuisut naammagittaalliuutiminnik aamma ernummatiminnik oqaaseqarnissamut periarfissaqarlutik. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik ataatsimiititsisarnerit aamma ileqquupput, tassani politikerit aamma oqartussat, taamaalillunilu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik, paasissutissanik ingerlatitseqqinnissaq imaluunniit atuisunik oqaloqateqarnissaq pisariaqartinneqartillugu innuttaasunik ataatsimiititsisarlutik.

Alaskami The Nuka System of Care

Alaskami Southcentral Foundationip ataani 'The Nuka System of Care', Anchorage-mi qullersaqarfiliik, piuvoq. Southcentral Foundation Alaskap inoqqaavinut peqqissutsikkut, inuuniarnikkut aamma kulturikkut atugarisaannik pitsanngorsaaniarluni, kiisalu inuit ataasiakkaat aamma ilaqutariit namminneq inuunerminnik aamma peqqinnerminnik akisussaaftimmik tigusinissaat aqutsinissaallu pitsanngorsarniarlugu, pilersinneqarnikuuvoq (Gottlieb, 2013). 'Nuka System of Care' peqqinnissaqarfimmik tamarmut ataatsimut taaguutaavoq, Alaskap inoqqaavinit pilersinneqartoq, aqunneqartoq pigineqartorlu, timikkut, eqqarsartaatsikkut, misigissutsitigut aamma tarnikkut atugarissaarnissaq qulakkeerniarlugu. Inuiaqatigiit siusinnerusukkut peqqinnissaqarfimmi kiffartuussissutinik, Gottlieb (2013) nassuiaanerattut, utaqqinernik sivisuunik, sulisut aamma katsorsaanerup ingerlaavannginnerannik, timimik eqqarsartaatsimillu katsorsaanermi immikkoortitsisumik, peqqissuseq pillugu kisitsisinik aarlerinartunik aamma innuttaasut katsorsartiffissanik allanik ujartuiniarlutik nunamit aallararnerannik kingunilimmik sullinneqartarput. Allaffissornikkut aqutsineruvoq, Washington DC-mit qitiusumik aqunneqartoq, sulisut isumassarsiorsinnaanissaannut nutaalorsinnaanissaannullu periarfissaqartitsinngitsoq. Peqqinnissaqarfiup maanna inunnit, aqqqissuussaanermi sullinneqartussanit pigineqarnera, sullissinermik tulluurtumik aamma inuiaqatigiit malillugit ineriartortitsinermik pilersitsivoq. Naliliineq ineriartortitsinerlu inuit aqqqissuussinermut qisuariaataat aamma qisuariaateqarfignittarneri tunngavigalugit pisarput. Tamanna sulisunik oqaloqateqarnikkut, immikkut aqqqissuussinertigut, apeqqutinik akisassiatigut, oqarasuaatikkut qisuariarfiginninnissamut periarfissaqarnikkut, internetikkut qisuariarfiginninnikkut, inunnik alaatsinaannikkut aamma siunnersuisartoqatigiit atorlugit pisinnaavoq. Ulluinnarni suliffeqarfimmi sulisut sullissinerat atuisunut ilaqutariinnullu naleqquttuujarnissaa qulakkeerniarlugu tunngaviit pilersaarusiukkat aamma isumassarsiat qitiusut ataanni sulisoqarpoq, suleqatigiinnerit tunngavigalugit aamma timikkut, tarnikkut, inooqataanermi aamma tarnikkut peqqissuunerup iluani ineriartortitsisoqarluni (Gottlieb, 2013).

Community of practice

Siunnersuisartoqatigiit Canadami nunap inoqqaavisa akornanni innuttaasunit sinniisuuffigineqartut, suliffeqarfinni qaffasissutsini assigiinngitsuni sulinerni innuttaasup peqataanissaanik peruserineqartutut ilisimaneqarput (Poole and Bopp, 2015). "Community of Practice" oqallittarfiuvoq, oqartussaaffimmik imaluunniit immikkoortumik aalajangersimasumik ilaasortat ataatsimut soqutigisaqarnerat tunngavigalugu ineriartorsinnaasoq, imaluunniit immikkoortumut aalajangersimasumut paasisaqarnissaq siunertaralugu pilersinneqarsinnaasoq. Community of Practice peqataasunit suliassaqarfiit akimorlugit suliagarnermik misilittagaqartunik suleqatigiissitanik ilaasortaqaarsinnaavoq. Innuttaasut aamma suliassaqarfimmi suliagartut suliannut immikkut ilisimasalittut isigineqartarput. Eqimattat taakku pisortatigoortuusinnaapput, kiisalu politikkinik aamma periusissianik ineriartortitsinernut atatillugu ilisimasaqarluartuusinnaallutik. Periuseq Community of Practice ataqatigiinnernik ammasumik, tatiginartumik aamma piviusumik qulakkeerinnittoqarnissaa aamma isumaginnittoqarnissaa pillugu ineriartortitaavoq. Ataqatigiinneq periutsimi pingaarnerpaatut naqissuserneqarpoq, taamaalillunilu politikikkut periusissianik pitsaanerulersitsilluni, inuiaqatigiinni peqataanikkut inuup aamma inuiaqatigiit kulturiat, ulluinnaat aamma naleqartitaat pillugit ataatsimut isiginnilluni tunngaveqarluni. Community of Practice pingasunut immikkoortiterneqarpoq ; 1) atassuteqaatinut eqqummaarinneq, 2) eqeersimaartumik ilinniartitsineq aamma 3) allannguinermik pilersitsinissamut uummarissaasinnaaneq (Poole and Bopp, 2015).

SANKS

Norgep avannaani Finnmarkssykehusetip ataani saaminut "nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus" (SANKS) pilersinneqarnikuuvoq. SANKS tassaavoq innuttaasut saamit akornanni eqqarsartaatsikkut peqqissutsimik aamma atornerluisuunermik misissuillunilu katsorsaanissamik peqqissutsikkut immikkut ilisimalinnit kiffartuussissutissatut neqeroorut, aamma tamatuma saniatigut innuttaasunut saaminut tunngatillugu nuna tamakkerlugu ilisimasaqarfittut atuuttoq (Finnmarkssykehuset, 2017). Norgemi Finnmarkssykehusetimi innuttaasut saamit kulturianut naleqquttumik ullumikkut katsorsartinnissamik neqerooruteqarnermut SANKS tapertaavoq. (Finnmarkssykehuset, 2017).

Napparsimasut iluarisimaarinninnerannik misissuineq

Danmarkimi ilaatigut Landsdækkende Undersøgelse af Patientoplevelser (LUP) atorneqartarpoq. LUP apeqqutinik akissasiat atorlugit katsorsaanerni assigiinngitsuni napparsimasut nalaattagaannik nakkutilliisarpoq, ukiumut ataasiarluni napparsimasunut nalaatsornikkut toqqakkanut nassitsisoqartarluni. LUP-ip saniatigut aamma peqqinnissaqarfiup itisiliilluni misissuinerit assigiinngitsut atorsinnaavai, najukkami aamma nunap immikkoortuini anginerusut iluini napparsimasut nalaattagaannik ersersitsisinnaasut. Ilaaqutissat taakku suliamik suliassaqarfimmi suliagartunit atorneqarsinnaapput, pisariaqartillugu napparsimasunik akuutitsinermut atatillugu periusissianik isumassarsiorfissanillu nassaarfiusinnaallutik. Taakku tamarmik Kompetencecenter for Patientoplevelserimi katersorneqarsimapput (Kompetencecenter for Patientoplevelser, 2015).

Kalaallit Nunaanni atuisunik akuutitsineq

Siusinnerusukkat taaneqareersutut Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi pisortatigoortumik tunngavissanik imaluunniit ilitsersuutinik, atuisunik akuutitsinissamut atorneqarsinnaasunik kajungilersitsisunillu, nassaassaqqanngilaq. Taamaattumik tamanna pissanersoq pissannginnorsorluunniit suliassaqarfimmi suliagartut ataasiakkaat namminneq naliligassarisaarpaat (Aagaard and Borg, 2018). Soorlu apersuilluni misissuinerup takutikkaa,

atuisorpassuit peqqinnissaqarfitsik qujamasuutigaat, aamma sulisut pitsaasumik misigisaqarfisarneri erseqqissaatigalugit. Uteqqiattumilli takuneqarsinnaavoq, peqqinnissaqarfiup atuisullu akornanni pingaartumik attaveqatigiinnikkut unammilligassaqarfiusoq. Peqqinnissaqarfiup aamma Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup atuisoq sooq angusinnaajuaannannginneraat, aamma atuisup tusaaneqartutut misigisimaneq ajornera siammasinnerusumik paasiniallugu naatsumik oqaluttuarisaanermut kingumut qivialaarnissaq tulluassaaq. Aagaard aamma Borg (2018) tunngavilersuutigaat, Kalaallit Nunaanni napparsimasorpassuit danskit suliassaqarfimmi suliqaartut naammaginangitsumik oqaloqatigisarnernannik nalaataqartarnerannik takutitsisoq, peqqinnissaqarfik suliffeqarfiummat kitaani aamma danskit kulturiat aallaavigalugit ineriartortinneqarlunilu aqunneqartoq. Napparsimmaviit suleriaasii, assersuutigalugu napparsimasut uninngasut pillugit, amerlanertigut danskit napparsimmaviitit tiguinnarneqartartut, kulturikkut assigiinngissutaasinnaasunik sillimaffiginningillat. Tamanna napparsimasup peqataanissaanut aporfiusinnaavoq, tamatumani illua-tungeriit akornanni naligiimmik oqaloqatigiinnissaq pisariaqarmat, tassani napparsimasup naleqartitai, inuunermillu isiginnittaasii peqqissaanikkut naliliinermi aamma innersuussuteqarnermi annertunerusumik tusaaniarneqarnissai aamma ilanngunneqarnissai pillugit (Aagaard and Borg, 2018).

Peqqissaanermik suliqaartut aamma napparsimasut akornanni kulturit assigiinngitsut naapinnerini misissuinerit takutippaat, suliassaqarfimmi suliqaartut kulturikkut piginnaasanik aamma sullissinernik kulturikkut assigiinngissutinut eqqumaffiginningitunik ingerlataqarnissamut pikkorissarnissaat annertuumik iluaqutissartaqartoq. Kulturikkut piginnaasat taamaalillutik ima paasineqarsinnaapput suliassaqarfimmi suliqaartup imaluunniit suliffeqarfiup piginnaasai imaluunniit suleriaasia, napparsimasup pisariaqartitaanut atatillugu nakorsaaneq qanoq paasineqassanersoq imaluunniit ingerlanneqassanersoq (Brascoupé and Waters, 2009). Amerikap avannaani aamma Canadami nunap inoqqaavisa peqqinnissaqarfimmik atuinernannik misissuinerit takutippaat, suliassaqarfimmik suliqaartut kulturikkut piginnaasaasa aamma malussarissusaasa kiisalu atuisut nakorsartinnermik iluarisimaarinninnerisa akornanni ataqaatigiissoqartoq (Ibid.). Peqatigitilluguli tunngavilersorneqarpoq, kulturikkut piginnaasat qanoq atorneqarnerinut atorneqannginnerinulluunniit taamaallaat tunnganngitsaq, aammali suliassaqarfimmi suliqaartup aamma napparsimasup pitsaasumik, ataqqinnittumik, inuppalaartumik oqaloqatigiinnerannik imaqarluni (Brascoupé and Waters, 2009, Browne and Varcoe, 2006). Misissuinerimi matumani tamannarpiaq pillugu assersuutininik takutitsisoqarpoq. Assersuutigalugu misissueqqissaarnermi takuneqarsinnaavoq atuisut, nalaatami aalajangersimasumi, imaluunniit peqqinnissaqarfimmik atuinermi, inuit akuusut qanoq pingaartitsigineraat.

6. Inassuteqaatit

Misissuinermi siunertarineqarpoq peqqinnissaqarfimmik atuisut peqqinnissaqarfimmik atuinermi qanoq nalaataqartarnersut aamma peqqinnissaqarfimmik atuinermi suut naleqartitarineraat pillugit isumaat qulaajarlugit misissussallugit. Tamatuma saniatigut misissuineq una siunissamut isigisumik aamma nuna tamakkerlugu misissueriaatsimik ineriartortitseqqinnissamut, aamma nalilersuineri atuisut isumaasa ingerlaavartumik akuutinneqarnissaannik qulakkeerinnillunilu peqqinnissaqarfimmik ineriartortitseqqinnermut tunngaviussaaq.

Peqqinnissakkut periusissiami 2014-imeersumi anguniagassatut siunniunneqarpoq innuttaasoq nammineq napparsimanermi ingerlarngani akuutilluinnarneqassasoq, aamma peqqinnissaqarfiup paasissutissiisarnerata qaffasissuunera misigisimassagaa, nappaammik suussusersiniaanermi aamma nakorsartinnissap qanoq pilersaaruteqarfigineqarneranik tamatigut paasitinneqarnissaminut periarfissaqassalluni. Tamatuma saniatigut innuttaasup peqqinnissaqarfimmik tikilluaqqusaalluni misigisimassavaa, aamma kiffartuunneqarnermi, nappaammik suussusersiniaanermi kiisalu nakorsartinnermi suliamik ilisimaarinnilluni sullinneqarneq misigisimassallugu. Taamaattorli Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmik atuisunik akuutitsinissamik tunngavissalimmik pisortatigoortumik aalajangersagaqarnanilu ilitsersuuteqaqngilaq.

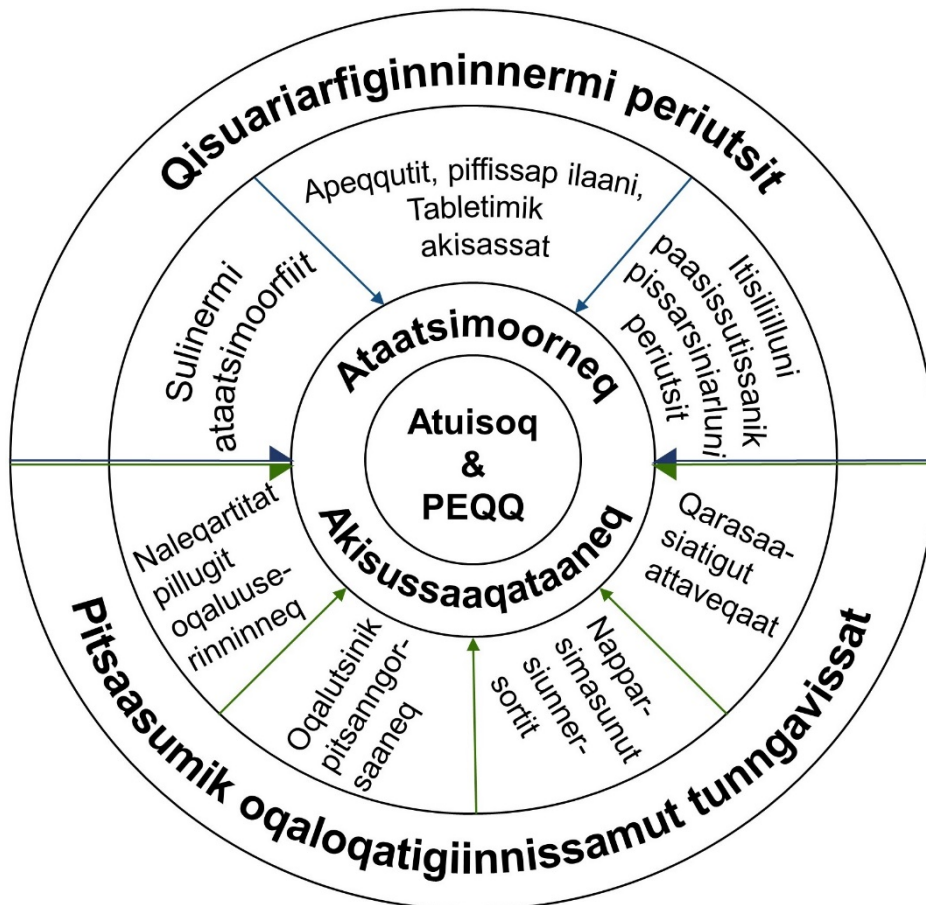
Misissuinerup takutippaa uteqqiattumik takussutissaqartoq, pingaartumik peqqinnissaqarfiup aamma atuisut akornanni, attaveqatigiinnikkut unammilligassaqartoq. Peqatigitilluguli misissuinerup aamma takutippaa peqqinnissaqarfiup aamma atuisup akornanni pitsaaqutit atuutereersut suunersut, taamaalilluni siuariartortoqarnera takuneqarsinnaalluni. Peqqinnissaqarfiup iluani atuisunik akuutitsinissamut pisariaqartinneqarpoq qaninnerusumik ataatsimoornermik aamma pitsaanagerusumik oqaloqatigiinnermik pilersitsinissaq. Ataatsimoornerit aamma ataqatigiinnerit kalaallit kulturianni tunngaviit ilagivaat, taamaalilluni tamanna assersuutaavoq pingaarutilik ineriartorteqqinneqarsinnaasoq. Atuisunik akuutitsinermik aamma ataqqeqatigiilluni ataqatigiinnermik ineriartortitsinikkut atorluaaneq Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmik ineriartortitsinermut aamma pisariillisaanermut pitsaasumik kinguneqarnissaa pisinnaalluarpoq.

Inassuteqaatit siunnersuutaapput innuttaasut isumaat aamma atuagassiat piusut tunngavigalugit ineriartortinneqartut. Neriunarpoq tamanna Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup iluani innuttaasunik akuutitsinissamut isumassarsiorfiusinnaassasoq.

Suliap matuma ingerlanneqarnerani eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq inuiaqatigiinni kalaallini ilaqutariussuseq nukittuffiit ilagimmagu, taamaattumik peqqinnissaqarfiup iluani ataatsimoorluni pingaartitat ineriartortinneqarneranni kinguaariinni arlalinni ilaqutariit tamakkerlugit akuutinneqarnissaat eqqaamassallugu pingaaruteqarpoq. Tamatuma saniatigut innuttaasut najukkaminni attuumassuteqarluarnerat aallaaviusinnaavoq pingaarutilik, atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni ataatsimoornermik pilersitsinissamut atorluarneqarsinnaasoq, innuttaasut najukkaminni pitsaasumik avatangiiseqarnissaat aamma taamatut najukkami peqqinnissaqarfiup ingerlalluarnissaa tamanit soqutigineqarmat.

Inassuteqaatit immikkuualuttortaasa ataqatigiinnerat takussutissiami 6-mi takutinneqarpoq. Takussutissiap affaani qullermi taaneqarput qisuariarfiginninnermi periutsit tigussaasut, nalilersuinnermut aamma atuisut isumaasa aamma peqqinnissaqarfimmik atuinermi nalaattagaasa akuutinneqarnissaat siunertaralugu atuutilersinneqarsinnaasut. Taakku tassaapput sulinermi ataatsimoorfiit, apeqqutit tablet atorlugu akisassat aamma itisiliilluni paasissutissanik pissarsiniarnermi periutsit.

Takussutissiap affaani allermi tunngaviumik pissutsit arlallit taaneqarput, innuttaasut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni pitsaaneruumik attaveqaqatigiinnissamik pilersitsinissamik tunngaviliisuusinnaasut. Immikkuualuttortat ataatsimoorfillugit isigineqarput ataatsimoornermik aamma atuisut akornanni akisussaaqataanermik pitsaanerulersitsinissamut atugassatut, taamaaliornikkut innuttaasut aamma peqqinnissaqarfik imminnut qaninnerulersinneqassallutik, aamma peqqinnissaqarfiup ineriartorteqqinneqarneranut aamma innuttaasut peqqissusaannut kinguneqarluartumik suleqatigiilissallutik.

Takussutissiaq 6. Inassuteqaatit

Qisuariarfiginninnermi periutsit

Innuttaasut peqqinnissaqarfimmi qanoq nalaataqartarnerisa paasinissaat qulakkeerniarlugu aamma nakkutigeeqqissaarniarlugu ajornanngitsumik qisuariarfiginninnissamut periutsinik najukkani ineriartortitsisoqarsinnaavoq. Ajornanngitsumik qisuariarfiginninnissamut periutsini eqqarsaatigineqarpoq atuisut qisuariarfiginninnissaminnut pisariitsumik periarfissaqarnissaat. Pingaaruteqarpoq qisuariarfiginninnermi periutsit taakku atuisut aamma suliamik ilinniagalit akornanni suleqatigiinnikkut ineriartortinneqarnissaat, aamma tamatuma saniatigut ataatsimoornermik, ilikkariartortitsinernik aamma oqaluttuanik avitseqatigiinnermik kinguneqarnissaat pingaaruteqarluni. Inassutigineqarpoq qisuariarfiginninnermi periutsit pingasut, ataani nassuiarneqartut, suliaralugit ingerlateqqinneqassasut.

Sulinnermi ataatsimoorfiit

Sulinnermi ataatsimoorfik erseqqilluinnartumik paasineqassaaq tassaassasooq oqallittarfik, imaluunniit inuit sinniisuutitat naapeqatigiillutik unammilligassanik imaluunniit pisariaqartitanik aalajangersimalluinnartunik, assersuutigalugu peqqinnissaqarfiup ineriartorteqqinneqarneranut, innuttaasut peqqinnissaqarfimmut atatillugu nalaattagaannut imaluunniit innuttaasut katsorsartinnissamik periarfissaannut tunngasunik oqallittarfiat. Sulinnermi ataatsimoorfik taamaattoq innuttaasunik aamma suliamik ilinniagalinnik, suliassaqarfinit assigiinngitsunit arlalinneersunit, akuleriissillugit inuttalersorneqarsinnaavoq. Sulinnermi ataatsimoorfik suliassaqarfiit akimorlugit oqaloqatigiinnernut, assersuutigalugu ataatsimoorussamik toqqammavissanik qulakkeerinninnissamik, nutaamik peqqinnissakkut periusissialiorluni ineriartortitseqqinnermi imaluunniit pingaarutilinnik aalajangiinnernut, peqqinnissakkut kiffartuussissutinik aamma pitsaassutsimik innuttaasunut kalluaasumik atuutilersitsinerni tunngavusinnaavoq. Taamaalilluni atortussiaavoq illuatungeriit akornanni paaseqatigiinnerunissamik qulakkeerinnittusaaq, taamaalilluni kiffartuussissutinik pitsaangorsaannissamut aamma innuttaasunut saqqumilaarnerunissamik pitsaangorsaataassalluni. Attanneqarsinnaasumik ineriartortitsisinnaaneq tamatuma aamma annerulersissavaa. Sulinnermi ataatsimoorfimmik ilusiliinnermi tunngavigineqarpoq oqaloqatigiinneq aamma paaseqatigiinneq pingaarnerutillugit ataatsimiititalianik pilersitsisoqarnissaanik atuisut namminneerlutik isumassarsiaat. Tamatuma saniatigut Canadamiut periusaannut '*Community of Practice*'-mut, nalunaarusiami nassuiaatigineqartumut, attuumatinneqarpoq. Oqallittarfimmut matumunnga siunertarineqassaaq ataqatigiinnerit ineriartortinnerannut aamma isummanik ilikkariartortitsinernillu paarlaasseqatigiinnerni pitsaanerpaamik atugassaqartitsinissaq.

Apeqqutit, piffissap ilaani, tabletimik akisassat

Atuisut peqqinnissaqarfimmik atueqqammernerannut atatillugu nakorsiartarfimmi tabletimik atuilluni iluarisimaarinninneq pillugu apeqqutinik akissuteqarlutik qisuariarfiginninnissamut periarfissinnissaat pisariitsuvoq. Inassutigineqarpoq apeqqutit amerlanngitsut aamma naleqquttut aallartissutigineqassasut, taakku innuttaasut aamma suliamik ilinniagalit (tak. sulinnermi ataatsimoorfiit pillugit inassuteqaat) oqaloqatigiinnerisigut ineriartortilluarneqarsinnaapput. Aallaqqaammut nunap immikkoortuisa napparsimmaviini atuutilersinneqarsinnaassapput, ungasinnerusorlu isigalugu napparsimmavinni anginerusuni mikinerusunilu atuutilersinneqarsinnaassallutik. Pisariaqartitsineq isumalluutillu apeqqutaatillugit toqqarneqarsinnaavoq atortusaaq taanna ukiup ingerlanerani piffissap ilaani atussallugu, imaluunniit nunap immikkoortuini ukiup ingerlanerani agguataakkamik atorneqarsinnaalluni. Peqqinnissaqarfimmik atuinermut atatillugu iluarisimaarinninneq pillugu apeqqutinik akisassanik periarfissaqartitsineq atuisumut sukkasuumik pisariitsumillu naliliisitsinnaavoq.

Itisiliilluni paasissutissanik pissarsiniarnermi periutsit

Tableti atorlugu apeqquiti akineqartut inernerit tunngavigalugit itisiliilluni misissueqqittoqarsinnaavoq, ass. Sharing Circles (iloqqasunngorluni isumattorsaqatigiinneq) atorlugu, innuttaasunik ataatsimiititsinerit aamma itisiliilluni paasissutissanik pissarsiniarnermi periutsit allat atorlugit. Tamatuma saniatigut itisiliilluni paasissutissanik pissarsiniarnermi periutsit atorlugit najukkani peqqinnissaqarfinni pissutsinik aamma unammilligassanik misissuisoqarsinnaavoq. Misigissutsit imaluunniit misigisat ilaatigut uuttortarneqarsinnaaneq ajorput. Itisiliilluni paasissutissanik pissarsiniarnermi periutsit, oqaluttuarineqartunit tunngavillit, atorlugit atuisut nalaattagaat isumaallu sunik tunngaveqarnerisut paasilluassallugit periarfissaqarpoq. Ajunngitsut pitsaannginnerusullu ilanngullugit.

Pitsaasumik oqaloqatigiinnissamut tunngavissat

Atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akunnerminni oqaloqatigiinnissaannut pissutsit tunngavissatut pisariaqartutut isigineqassapput. Tamatumani pisariaqarpoq illuatungeriit ilinniarfigeqatigiinnissaminnik imminnut ammaassinissaat. Suliamik ilinniagallit annertunerujartortumik pisariaqartissinnaavaat suliassat sularineqartarnerisa qanoq ingerlanneqartarnerat aamma nakorsartinnerit atuisunit ataasiakkaanit aamma atuisup ilaqutaanit qanoq isigineqarnerisut aamma taassuma naleqartitai, kulturua aamma ulluinnarni inuunera ilisimasaqarfigissallugit. Tamatuma saniatigut atuisut peqqinnissaqarfiup ikiorsiissutigisinnaasaanik aamma ineriartortinneqarneranik ilisimasaqarnerulersinnaapput. Taamaaliornikkut innuttaasut namminneq peqqinnissaqarfigisamik ineriartortinneqarneranut peqataanertik annertunerulersinnaavaat.

Naleqartitat pillugit oqaluuserinninneq

Naleqartitat pillugit oqaluuserinninneq tigussaanngippallaartutut isigineqarsinnaavoq, kisiannili pineqartoq tassarpiaalluni atuisut aamma peqqinnissaqarfiup akornanni ataatsimoorussamik paasinninnissap anguneqarnissaa pisaariinnerussasoq, aaqqissuussaanerup aamma innuttaasut tunngaviumik naleqartitaa erseqqissaaffigalugillu oqaluuserineqarpata. Aamma ilimannarlunnarpoq naleqartitaa assigiinngitsuusinnaasut, danskit kalaallillu kulturiisa ataatsimoorneranni, aammattaaq nuna tamakkerlugu nunap immikkoortuini assigiinngitsuni assigiinngissutsit annertunerusinnaallutik.

Ataatsimoornermik atuutilersitsinerup attatiinneqarnissaa aamma ineriartorteqqinneqarnissaa qulakkeerniarlugu peqqinnissaqarfiup aamma atuisut atorsinnaasaanik tunngaviumik naleqartitaa pillugit oqaloqatigiinnikkut erseqqissaasoqartariaqarpoq. Inassutigineqarpoq tamanna atuisut, peqqinnissaqarfimmi suliamik ilinniagallit, nuna tamakkerlugu aamma kommunini politikarit, peqatigiiffiit aamma Kalaallit Nunaanni sulinaqatigiiffiit akornanni oqaloqatigiissutigineqassasoq. Ataatsimoorussamik tunngaviumik naleqartitaa peqqinnissaqarfiup aaqqissuussaanerata iluani tamarmi ileqquliunneqarsinnaavoq, taamaallilluni aamma aaqqissuussaanerup iluani tamarmi atuuttunngorluni, politikkimik ineriartortitsinermiit periusissianut, napparsimmavinnut, peqqissaavinnut aamma napparsimmaveeqqanut.

Oqalutsinik pitsanngorsaaneq

Atuisut, misissuineri matumani peqataasut, illoqarfinneersut aamma nunaqarfinneersut, tikkuarpaat peqqinnissaqarfiup suliassaqarfiisa assigiinngitsut iluini oqaatsitigut unammilligassaartoq, kalaallisuumiit danskisuumut aamma killormut pitsaasumik nutserinissaq eqqarsaatigalugu. Peqqinnissaqarfimmi sulisut danskit aamma atuisup kalaallip akornanni

pitsaasumik nutserisoqarnissaa qulakkeerniarlugu oqalutsinik pitsanngorsaaniisaaq, imaluunniit aaqqiissutissat allat, annertunerujussuarmik sammineqartariaqarput.

Napparsimasunut siunnersortit

Napparsimasunut siunnersorti Nuummiittoq innuttaasut sinnerlugit oqaaseqartartuuvoq pingaarutilik, kiisalu pisuni ataasiakkaani periarfissarsiorsinnaanissamik paasisaqarnissamut isumalluutaalluni annertoq. Napparsimasunut siunnersorti innuttaasut peqqinnissaqarfiullu akornanni akunermiliuttutut inissisimavoq. Taamaattumik pingaaruteqarpoq napparsimasunut siunnersortip atuuffiata salliutinneqarluni pingaartinneqarnissaa, taamaalilluni taanna saqqumilaarnerunissaminut periarfissinneqarluni, aamma napparsimasunut siunnersortip atorneqarnissaata periarfissaanera innuttasunit tamanit ilisimaneqalerluni. Aammattaaq nunap immikkoortuini tamani aalajangersimasumik, angalalluni suliaqarsinnaasumik, napparsimasunut siunnersorteqarsinnaavoq.

Qarasaasiatigut attaveqaat

Qarasaasiatigut attaveqaat Peqqik.gl atuuttoq paasisutissanik pingaarutilinnik amerlasuunik imaqarpoq, aamma innuttaasunut amerlasuunut peqqinnissaqarfimmut attaveqaataalluni qitiusumik inissisimasoq. Taanna atuisunik akuutitsinermut aamma napparsimasut oqallittarfiannik nutaaliorluni ineriartortitsinermut aallaaviusinnaavoq.

Qarasaasiatigut attaveqaammik isuma tassaavoq innuttaasut paasisutissanik, isumalluutininik aamma ataatsimoorfissamik pissarsiffigisinnaasaannik pilersitsinissaaq. Tassani innuttaasut assingusunik soqutigisallit imaluunniit unammilligassallit imminnut nassaarisinnaapput, imaluunniit aqqissuussinerit imaluunniit innuttaasunik ataatsimiititsinerit imminnerminnut tunngasut imaluunniit soqutiginaritatik nassaarisinnaassallugit.

Qarasaasiatigut attaveqaat attaveqaqatigiiffiussaaq, aamma innuttaasunut assigiinngitsunik ukiulinnut atussallugu pisariitsuussalluni. Taanna peqqinnissaqarfiup aqqissuussaananeramik aamma sulianik ingerlatsisarneranik, pitsaaliuineramik aamma suliassaqarfiit aamma sammisat katsorsaariaatsillu assigiinngitsut iluini isumalluutit pioreersut pillugit ilisimasaqarfittut atorneqarsinnaassaaq. Taanna atuisunik akuutitsinissamik ineriartortitsinermut aallaaviulluarsinnaavoq, qisuariarfigininnissamut atorneqarsinnaasunik atortulerlugu.

Najoqutut

- AFFLECK, Z. 2018. A media review of patient experiences in the Northwest Territories (Abstract). *Abstract list ICCH17*.
- AUGUSTUSSEN, M. 2018. *Palliation til grønlandske kræftpatienter i Grønland og Danmark*. Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet
- AVANNAATA, K. 2019. Kommuni pillugu. BERLINER, P. & STENDER, A.-K. 2013. Glæde og Styrker - En undersøgelse af værdier hos ældre mennesker i Paamiut. *Psyke & Logos*, 559-575.
- BRASCOUPÉ, S. & WATERS, C. 2009. Cultural safety exploring the applicability of the concept of cultural safety to aboriginal health and community wellness. *International Journal of Indigenous Health*, 5, 6-41.
- BROWNE, A. J. & VARCOE, C. 2014. Critical cultural perspectives and health care involving Aboriginal peoples *contemporary Nurse* 155-168.
- CESCR 2000. The Right To the Highest Attainable Standard of Health. Committee on Economic, Social, and Cultural Rights.
- FINNMARKSSYKEHUSET. 2017. SANKS: Om oss [Online]. Available: <https://finnmarkssykehuset.no/fag-og-forskning/sanks/om-oss#hva-gjor-sanks> [Accessed 03.05.20 2020].
- FOGED, M., SCHULZE, S. & FREIL, M. 2007. Pårørendes forventninger og behov for medinddragelse i patienters indlæggelsesforløb. Region Hovedstaden Enheden for Brugerundersøgelser, .
- FREDERIKSEN, K. 2017. Det grønlandske sprog i dag. Rapport over det grønlandske sprog, standpunkt og anbefalinger Saammaateqatigiinnissamut Isumalioqatigiissitaq.
- GOTTLIEB, K. 2013. The Nuka System of Care: Improving health through ownership and relationships. *Int J Circumpolar Health*, 72.
- HALCOMB, E. J., GHOLIZADEH, L., DIGIACOMO, M., PHILLIPS, J. & DAVIDSON, P. M. 2006. Literatur review: considerations in undertaking focus group research with culturally and linguistically diverse groups. *Journal of Clinical Nursing*.
- HALKIER, B. 2002. *Fokusgrupper*, Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag.
- HOUNSGAARD, L., AUGUSTUSSEN, M., BRADLEY, S. & MØLLER, S. 2013. Women's perspectives on illness when being screened for cervical cancer. *International journal of circumpolar health* 72.
- ICHR. 2019. *Institute for Circumpolar Health Research* [Online]. Available: <http://www.ichr.ca/> [Accessed].
- INATSISARTUT 2019. §37 Naapertorlugu Apeqquiti Nuuk.
- KNR RADIO. 2019. *Aallakaatitassiat tamakkerlugit, Nuuk* [Online]. KNR. Available: <https://knr.gl/da/knr-radio> [Accessed].
- KOMPETENCECENTER FOR PATIENTOPLEVELSER. 2015. *LUP: Nyt koncept for LUP 2014* [Online]. Available: <https://patientoplevelser.dk/lup/landsdaekkende-undersoegelse-patientoplevelser-lup/lup/nyt-koncept-for-lup-2014> [Accessed 2019].
- KUJALLEQ, K. 2019. Illoqarfiit nunaqarfiillu.
- KVALE, S. & BRINKMANN, S. 2009. *Interview. Introduktion til et håndværk.*, Hans Reitzel Forlag.
- LODENSTEIN, E., DIELEMAN, M., GERRETSEN, B. & BROERSE, J. 2013. A realist synthesis of the effect of social accountability interventions on health service providers' and policymakers' responsiveness. *Systematic Reviews*, 2.
- MALENA, C., FOSTER, R. & SINGH, J. 2004. Social accountability: An introduction to the concept and emerging practice. *Social Development - The World Bank*.

- MARTINSEN, B., NORLYK, A. & DREYER, V. 2012. Patientperspektivet: en kilde til viden. 1. udgave. Kbh: Munksgaard
- MONTGOMERY-ANDERSEN, R. 2013 Faces of Childbirth: The Culture of Birth and the Health and the Greenlandic Perinatal Family. Göteborg: Nordic School of Public Health NHV.
- NAALAKKERSUISUT 2014. Peqqinnissakkut Periusissiaq Nuuk: Naalakkersuisut.
- PEQQIK.GL 2015. Peqqinnissaqarfiup qitiusumik immikkoortuini sullissineq Peqqik.gl.
- PEQQIK.GL 2019a. Peqqinnissaqarfik Kujataa.
- PEQQIK.GL 2019b. Peqqinnissaqarfik Qeqqa.
- PEQQIK.GL. 2019c. *Upernavik - Peqqinnissaqarfik Avannaa* [Online]. Available: <http://www.gjob.dk/Sundhedsv%C3%A6senet/Ansatt-p%C3%A5-kysten/Upernavik> [Accessed June 1 2019].
- PEQQISSUTSIMUT ATTAVEQAQATIGIINNERMULLU NAALAKKERSUISOQARFIK, F. 2014. Inuuneritta II. Nuuk: Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, 2012.
- PETERSEN, R. 2003. Settlements, kinship and hunting grounds in traditional Greenland - A comparative study of local experiences from Upernavik and Ammassalik. *Man & Society*.
- POOLE, N. & BOPP, J. 2015. Using a community of practice model to create change for Northern homeless women *Canadian Institute of Health Research* 10, 122-130.
- REIMER TRÓNDHEIM, G. A. 2012. Den moderne grønlandske familie. *Tidsskrift for forskning, fagkritik og teoretisk debat*.
- ROTHER, J. P., OZEGOVIĆ, D. & CARROLL, L. J. 2009. Innovation in qualitative interviews: "Sharing Circles" in a First Nations community. *Injury Prevention* 2009, 15, 135-340.
- UN GENERAL ASSEMBLY. 1948. *The Universal Declaration of Human Rights* [Online]. Available: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> [Accessed].
- UNITED NATIONS 2007. UNDRIP - United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. United Nations.
- UNITED NATIONS 2015. State of the World's Indigenous Peoples: Indigenous Peoples' Access to Health Services. Geneva: : United Nations: Economic & Social Affairs.
- WISTOFT, K. 2009. *Sundhedspædagogik - viden og værdier*, Hans Reitzels Forlag
- WISTOFT, K. 2012. Værdier og mening med sundhed *In: SIMOVSKA, V. & JENSEN, J. M. (eds.) Sundhedspædagogik i sundhedsfremme*. Gads Forlag.
- AAGAARD, T. 2015. Nappaateqarluni ulluinnarni inuuneq - Kalaallit Nunaanni peqqissutsikkut sullisseriaaseq pillugu napparsimasut kulturi aallaavigalugu isumaat. Nuuk: Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, Namminersorlutik Oqartussat.
- AAGAARD, T. & BORG, T. 2018. Patient Participation in Healthcare Practice in Greenland: Local Challenges and Global Reflections. *Outlines. Critical Practice Studies*, 19, 07-24.